

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Σύγχρονες τάσεις της γλωσσολογίας για εκπαιδευτικούς»

Διπλωματική Εργασία

«Αναπαραστάσεις κοινωνικών στερεοτύπων σε δημοσιογραφικά
κείμενα και διδακτική αξιοποίησή τους: η περίπτωση των
Ολυμπιακών Αγώνων 2024»

Εριφύλλη Μαρία Κωνσταντινίδη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαριάνθη Οικονομάκου

Αθήνα, Φεβρουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας (Κωνσταντινίδη Εριφύλλη Μαρία) που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Αναπαραστάσεις κοινωνικών στερεοτύπων σε δημοσιογραφικά
κείμενα και διδακτική αξιοποίησή τους: η περίπτωση των
Ολυμπιακών Αγώνων 2024

Εριφύλλη Μαρία Κωνσταντινίδη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαριάνθη Οικονομάκου

Συντονίστρια & Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαριάνθη Πατρώνα

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Αθήνα, Φεβρουάριος 2025

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Μαριάνθη Οικονομάκου, για την πολύτιμη καθοδήγησή της, τις πάντα εύστοχες συμβουλές και την άμεση και ουσιαστική ανατροφοδότηση που μου παρείχε σε κάθε στάδιο της συγγραφής.

Θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα εργασία στους δικούς μου ανθρώπους, οικογένεια και φίλους, που στάθηκαν δίπλα μου και έδειξαν υπομονή σε αυτή την ομολογουμένως πιεστική περίοδο. Η πίστη τους στις δυνατότητές μου υπήρξε καθοριστική και μου έδινε δύναμη.

Περίληψη

Η Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024 στο Παρίσι υπήρξε μια διφορούμενη διοργάνωση, καθώς προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις ως προς την προώθηση της διαφορετικότητας και συμπερίληψης στον συγκεκριμένο αθλητικό θεσμό, τόσο στον διεθνή τύπο όσο και στην κοινή γνώμη. Στην παρούσα εργασία προηγείται η σύντομη παρουσίαση του σχετικού θεωρητικού πλαισίου, εστιάζοντας στην Κριτική Ανάλυση Λόγου του M.A.K. Halliday και στην Οπτική Γραμματική των Kress & Van Leeuwen, που αποτελούν τα εργαλεία επεξεργασίας των γλωσσικών και οπτικών επιλογών αντίστοιχα, οι οποίες κυριαρχούν στα υπό εξέταση σχολιογραφικά άρθρα. Με εφελκυστικό τις αντικρουόμενες απόψεις στον δημοσιογράφο λόγο ως προς την θετική ή αρνητική αξιολόγηση της διοργάνωσης, ακολουθεί η ανάλυση δύο πολυτροπικών κειμένων. Στόχος είναι να διερευνηθεί αν προωθούνται ή αμφισβητούνται κοινωνικά στερεότυπα και κυρίαρχες ιδεολογίες σε σχέση με την ετερότητα και τις εθνικές αξίες, καθώς και ποιες ταυτότητες κατασκευάζονται. Στο ίδιο πλαίσιο, λαμβάνεται υπόψη ότι τα άρθρα είναι δημοσιευμένα στις ιστοσελίδες δύο εφημερίδων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από διαφορετικό ιδεολογικό προσανατολισμό. Κατ' επέκταση, επιδιώκοντας την καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/τριών και την ευαισθητοποίησή τους στα ανωτέρω κοινωνικά ζητήματα, παρουσιάζεται μία διδακτική εφαρμογή στη Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου, αξιοποιώντας την παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών. Τόσο οι θεματικές ενότητες όσο και οι δραστηριότητες επιλέγονται σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που παρέχουν τα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών για το γλωσσικό μάθημα. Ολοκληρώνοντας, επιχειρείται η αποτίμηση αυτής της παρέμβασης, εξάγοντας συμπεράσματα από την επεξεργασία των απαντήσεων των μαθητών/τριών.

Λέξεις – Κλειδιά

Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων, Διαφορετικότητα, Κριτική Ανάλυση Λόγου, Πολυτροπικότητα, Πολυγραμματισμοί, Κριτική γλωσσική επίγνωση

Representations of social stereotypes in journalistic texts and their teaching use: the case of the 2024 Olympic Games

Erifylli Maria Konstantinidi

Abstract

The Opening Ceremony of the 2024 Olympic Games in Paris was a polarizing event, eliciting a wide range of reactions from both the international press and public opinion regarding the promotion of diversity and inclusion within this global sporting institution. This thesis begins with a concise presentation of the relevant theoretical framework, focusing on MAK Halliday's Critical Discourse Analysis and Kress & Van Leeuwen's Grammar of Visual Design, which serve as the analytical tools for examining the linguistic and visual choices dominating the commentary articles under analysis. The study explores the conflicting perspectives in journalistic discourse, evaluating whether the event was positively or negatively received. Subsequently, it delves into a detailed analysis of two multimodal texts. The objective is to investigate whether social stereotypes and dominant ideologies related to cultural heterogeneity and national values are reinforced or challenged, as well as which identities are constructed. In this context, consideration is given to the fact that the articles are hosted on the websites of two newspapers with differing ideological orientations. Furthermore, with the aim of fostering students' critical linguistic awareness and sensitizing them to these social issues, the thesis proposes a didactic application for the Modern Greek Language course in the 3rd grade of high school, utilizing the pedagogy of Multiliteracies. The thematic units and activities have been carefully designed in alignment with the directives of the latest Curriculum for language studies. Finally, the thesis concludes with an evaluation of this intervention, drawing insights from the analysis of students' responses.

Keywords

Opening Ceremony of the Olympic Games, Diversity, Critical Discourse Analysis, Multimodality, Multiliteracies, Critical language awareness

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract.....	vi
Κατάλογος Εικόνων/ Βίντεο	ix
Κατάλογος Πινάκων	x
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xi
1. Εισαγωγή	1
2. Κριτική Ανάλυση Λόγου και δημοσιογραφικός λόγος	5
2.1 Μοντέλα της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου	5
2.1.1 Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική	6
2.1.2 Η Οπτική Γραμματική	8
2.2 Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας: η μελέτη του δημοσιογραφικού λόγου	10
2.3 Κυρίαρχες αναπαραστάσεις στον δημοσιογραφικό λόγο	12
3. Ο Κριτικός Γραμματισμός στην Εκπαίδευση	14
3.1 Η ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης	14
3.2 Η παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών.....	15
3.3 Τα Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία της γλώσσας.....	17
4. Στόχοι και μεθοδολογία της έρευνας	20
4.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	21
4.2 Η μεθοδολογία της έρευνας	22
5. Κριτική ανάλυση δημοσιογραφικών άρθρων.....	25
5.1 Άρθρο 1 ^ο : «Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους».....	26
5.1.1 Αναπαραστατική/ιδεοποιητική λειτουργία	26
5.1.2 Διαπροσωπική λειτουργία.....	29
5.1.3 Ανάλυση οπτικού κειμένου	35
5.2 Άρθρο 2 ^ο : «Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ».....	38
5.2.1 Αναπαραστατική/ιδεοποιητική λειτουργία	38
5.2.2 Διαπροσωπική λειτουργία.....	41
5.2.3 Ανάλυση οπτικών κειμένων.....	47
Ανάλυση πρώτου και δεύτερου οπτικού κειμένου	47

Ανάλυση τρίτου οπτικού κειμένου	50
6. Κατασκευή κοινωνικής πραγματικότητας	54
7. Παρέμβαση με βάση την παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών	59
7.1 Διδακτικός σχεδιασμός και εκπαιδευτικοί στόχοι	59
7.2 Τοποθετημένη πρακτική	61
7.3 Ανοιχτή διδασκαλία	63
7.4 Κριτική πλαισίωση.....	65
7.5 Μετασχηματισμένη πρακτική.....	66
7.6 Αποτίμηση διδακτικής παρέμβασης	69
7.6.1 Αποτελέσματα της παρέμβασης	69
Αποτελέσματα από το στάδιο της τοποθετημένης πρακτικής	69
Αποτελέσματα από το στάδιο της ανοιχτής διδασκαλίας.....	72
Αποτελέσματα από το στάδιο της κριτικής πλαισίωσης	76
Αποτελέσματα από το στάδιο της μετασχηματισμένης πρακτικής	78
7.6.2 Περιορισμοί και προτάσεις προέκτασης της παρέμβασης.....	82
8. Συμπεράσματα.....	84
Βιβλιογραφία	90
Παράρτημα Α: Δημοσιογραφικά κείμενα	100
Κείμενο 1ο: «Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους»	100
Κείμενο 2ο: «Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ».....	103
Παράρτημα Β: Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητες ανοιχτής διδασκαλίας.....	106
Παράρτημα Γ: Αποσπάσματα απαντήσεων μαθητών/τριών	108

Κατάλογος Εικόνων/ Βίντεο

Εικόνα 1: Στιγμιότυπο αναπαράστασης «Η γιορτή των Θεών»	35
Εικόνα 2: Ο Πύργος του Άιφελ και το πλήθος με ομπρέλες	48
Εικόνα 3: Η ολυμπιακή φλόγα στο αερόστατο και το πλήθος με ομπρέλες	49
Εικόνα 4: Η Ελληνική αποστολή στην παρέλαση της Τελετής Έναρξης.....	51
Βίντεο 1: Στιγμιότυπα από την Τελετή Έναρξης 2024.....	62

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 - Ρουμπρίκα αυτοαξιολόγησης της παραγωγής γραπτού λόγου	68

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΕΟΕ	Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή
ΕΡΤ	Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
ΙΕΠ	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
ΚΑΛ	Κριτική Ανάλυση Λόγου
ΚΓΕ	Κριτική Γλωσσική Επίγνωση
ΛΟΑΤΚΙ+	Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος, Τρανς, Queer και Ίντερσεξ άτομα
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ό.α.	όπως αναφέρεται
ό.π.	όπου και προηγούμενως
π.χ.	παραδείγματος χάρη
ΠΣ	Πρόγραμμα Σπουδών
ΣΛΓ	Συστημική Λειτουργική Γραμματική

1. Εισαγωγή

Σε μια εποχή όπου η κοινωνία παγκοσμίως διχάζεται αναφορικά με τα ζητήματα της κοινωνικής διαφορετικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ο αυτοπροσδιορισμός του φύλου, η Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών αγώνων του 2024 στο Παρίσι υπήρξε ένα γεγονός που πυροδότησε ιδεολογικές συγκρούσεις, τόσο στον έντυπο και ψηφιακό τύπο όσο και στην κοινή γνώμη. Εφαλτήριο για τις αντικρουόμενες απόψεις, με άξονα την αποδοχή ή απόρριψη της ετερότητας, υπήρξαν πρωτοποριακές και ετερόκλητες σκηνοθετικές επιλογές της διοργάνωσης, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, μεταξύ άλλων, την ένταξη ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Με την ολοκλήρωση της Τελετής ο διεθνής Τύπος σχολίασε ποικιλοτρόπως τα δρώμενα, αξιολογώντας τα άλλοτε με θερμά και άλλοτε με χλευαστικά σχόλια. Άλλωστε, ο δημοσιογραφικός λόγος, με την ισχύ που έχουν στην κοινωνία τα ΜΜΕ ως φορέας εξουσίας, αποτελεί ένα από τα κυριότερα μέσα διαμόρφωσης της κοινωνικής πραγματικότητας, προωθώντας ή απορρίπτοντας μέσω της γλώσσας τις κυρίαρχες ιδεολογίες. Η γλώσσα των ΜΜΕ δεν είναι ποτέ ουδέτερη, αφού εξυπηρετεί κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές σκοπιμότητες που επηρεάζουν την αντίληψη του κοινού για θέματα όπως η φυλή, το φύλο, η κοινωνική τάξη και η εθνικότητα, αναπαράγοντας ή αποδομώντας κοινωνικά στερεότυπα. Σε αυτές τις θεωρητικές παραδοχές στηρίζεται η Κριτική Ανάλυση Λόγου (ΚΑΛ), μία προσέγγιση κριτικής αντιμετώπισης των μηχανισμών της γλώσσας σε άμεση συνάρτηση με την κοινωνία και τις εμφανείς ή αφανείς ιδεολογικές σχέσεις.

Αυτή, ακριβώς, η αξιολογική διαμάχη για τη διεθνή αθλητική διοργάνωση αποτέλεσε την αφορμή για την παρούσα εργασία, στην οποία επιχειρείται να διερευνηθεί η σύνδεση των αντιφατικών στάσεων απέναντι στη συμπερίληψη, με την προώθηση ή αμφισβήτηση κοινωνικών στερεοτύπων και κυρίαρχων ιδεολογιών. Υπό αυτό το πρίσμα, επιλέχθηκαν δύο πολυτροπικά δημοσιογραφικά κείμενα, που εντάσσονται στο κειμενικό είδος του σχολιογραφικού άρθρου, τα οποία ως αντιθετικά αντικατοπτρίζουν ικανοποιητικά το πολωτικό κλίμα, που προαναφέρθηκε. Τα συγκεκριμένα άρθρα αποτελούν το αντικείμενο έρευνας για την εφαρμογή της ΚΑΛ, αξιοποιώντας τα εργαλεία της Συστηματικής Λειτουργικής Γραμματικής του M.A.K. Halliday για την ανάλυση των γλωσσικών επιλογών των συντακτών/τριών και της Οπτικής Γραμματικής των Kress και Van Leeuwen για τα οπτικά κείμενα, αντίστοιχα. Βασικό ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι πώς οι επικρατέστερες

γραμματοσυντακτικές και λεξιλογικές επιλογές των πομπών σχετίζονται με συγκεκριμένες προθέσεις, αν προωθούν ή αμφισβητούν κυρίαρχες ιδεολογίες και ποιες κοινωνικές ταυτότητες διαμορφώνουν.

Ακολούθως, τα υπό εξέταση άρθρα συνιστούν το υλικό για μια διδακτική παρέμβαση με την εφαρμογή του παιδαγωγικού μοντέλου των Πολυγραμματισμών στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Συγκεκριμένα, διεξάγεται ποιοτική έρευνα μελέτης περίπτωσης, που υλοποιείται σε δύο τάξεις Φροντιστηρίου Μέσης Εκπαίδευσης, με δείγμα 10 μαθητές/τριες της Γ' τάξης Γενικού Λυκείου. Επιδιώκοντας τον συγκεκριισμό της θεωρίας και της πράξης στην ιδιωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα στάδια των Πολυγραμματισμών επιλέγονται ως η καταλληλότερη μέθοδος, προκειμένου να συνδυαστούν η βιωματική μάθηση, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, η επικοινωνιακή και η κειμενοκεντρική προσέγγιση. Παράλληλα, το συγκεκριμένο μοντέλο δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης τόσο του κριτικού όσο και του οπτικού γραμματισμού, με απώτερο σκοπό την ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά ζητήματα και την καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/τριών σχετικά με την ερμηνευτική αντιμετώπιση των μεταγλωσσικών όρων και τη συνειδητοποίηση των ρητών και υπόρρητων προθέσεων των πομπών, αλλά και την ανάπτυξη των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων. Αξιοποιώντας τα δύο πολυτροπικά άρθρα, στα στάδια της τοποθετημένης πρακτικής, της ανοιχτής διδασκαλίας, της κριτικής παισίωσης και της μετασχηματισμένης πρακτικής, αποπειράται να διερευνηθεί η ικανότητα των μαθητών/τριών να εντοπίζουν τις ιδεολογικές στάσεις στο ζήτημα της διαφορετικότητας, αλλά και τις εθνικές και κοινωνικές ταυτότητες που κατασκευάζουν οι συγγραφείς, μέσω ποικίλων σημειωτικών πόρων. Οι προφορικές και γραπτές απαντήσεις των μαθητών/τριών συγκροτούν τα ερευνητικά δεδομένα, τα οποία ερμηνεύονται με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης, προκειμένου να απαντηθεί σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι διδακτικοί στόχοι που τέθηκαν κατά τον σχεδιασμό της διδασκαλίας.

Η παρούσα εργασία συγκροτείται από το θεωρητικό τμήμα, την ανάλυση των πολυτροπικών κειμένων και τη διδακτική παρέμβαση. Αναλυτικά, το δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο αφορούν στο θεωρητικό μέρος, που πλαισιώνει το ερευνητικό. Ειδικότερα, το δεύτερο κεφάλαιο διακρίνεται σε δύο ενότητες, στις οποίες, αρχικά, παρουσιάζονται οι τρεις κυριότερες προσεγγίσεις της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, εστιάζοντας στα μεθοδολογικά εργαλεία που προσφέρουν η Συστηματική Λειτουργική Γραμματική του M.A.K. Halliday και η Γραμματική

του Οπτικού Σχεδιασμού των Kress & Van Leeuwen, για την ανάλυση των γλωσσικών και οπτικών σημειωτικών πόρων αντίστοιχα. Η επόμενη ενότητα αφορά στα κείμενα μαζικής κουλτούρας, με έμφαση στον δημοσιογραφικό λόγο, ο οποίος αποτελεί ένα από τα κειμενικά είδη που απασχολεί ιδιαίτερα την κειμενική ανάλυση της γλωσσολογίας, και τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις που εντοπίζονται συστηματικά στη γλώσσα της σχολιογραφικής αρθρογραφίας. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται σε θεωρητικό επίπεδο η ανάπτυξη της Κριτικής Γλωσσικής Επίγνωσης (ΚΓΕ), για την καλλιέργεια του κριτικού και οπτικού γραμματισμού, μέσω της παιδαγωγικής προσέγγισης των Πολυγραμματισμών, σύμφωνα με τα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών για τη Νεοελληνική Γλώσσα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθεί, επισημαίνονται τα κριτήρια επιλογής των υπό εξέταση κειμένων, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι στόχοι που τίθενται, καθώς και τα μεθοδολογικά εργαλεία που αξιοποιούνται για τη διδακτική παρέμβαση. Ακολούθως, το δεύτερο μέρος αφορά στην εφαρμογή της ΚΑΛ σε δύο αντιθετικά δημοσιογραφικά άρθρα γνώμης, με εφελτήριο τον σχολιασμό της Τελετής Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024. Έτσι, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται διεξοδικά η κριτική ανάλυση και ερμηνεία των ποικίλων σημειωτικών πόρων – γλωσσικών και οπτικών – των πολυτροπικών κειμένων, επιδιώκοντας να διαπιστωθούν οι ιδεολογικές τοποθετήσεις και κοινωνικές ταυτότητες που ελλοχεύουν από τις επιλογές των συντακτών. Κατ' επέκταση, στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάδειξη της κοινωνικής πραγματικότητας που οικοδομείται στα αναλυθέντα άρθρα.

Στο τρίτο μέρος (έβδομο κεφάλαιο) περιλαμβάνεται η διδακτική παρέμβαση με την παιδαγωγική προσέγγιση των Πολυγραμματισμών, που συνιστά μία μελέτη περίπτωσης σε δύο φροντιστηριακές τάξεις της Γ' Λυκείου, με την αξιοποίηση των συγκεκριμένων άρθρων, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της ΚΓΕ των μαθητών/τριών. Το κεφάλαιο απαρτίζεται από ενότητες, στις οποίες περιγράφεται κατά σειρά ο διδακτικός σχεδιασμός και οι στόχοι, η υλοποίηση της παρέμβασης, με αναλυτική παρουσίαση των επιλεγμένων δραστηριοτήτων για καθένα από τα τέσσερα στάδια των Πολυγραμματισμών, και η θεματική ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας, όπως προέκυψαν από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών. Το όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο αποτελείται από την έκθεση των συμπερασμάτων της εργασίας, όπως αναδείχθηκαν από την κριτική ανάλυση των άρθρων και την ποιοτική έρευνα της διδακτικής

αξιοποίησής τους. Τέλος, προτείνονται πιθανές προεκτάσεις της έρευνας για μελλοντική ερευνητική χρήση.

2. Κριτική Ανάλυση Λόγου και δημοσιογραφικός λόγος

2.1 Μοντέλα της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου

Η *Κριτική Ανάλυση Λόγου* (ΚΑΛ) (*Critical Discourse Analysis*) εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990 και αποτελεί έναν από τους κυριότερους τομείς της κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας για την κατανόηση των κοινωνικοπολιτικών δομών που δημιουργούνται μέσω του λόγου, εστιάζοντας στον ρόλο που διαδραματίζει η ιδεολογία για τον προσδιορισμό της αμφίδρομης σχέσης μεταξύ γλωσσικών και κοινωνικών πρακτικών (Στάμου, 2014:152). Η ΚΑΛ χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια, αφού συνίσταται από ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις (Wodak, 2011: 50-51), με κυριότερες την *κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση* του N. Fairclough, την *κοινωνιογνωσιακή* του T. Van Dijk και τη *λογοϊστορική* της R. Wodak (Στάμου, 2014: 156-158). Παρά τις διαφοροποιήσεις, κοινή βάση συνιστά η αντιμετώπιση του λόγου (*discourse*) ως εργαλείου συγκρότησης διαφορετικών εικόνων της κοινωνικής πραγματικότητας, που διατηρούν ή τροποποιούν σχέσεις ιδεολογικής κυριαρχίας και κοινωνικής ανισότητας (ό.π.). Βασική στόχευση αποτελεί όχι απλώς η κατανόηση των γλωσσικών μηχανισμών, αλλά και η χειραφέτηση των ατόμων μέσω της συνειδητοποίησης των λανθανουσών ιδεολογιών και των εξουσιαστικών σχέσεων που απορρέουν από τη γλωσσική χρήση (Wodak, 2011: 52).

Αναλυτικότερα, ο N. Fairclough (1989), εκπρόσωπος της *κοινωνιοπολιτισμικής* προσέγγισης, αξιοποιώντας τα εργαλεία της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής (ΣΛΓ) του M.A.K. Halliday, επισημαίνει τον πολυδιάστατο ρόλο της γλώσσας που βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με την κοινωνία. Τονίζοντας τη διακειμενική διάσταση του λόγου, συνυπολογίζει στην ερμηνευτική του θεωρία τον ρόλο του κοινωνικού περικειμένου και τις σχέσεις εξουσίας (Στάμου, 2014: 164-167). Γι' αυτό, βασικό αντικείμενο της ανάλυσής του συνιστούν τα κείμενα των φορέων εξουσίας, αποσκοπώντας στην κατάρριψη της εκμετάλλευσης του/της δέκτη/τριας με την επιβολή ιδεολογιών μέσω των γλωσσικών πράξεων (Wodak, 2011: 58). Όσον αφορά στην κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση, με κύριο εκφραστή της τον T. Van Dijk, δίνεται έμφαση στη σημασία των προσωπικών και κοινωνικών γνώσεων και των προϋπαρχουσών πεποιθήσεων του/της δέκτη/τριας για τον κόσμο (Στάμου, 2014: 157). Ο Van Dijk, όπως επισημαίνει η Wodak (2011: 60), ασχολήθηκε ιδιαίτερα στις μελέτες του με τον ρατσιστικό λόγο, διερευνώντας τον τρόπο συγκρότησης εθνικών στερεοτύπων και τη διαίωνιση αντίστοιχων κοινωνικών ανισοτήτων. Από την άλλη πλευρά, βασικό γνώρισμα της

λογοϊστορικής προσέγγισης της R. Wodak είναι η αξιοποίηση, στην κειμενική ανάλυση, του κοινωνικού, πολιτικού και ιστορικού πλαισίου των παραγόμενων λόγων (Στάμου, 2014: 157-158). Και σε αυτήν την περίπτωση το ενδιαφέρον της μελέτης εστιάζει στη θεσμική επικοινωνία, στον σύγχρονο ρατσιστικό λόγο και στην κατασκευή ταυτοτήτων (Wodak, 2011: 61-62).

2.1.1 Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική

Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική του M.A.K. Halliday (1994), το ενδιαφέρον του οποίου στρέφεται πρωτίστως στη σημασιολογία της γλώσσας, παρέχει ένα ευρύ φάσμα μεθοδολογικών εργαλείων για την εφαρμογή της ΚΑΛ (Λύκου, 2000· Στάμου, 2011: 179-193· Στάμου, 2014: 171-172). Πρόκειται, δηλαδή, για ένα σύνολο δυναμικών λεξικογραμματικών στρατηγικών, που ηθελημένα επιλέγει ή απορρίπτει ο πομπός (Halliday, 1994), η ανάλυση των οποίων αποτυπώνει τη νοηματοδότηση και την άμεση ή έμμεση επικοινωνιακή πρόθεσή του. Σε αυτό το πλαίσιο εξηγείται ο χαρακτηρισμός *συστημική* για τη ΣΛΓ. Αντίστοιχα, η παραπάνω επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας, ως μέσου παραγωγής διαφορετικών νοημάτων, δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό *λειτουργική*. Ειδικότερα, η ΣΛΓ εστιάζει σε τρεις λειτουργίες, σύμφωνα με τον Halliday (1994): την *αναπαραστατική/ιδεοποιητική* (ideational), τη *διαπροσωπική* (interpersonal) και την *κειμενική* (textual) (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173-174).

Η *αναπαραστατική/ιδεοποιητική* λειτουργία, σύμφωνα με τον Halliday (1994), σχετίζεται με την υποκειμενική απεικόνιση του κόσμου που μας περιβάλλει, ως προς τις κοινωνικές δράσεις, τα γεγονότα και τις σχέσεις που τον διέπουν, όπως προκύπτει από την ανθρώπινη εμπειρία και γνώση (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173-174). Αυτή η αποτύπωση της πραγματικότητας εκφράζεται με το σύστημα *μεταβιβαστικότητας* (transitivity), ερμηνεύοντας τις αιτιακές σχέσεις στον λόγο (ό.π.). Συγκεκριμένα, συνίσταται από *διαδικασίες* (processes), οι οποίες εκφράζονται είτε μέσω ρημάτων είτε μέσω των αντίστοιχων ουσιαστικών τους, ανάλογα με την αναφορά σε δράσεις, καταστάσεις, συναισθηματικές ή νοητικές διεργασίες. Παράλληλα, περιλαμβάνει τους/τις *συμμετέχοντες/-ουσες* (participants), δηλαδή τα έμψυχα ή άψυχα όντα που συσχετίζονται με τις αντίστοιχες διαδικασίες και δηλώνονται με ουσιαστικά και τις *περιστάσεις* (circumstances) που εκφράζουν παραμέτρους, όπως ο τόπος και χρόνος, μέσω προθετικών συνόλων και επιρρημάτων. Από τις κυριότερες επιδιώξεις της ΚΑΛ είναι η

ανάδειξη της *κλίμακας αιτιότητας* (Στάμου, 2011: 183-184), η οποία αποτυπώνει τις διακυμάνσεις που εμφανίζονται μεταξύ της εμφατικής υπόδειξης ή της αποσιώπησης του δράστη μιας πράξης. Αυτό επιτυγχάνεται με στοχευμένες επιλογές από τον/την πομπό, στις οποίες κομβική είναι η διάκριση *αυτο-επιτελούμενων και μεταβιβαστικών* διαδικασιών, καθώς και η απόδοση του/της δράστη/τριας με τη μορφή υποκειμένου ή ποιητικού αιτίου (ό.π.).

Η *διαπροσωπική* λειτουργία σχετίζεται με τις σχέσεις και τους ρόλους που δημιουργούνται μεταξύ των εμπλεκόμενων, πομπού και δέκτη/τριας, στις διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας για την έκφραση συναισθημάτων, στάσεων και ιδεολογικών τοποθετήσεων του/της πρώτου/ης, καθώς και για την επιδίωξη άσκησης επιρροής στον/στη δεύτερο/η (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173-174). Η συγκεκριμένη λειτουργία επιτυγχάνεται με τους γλωσσικούς μηχανισμούς της *δείξης προσώπου* και των *πράξεων λόγου*, ως προς την αλληλεπίδραση των εμπλεκόμενων, και της *αξιολόγησης* για την *εμπλοκή* στο νόημα (Στάμου, 2011: 185-186). Η *προσωπική δείξη* πραγματοποιείται με γλωσσικές επιλογές που σχετίζονται με τα ρηματικά πρόσωπα και τις αντίστοιχες αντωνυμίες, διαμορφώνοντας οικείο ή τυπικό ύφος, ανάλογα με το αν ο/η δημιουργός εμπλέκει τον εαυτό του/της ή και το αναγνωστικό κοινό ή όχι (Στάμου, 2011: 185· 2014: 174). Ακολούθως, οι *πράξεις λόγου* (Τσάκωνα, 2012) διακρίνονται, μεταξύ άλλων, στις *αποφαντικές*, με τις οποίες αποτυπώνεται η στάση του/της πομπού για το θέμα που πραγματεύεται, και στις *κατευθυντικές*, με τις οποίες απευθύνεται στο κοινό, αναμένοντας την αντίστοιχη διάδραση, ανάλογα με την προσλεκτική ένδειξη (Στάμου, 2011: 186). Τέλος, η *αξιολόγηση* εντοπίζεται στην *επιστημική, δεοντική και αξιολογική* τροπικότητα, που αφορούν στον τρόπο μετάδοσης του νοήματος με βεβαιότητα-πιθανότητα, αναγκαιότητα-υποχρέωση ή θετική-αρνητική αξιολογική φόρτιση αντίστοιχα (Στάμου, 2014: 174).

Τέλος, η *κειμενική* λειτουργία αφορά στη συνεκτική και μορφική οργάνωση της γλώσσας, σε συνάρτηση με το μέσο που επιλέγεται για την πραγμάτωση της επικοινωνίας (Στάμου, 2014: 172). Ενδεικτική γλωσσική επιλογή, μέσω της οποίας πραγματοποιείται αυτή η λειτουργία, είναι η *θεματοποίηση*, δηλαδή ο τρόπος προβολής των πληροφοριών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη σειρά διάταξης των όρων *θέμα* και *ρήμα* σε μια πρόταση (ό.π.: 177).

Τα προαναφερθέντα εργαλεία της αναπαραστατικής/ιδεοποιητικής και της διαπροσωπικής λειτουργίας της ΣΛΓ εφαρμόζονται και ερμηνεύονται στο Κεφάλαιο 5, επιχειρώντας την κριτική ανάλυση δύο αντιθετικών δημοσιογραφικών άρθρων, με θεματικό κέντρο τον σχολιασμό της Τελετής Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024 και τη στάση των ΜΜΕ.

2.1.2 Η Οπτική Γραμματική

Οι λειτουργίες της ΣΛΓ επεκτείνονται και για την κριτική επεξεργασία των οπτικών σημειωτικών πόρων, όπως αποτυπώνονται στις μετα-λειτουργίες της Οπτικής Γραμματικής των Kress & Van Leeuwen (1996, 2006), οι οποίες αξιοποιούν τη θεωρητική προσέγγιση του Halliday (Παπαδημητρίου, 2010: 13). Η κυριαρχία της εικόνας στον σύγχρονο κόσμο των νέων τεχνολογιών ανέδειξε την ανάγκη να στραφεί η γλωσσολογική επιστήμη στην ερμηνεία και των πολυτροπικών κειμένων, στα οποία το εκάστοτε νόημα συνδιαμορφώνεται τόσο από το γλωσσικό όσο και από το οπτικό κείμενο (Kress & Van Leeuwen, 2006: 17-18· Παπαδημητρίου, 2010: 13, 20· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326). Είναι αξιοσημείωτη, άλλωστε, η ισχύς μιας εικόνας που πλαισιώνει ένα γλωσσικό κείμενο, αφού είναι εφικτό να λειτουργεί όχι μόνο συμπληρωματικά αλλά και αντιθετικά. Υπό αυτό το πρίσμα, έρχεται στο προσκήνιο η *Γραμματική του Οπτικού Σχεδίου* (*The grammar of visual design*) και οι τρεις μετα-λειτουργίες που τη συγκροτούν: η *ιδεοποιητική*, η *διαπροσωπική* και η *κειμενική*, αναλογικά με τη ΣΛΓ (Kress & Van Leeuwen, 2006: 42-43· Μακρή & Παπαδημητρίου, 2020: 68· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011· Παπαδημητρίου, 2010).

Αρχικά, η *ιδεοποιητική* μετα-λειτουργία (*representational*) συνίσταται στην αποτύπωση της πραγματικότητας, σύμφωνα με τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον κόσμο γύρω του/της ο/η δημιουργός του οπτικού κειμένου και αφορά στην απεικόνιση των έμψυχων ή άψυχων συμμετεχόντων/ουσών και των διαδικασιών (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 327-328). Με βάση το πώς αξιοποιούνται τα απεικονιζόμενα αντικείμενα, διακρίνονται οι εξής διαδικασίες: οι *αφηγηματικές* στις οποίες οι συμμετέχοντες/ουσες δρουν, οι *ταξινόμικές* στις οποίες οι συμμετέχοντες/ουσες παρουσιάζονται στατικά με ομοιογενή χαρακτηριστικά, οι *αναλυτικές* στις οποίες προβάλλεται ένα σύνολο που απαρτίζεται από τα μέρη του, και στις *συμβολικές* που παρέχουν συμβολική και όχι πληροφοριακή αξία (ό.π.).

Εν συνεχεία, η *διαπροσωπική* μετα-λειτουργία (*interpersonal*) αφορά στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στον/στη δέκτη/τρια και στα απεικονιζόμενα αντικείμενα, καθώς και στην εξουσιαστική σχέση που επιλέγει ο/η δημιουργός προς τα δεύτερα (Παπαδημητρίου, 2010: 14-15· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 328-329). Για την εξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων επιχειρείται η επεξεργασία συγκεκριμένων στοιχείων του οπτικού κειμένου, όπως περιγράφονται αναλυτικά στις Παπαδημητρίου (2010: 15) και Στάμου, Αλευριάδου &

Ελευθερίου (2011: 328-329). Μία παράμετρος είναι η παρατήρηση του *βλέμματος* των απεικονιζόμενων οντοτήτων, δηλαδή αν υπάρχει οπτική επαφή με τον/τη θεατή/τρια, επιδιώκοντας κάτι από αυτόν/η (*εικονιστική πράξη απαίτησης*), ή αν απουσιάζει και ο/η θεατής/τρια παραμένει αμέτοχος/η (*εικονιστική πράξη προσφοράς*). Εξετάζεται, επίσης, η οικειότητα ή αποστασιοποίηση σύμφωνα με τον βαθμό *κοινωνικής απόστασης*, που αποκωδικοποιείται με την *απόσταση λήψης* (*κοντινή, μεσαία ή μακρινή*). Η λήψη ερμηνεύεται και από την οπτική της *γωνίας* (*υψηλή, στο ύψος των ματιών ή χαμηλή*), αφού κάθε διαφορετική επιλογή δημιουργεί εξουσιαστικές ή ισότιμες σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών και των θεατών/τριών. Τέλος, εξετάζεται ο βαθμός *ρεαλισμού* (*υψηλή τροπικότητα*) ή *υποκειμενισμού* (*χαμηλή τροπικότητα*) της εικόνας, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικοπολιτισμικές συμβάσεις ως προς την αξιοπιστία του μηνύματος (Kress & Van Leeuwen, 2006: 154). Έτσι, οι Kress & Van Leeuwen, για να προσδιορίσουν τον βαθμό ρεαλισμού σε διαφορετικά περιβάλλοντα, ανέλυσαν τις εξής μορφές *προσανατολισμού*, με τις οποίες κωδικοποιείται η *τροπικότητα (modality)* (ό.π.: 155-165): ο *νατουραλιστικός* σχετίζεται με όσα αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι ως αληθινά και λογικά, ο *τεχνολογικός* αφορά σε σχέδια επιστημονικών/τεχνολογικών πλαισίων και ο *αισθητηριακός* για οπτικά κείμενα μέσω των οποίων επιδιώκεται η ευχαρίστηση, όπως η τέχνη.

Τέλος, η *κειμενική* μετα-λειτουργία (*compositional*) αφορά στη χωροταξική διάταξη, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο τοποθετούνται συνολικά τα απεικονιζόμενα αντικείμενα σε τέσσερις άξονες, βάσει της πληροφοριακής αξίας που επιτελούν (Μακρή & Παπαδημητρίου, 2020: 68· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 329-330). Στην αριστερή πλευρά τίθενται οι ήδη γνωστές στον/στη θεατή/τρια πληροφορίες, ενώ στη δεξιά τα νέα εικονιστικά μηνύματα, στο κέντρο τοποθετείται το στοιχείο με τη μεγαλύτερη πληροφοριακή αξία, σε αντίθεση με τα περιθώρια. Τέλος, τα προσδοκόμενα μηνύματα κατατάσσονται στο υψηλότερο σημείο, ενώ η πραγματικότητα βρίσκεται στο κάτω μέρος της σύνθεσης.

Στο Κεφάλαιο 5 επιχειρείται η ερμηνευτική επεξεργασία τεσσάρων οπτικών κειμένων, που πλαισιώνουν τα αντίστοιχα γλωσσικά, με την αξιοποίηση του δικτύου εργαλείων που προσφέρουν οι τρεις μετα-λειτουργίες της Οπτικής Γραμματικής, όπως αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αντίστοιχα, ορισμένα από τα στοιχεία αυτά, όπως τα απεικονιζόμενα αντικείμενα, η παρουσία ή απουσία βλέμματος και η διάκριση σε εξελισσόμενες και στατικές

εικόνες, εντάσσονται στη διδακτική παρέμβαση (Κεφάλαιο 7), που υλοποιείται στο πλαίσιο της παιδαγωγικής των Πολυγραμματισμών (Kalantzis & Cope, 2001· Φτερνιάτη, 2010).

2.2 Τα κείμενα μαζικής κουλτούρας: η μελέτη του δημοσιογραφικού λόγου

Επιδιώκοντας την ανάπτυξη της *κριτικής γλωσσικής επίγνωσης* (Μπουτουλούση, 2001), τα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών για το γλωσσικό μάθημα (ΙΕΠ, 2023) αναγνωρίζουν τη σημασία επαφής των μαθητών/τριών με πληθώρα αυθεντικών κειμενικών ειδών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κείμενα μαζικής κουλτούρας (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016· Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016). Η επεξεργασία τέτοιων κειμένων επιτρέπει την εξάσκηση στην κριτική προσέγγιση της γλώσσας και των αδιαφανών τους μηνυμάτων, εφόσον ο λόγος τους χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία και ιδεολογική φόρτιση (Στάμου, 2012). Δεν προβάλλουν, δηλαδή, με ουδετερότητα την κοινωνική πραγματικότητα, αλλά τη διαμορφώνουν μέσω των γλωσσικών ή πολυτροπικών επιλογών που εκφράζουν την υποκειμενική οπτική των συγγραφέων τους (Αρχάκης, Φτερνιάτη & Τσάμη, 2015: 68· Στάμου, 2012: 19, 22-24).

Σε αυτό το πλαίσιο, η γλώσσα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον (Wodak, 2011: 59), γιατί, μεταξύ άλλων, η ανομοιογένειά της σχετίζεται με στοχευμένες και όχι τυχαίες επιλογές, που βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τον κοινωνικοπολιτικό προσανατολισμό του κάθε μέσου, έντυπου ή ηλεκτρονικού, και των δημοσιογράφων (Ανδρουτσόπουλος, 2001: 167-170· Χατζησαββίδης, 2001: 142). Ο δημοσιογραφικός λόγος, λοιπόν, αποτελεί πρόσφορο έδαφος για διερεύνηση των ρητών και υπόρρητων γλωσσικών επιλογών. Ενδεικτικά, εντοπίζονται πλήθος αξιολογήσεων που σχετίζονται με κοινωνικοπολιτικές ή και οικονομικές σκοπιμότητες, επιβεβαιώνοντας τη θέση ότι η σχέση γλώσσας και κοινωνίας είναι μια αμφίδρομη διαδικασία, όπου η γλώσσα εμπεριέχει αλλά και διαμορφώνει ιδεολογίες (Ανδρουτσόπουλος, 2001: 174· Ζάγκα, 2021: 32-33· Στάμου, 2014:152). Ο λόγος της δημοσιογραφίας, κεντρικός στις σύγχρονες κοινωνίες ειδικά με την εκτόξευση των ηλεκτρονικών μέσων δημοσίευσης, διαδραματίζει κομβικό ρόλο στη δημιουργία και συντήρηση των σχέσεων εξουσίας, αφού τα γεγονότα στα ΜΜΕ δεν προβάλλονται με ουδετερότητα, αντιθέτως ενυπάρχουν, συχνά, μεροληπτικά κριτήρια

επιλογής τους (Fowler, 1991: 1-2). Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Ανδρουτσόπουλος (2001: 175), *«ακόμη και φαινομενικά ασήμαντες λεπτομέρειες της γλωσσικής διατύπωσης μπορούν να συμβάλλουν στην αναπαραγωγή κοινωνικών στερεοτύπων ή στη συγκάλυψη πολιτικών ευθυνών»*. Σε αυτό συντείνει και η διαμεσολαβητική τάση των δημοσιογράφων να υιοθετούν την ιδεολογική τοποθέτηση του μέσου στο οποίο εργάζονται, καθώς και η απεύθυνση σε ένα κοινό, με το οποίο, συνήθως, ταυτίζεται ως προς τις πεποιθήσεις (ό.π.: 169-170· Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 60, 129-130, 152). Δικαιολογημένα, επομένως, τα ΜΜΕ θεωρούνται ως ένας από τους κυρίαρχους θεσμούς εξουσίας (Χατζησαββίδης, 1999: 40), ενώ δεν είναι τυχαίος ο χαρακτηρισμός της Φραγκουδάκη (2001: 43) ότι *«οι εκπρόσωποι των ΜΜΕ είναι επαγγελματίες διαμορφωτές ιδεών»*.

Μεταξύ των ποικίλων ειδών του δημοσιογραφικού λόγου (Ανδρουτσόπουλος, 2001· Πολίτης, 2001), εντοπίζεται και το σχολιογραφικό άρθρο/άρθρο γνώμης (Χατζησαββίδης, 1999: 49), στο οποίο ο/η δημοσιογράφος εμπλέκεται αξιολογώντας, με σαφή ή λανθάνοντα τρόπο, το ζήτημα που θίγει, ενισχύοντας έτσι την επιρροή που ασκεί στην κοινή γνώμη (Ζάγκα, 2021: 26-30). Στην πλειονότητά τους, άλλωστε, στα σχολιογραφικά άρθρα οι συντάκτες/τριες δεν διακρίνουν σαφώς την είδηση από το σχόλιο, με αποτέλεσμα να προωθούν αφανώς τις πεποιθήσεις τους. Με τη χρήση, μάλιστα, των νέων τεχνολογιών στη σύγχρονη εποχή έχει εμφανιστεί και ένα υβριδικό είδος, που συνδυάζει χαρακτηριστικά προφορικού και γραπτού λόγου, ο *γραπτός διάλογος* (Αρχάκης, 2016: 141). Αυτά τα χαρακτηριστικά εντοπίζονται στα άρθρα που δημοσιεύονται σε διαδικτυακές εφημερίδες ή ιστοτόπους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αυξάνοντας την αλληλεπίδραση μεταξύ συντάκτη/τριας και αναγνωστικού κοινού και, κατ' επέκταση, τη μεταξύ τους εξουσιαστική σχέση. Τα παραπάνω δεδομένα επιβεβαιώνουν τις διαπιστώσεις ότι η γλώσσα των κειμένων μαζικής κουλτούρας, μεταξύ αυτών και τα δημοσιογραφικά άρθρα, αποτελεί ένα μέσο διαμόρφωσης κοινωνικών ταυτοτήτων και ανισοτήτων (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011: 145· Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 50-54).

2.3 Κυρίαρχες αναπαραστάσεις στον δημοσιογραφικό λόγο

Μία από τις κυρίαρχες θέσεις της σύγχρονης γλωσσολογικής επιστήμης είναι ότι η γλώσσα αποτελεί φορέα αξιών και πεποιθήσεων, γι' αυτό αξιοποιείται από θεσμούς, όπως τα ΜΜΕ, ώστε να διαμορφώνουν και να διαιωνίζουν κοινωνικές ταυτότητες και εξουσιαστικές σχέσεις (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 46-47, 60). Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η διατήρηση της κοινωνικής ομοιογένειας, μέσω της αναπαραγωγής *προκατασκευασμένων κατηγοριοποιήσεων* ως προς τις εθνικές και κοινωνικές ταυτότητες (ό.π.: 29-30, 53-54).

Αναλυτικότερα, μία από τις επικρατέστερες αναπαραστάσεις που οικοδομούνται στον δημοσιογραφικό λόγο αφορά στην εθνική ταυτότητα, η οποία διαφοροποιείται στον *εθνικό* και *μετα-εθνικό λόγο* αντίστοιχα, όπως τους χαρακτηρίζει ο Αρχάκης (2020: 30-35). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, στη σημερινή πολυπολιτισμική κοινωνία της παγκοσμιοποίησης, η αντίφαση που έχει προκύψει μεταξύ μιας τάσης «μονοπολιτισμικότητας», που εξακολουθεί να κυριαρχεί, και της ανάδειξης αντιρατσιστικών στάσεων που υπερασπίζονται την ισότητα και την ανεκτικότητα (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2024). Εμφανίζεται, έτσι, ένα νέο είδος ρατσιστικού λόγου, με περισσότερο λανθάνοντα χαρακτηριστικά και φαινομενικά ηπιότερες εκφραστικές επιλογές για τις αξιολογικές κρίσεις (ό.π.), στις οποίες επικρατούν αντικρουόμενα αντιθετικά ζεύγη, με τοποθετήσεις όπως «δεν είμαι ρατσιστής/τρια, αλλά...» (van Dijk, 1992 ό.α. στο Αρχάκης & Τσάκωνα, 2024). Ωστόσο, παρά τον συγκεκριμένο χαρακτήρα του, ο λόγος αυτός συνεχίζει να διαιωνίζει ανισότιμες σχέσεις.

Φυσικά, η πληθώρα στερεοτύπων και προκαταλήψεων που εντοπίζονται στα κείμενα των μέσων ενημέρωσης, και ειδικά στα αδιαφανή σχόλια των δημοσιογραφικών άρθρων, δεν περιορίζονται σε εθνικά ζητήματα, αλλά αφορούν ευρύτερα στην κοινωνική ετερότητα, με απώτερο στόχο την επικράτηση μιας κοινής και ενιαίας συνείδησης στην κοινωνία (Πολίτης, 2001). Ένα από τα πιο ενδεικτικά παραδείγματα συντήρησης των κοινωνικών ανισοτήτων είναι μέσω της *δείξης προσώπου* και ειδικότερα του αντιθετικού ζεύγους 'εμείς και οι άλλοι' (Van Dijk, 2020: 137). Με αυτό το σχήμα ο/η εκάστοτε συντάκτης/τρια τοποθετεί σε κοινή ιδεολογική βάση τον εαυτό του/της και το αναγνωστικό κοινό, προσδίδοντας θετικά αξιολογικά γνώρισμα και αίσθημα ενότητας, σε αντίθεση με την αρνητική αξιολόγηση προς οτιδήποτε διαφορετικό (Ζάγκα, 2021: 33-34· van Dijk 1984, 1987 ό.α. στο Wodak, 2011: 60). Αντίστοιχα φαινόμενα παρατηρούνται σε κοινωνικές διακρίσεις που αφορούν στα φύλα, όπως

ο σεξισμός (Μακρή-Τσιλιπάκου, 2010: 119-122), στη συγκρότηση σεξουαλικών ταυτοτήτων (Αρχάκης & Λαμπροπούλου, 2011: 185-186), αλλά και στις σχετικές αξιολογήσεις. Χαρακτηριστικός είναι ο υπόρρητος ομοφοβικός λόγος στα δημοσιογραφικά άρθρα που δημοσιεύονται στα κοινωνικά δίκτυα για αναφορές στη διαφορετικότητα, και κυρίως σε άτομα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, ο οποίος συχνά δεν εκδηλώνεται με σαφείς εκφραστικές επιλογές, όμως έχει τη δύναμη να ενισχύει τη ρητορική μίσους εις βάρος της ετερότητας (Ασημακόπουλος & Σεραφής, 2020: 592-593).

Ειδικότερα για τα έμφυλα στερεότυπα, υπάρχει πληθώρα επιστημονικών ερευνών σχετικά με τη διαιώνισή τους από τα ΜΜΕ και τον δημοσιογραφικό λόγο. Ενδεικτικό είναι ότι το «Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για τα ΜΜΕ» σε έκθεσή του, το 2015, επιβεβαιώνει πως τα ΜΜΕ τείνουν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, να συντηρούν διακρίσεις που σχετίζονται με τα φύλα (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018: 16, 19). Στο ίδιο πλαίσιο, έρευνα του 2018 από το «Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας» πιστοποιεί τα ζητήματα ανισότητας των φύλων και την προώθηση σεξιστικών αναπαραστάσεων, αφού επισημαίνεται π.χ. ότι «Το 31.5% των άρθρων αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα και μόλις το 12.7% τα αμφισβητεί» (ό.π.: 20).

3. Ο Κριτικός Γραμματισμός στην Εκπαίδευση

Ο *Κριτικός γραμματισμός* είναι ένα θεωρητικό πλαίσιο ευρέως φάσματος, που επικεντρώνεται στην αλληλένδετη σχέση γλώσσας και κοινωνίας, στοχεύοντας στην ανάδειξη των κυρίαρχων αξιών και ιδεολογικών πεποιθήσεων (Oikonomakou & Parakitsos, 2021). Στην εκπαιδευτική του διάσταση, στόχος του κριτικού γραμματισμού είναι η διαμόρφωση κριτικά σκεπτόμενων μαθητών/τριών, ώστε να είναι ικανοί/ές να αναγνωρίζουν τις λανθάνουσες εξουσιαστικές σχέσεις και τις ιδεολογίες, που προωθούνται μέσω των γλωσσικών επιλογών των πομπών. Για την επίτευξη της συγκεκριμένης επιδίωξης, αξιοποιείται η προσέγγιση της *Κριτικής Γλωσσικής Επίγνωσης* (ΚΓΕ) (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016), που αφορά στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών (Μπουτουλούση, 2001). Αυτές οι θεωρητικές βάσεις πραγματώνονται αποτελεσματικότερα στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος με την εφαρμογή της παιδαγωγικής των Πολυγραμματισμών (Kalantzis & Cope, 2001· Φτερνιάτη, 2010). Με επίκεντρο την αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων και την ερμηνευτική επεξεργασία ποικίλων σημειωτικών τρόπων από τους/τις μαθητές/τριες, κοινός στόχος είναι η ανάπτυξη της διερευνητικής ικανότητάς τους και η συνειδητοποίηση της κοινωνικής διάστασης του λόγου (Holmes, 2016: 176). Οι επόμενες ενότητες εστιάζουν στους κύριους άξονες της προσέγγισης της ΚΓΕ και του μοντέλου των Πολυγραμματισμών, στα οποία στηρίζεται η διδακτική παρέμβαση της παρούσας εργασίας, όπως παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 7.

3.1 Η ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης

Η *Κριτική Γλωσσική Επίγνωση* (Critical Language Awareness) (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016) αποτελεί μία από τις κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη της διερευνητικής ικανότητας των μαθητών/τριών και τη συνειδητοποίηση των στοχευμένων σημειωτικών επιλογών, μέσω των οποίων αποτυπώνεται η αντίληψη για τον κόσμο (Στάμου, 2011: 179-181). Βασικός εκπρόσωπος της ΚΓΕ είναι ο Fairclough (1989· 1992· 2001), ο οποίος στο έργο του *Language and Power* προβάλλει την κοινωνική διάσταση της γλώσσας, σε άμεση συνάρτηση με την εξουσία, που εκφράζεται μέσω του λόγου. Ο ίδιος επισημαίνει ότι

μέσω της γλωσσικής πρακτικής διαμορφώνονται, διαιωνίζονται ή ανατρέπονται εξουσιαστικές σχέσεις και κοινωνικές ταυτότητες, που διέπουν την κοινωνία (Fairclough, 1992: 239-240· 2001: 1-2).

Όσον αφορά στη γλωσσική διδασκαλία, κύριος σκοπός της ΚΓΕ, με την αξιοποίηση των αρχών της ΚΑΛ, είναι οι μαθητές/τριες να γίνουν «κριτικοί χρήστες της γλώσσας» (Στάμου, 2011: 179-181). Υπό αυτή την οπτική, επιδιώκεται να γίνουν μελλοντικά ενεργοί και αφυπνισμένοι πολίτες με ενσυναίσθηση, αποφεύγοντας τη χειραγώγηση μέσω της γλώσσας από τους θεσμούς εξουσίας (Freire, 1972· Illich, 1973 ό.α. στο Μπουτουλούση, 2001). Με αυτόν τον τρόπο, οι γνωστικές τους ικανότητες δεν περιορίζονται μόνο στην ανάλυση του περιεχομένου των κειμένων. Αντιθέτως, επεκτείνονται και στην ερμηνεία των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών που επηρεάζουν τη διαμόρφωση αυτών των κειμένων. Επιπλέον, βασική επιδίωξη είναι να κατανοήσουν πώς χρησιμοποιείται η γλώσσα για την κατασκευή και την αναπαραγωγή κυρίαρχων ιδεολογιών και σχέσεων, και ακολούθως να αναπτύσσουν ικανότητες για την αμφισβήτησή τους (Fairclough, 1992: 90· Μπουτουλούση, 2001).

Αν και οι θεωρητικές αρχές του κριτικού γραμματισμού έχουν ήδη συμπεριληφθεί στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών από το 2011 και εξής, η ενσωμάτωση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης στη διδακτική πράξη εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής, εξαιτίας της συμπληρωματικής εφαρμογής τους και της απουσίας ανάλογων σχολικών εγχειρίδιων (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016: 35-37). Ωστόσο, με τη δημοσίευση των νέων ΠΣ για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας του 2022 (ΙΕΠ, 2023), η κριτική γλωσσική επίγνωση εμφανίζεται ως άξονας των διδακτικών προσεγγίσεων.

3.2 Η παιδαγωγική των Πολυγλωσσισμών

Η παιδαγωγική των Πολυγλωσσισμών (multiliteracies), όπως αναπτύχθηκε από τους Kalantzis & Cope (2001), αποτελεί ένα διδακτικό μοντέλο το οποίο, μέσα από τέσσερα αλληλένδετα στάδια, προωθεί την αξιοποίηση των πολυτροπικών κειμένων στη διδακτική πράξη. Τα κείμενα που επιλέγονται συνδυάζουν ποικίλους σημειωτικούς τρόπους, όπως οι γλωσσικοί και οπτικοί, που προέρχονται, κατά κύριο λόγο, από τη μαζική κουλτούρα, όπως υλικό από τις διαφημίσεις, την τηλεόραση και τον δημοσιογραφικό λόγο (Στάμου, Αρχάκης &

Πολίτης, 2016: 15, 38· Φτερνιάτη, 2010). Παράλληλα, ενσωματώνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία η τεχνολογία και οι νέες μορφές επικοινωνίας, όπως ο υβριδικός λόγος της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας που συνδυάζει προφορικά και γραπτά στοιχεία (Γούτσος, 2013: 215), ώστε οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν επικοινωνιακές ικανότητες σε πολλαπλά επίπεδα (Oikonomakou & Papakitsos, 2021). Η σύγχρονη εκπαίδευση, επομένως, αναγνωρίζει την ανάγκη διεύρυνσης της διδασκαλίας και εκτός από τις παραδοσιακές μορφές επικοινωνίας, συμπεριλαμβάνοντας ψηφιακά εργαλεία, εικόνες και ήχους (Kalantzis & Cope, 2001· Φτερνιάτη, 2010).

Βασική επιδίωξη είναι η όξυνση της *κριτικής γλωσσικής επίγνωσης* (Μπουτουλούση, 2001) των μαθητών/τριών για τη διερευνητική προσέγγιση των γλωσσικών και οπτικών δομών και την ανάδειξη συνειδητών ή ασυνειδητών προθέσεων των πομπών. Έτσι, αποφεύγεται η παθητική πρόσληψη των απόψεων που προωθούνται μέσω των κειμένων, καθιστώντας τους/τις διδασκόμενους/ες ενσυνείδητους/ες αναγνώστες/τριες. Δηλαδή, εκπαιδεύονται να αναγνωρίζουν λανθάνουσες ιδεολογίες, προκατασκευασμένες αξίες και στερεότυπα και να ευαισθητοποιούνται ως προς τις κοινωνικές ανισότητες, μέσω της κριτικής ανάλυσης κειμένων μαζικής κουλτούρας, τα οποία πραγματεύονται κοινωνικά ζητήματα (Δούκα, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016: 165· Μπουτουλούση, 2001). Η ευρεία ενσωμάτωση της παιδαγωγικής των Πολυγραμμματισμών στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος κρίνεται απαραίτητη (Παπαδημητρίου, 2010: 24), γιατί αξιοποιούνται, μεταξύ άλλων, η εξωσχολική πραγματικότητα και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, σε συνδυασμό με τις κοινωνικοπολιτισμικές ιδιαιτερότητές τους (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016: 15).

Πρακτικά, το μοντέλο των Πολυγραμμματισμών αποτελείται από τέσσερις διαδοχικές φάσεις: την *τοποθετημένη πρακτική*, την *ανοιχτή διδασκαλία*, την *κριτική πλαισίωση* και τη *μετασχηματισμένη πρακτική* (Κουτσογιάννης, 2017· Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016: 102· Φτερνιάτη, 2010). Αξιοσημείωτο είναι ότι για τον διδακτικό σχεδιασμό χρειάζεται να επιλέγεται δίκτυο κειμένων, κυρίως αντιθετικών, τα οποία είναι σύγχρονα, πραγματεύονται επίκαιρα ζητήματα και χαρακτηρίζονται από ειδολογική ποικιλία (Φτερνιάτη, 2010). Επίσης, είναι σκόπιμο να χρησιμοποιούνται πολυτροπικά κείμενα, με τα οποία οι μαθητές/τριες είναι εξοικειωμένοι/ες από το περιβάλλον τους, ενισχύοντας, έτσι, τη διάθεση για συμμετοχή. Αρχικά, στην τοποθετημένη πρακτική διερευνώνται οι εμπειρίες και οι προϋπάρχουσες γνώσεις τους για το υπό εξέταση θέμα, προσελκύοντας με αυτόν τον τρόπο το ενδιαφέρον τους

για το γλωσσικό μάθημα (ό.π.). Ακολούθως, η ανοιχτή διδασκαλία αφορά στην άμεση διδασκαλία των μεταγλωσσικών όρων και στην ανάλυση των σημειωτικών τρόπων του δικτύου κειμένων. Συγκεκριμένα, οι διδασκόμενοι/ες καλούνται να αναγνωρίσουν τις κυρίαρχες λεξιλογικές και σημασιολογικές επιλογές των πομπών, οι οποίες σχετίζονται με τις προθέσεις τους, για την εις βάθος κατανόηση των νοημάτων (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016: 102).

Το τρίτο στάδιο της κριτικής πλαισίωσης σχετίζεται με την ερμηνευτική προσέγγιση των στοιχείων που σημειώθηκαν από τους/τις μαθητές/τριες στην ανοιχτή διδασκαλία. Σε αυτή τη φάση καλούνται να διερευνήσουν κριτικά τις κοινωνικές διαστάσεις των γλωσσικών και οπτικών -ή άλλων- επιλογών για την ανάδειξη των ρητών ή υπόρρητων ιδεολογιών και στερεοτυπικών πεποιθήσεων (Δούκα, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016: 186-187). Τέλος, η μετασχηματισμένη πρακτική περιλαμβάνει δραστηριότητες παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς και δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων εκ μέρους των μαθητών/τριών (Φτερνιάτη, 2010). Μετασχηματίζοντας τα υπό εξέταση κείμενα, είναι δυνατό να κληθούν να επιφέρουν αλλαγές σε πολλαπλά επίπεδα, όπως το πλαίσιο επικοινωνίας, το κειμενικό είδος, το υποκειμενικό ή αντικειμενικό ύφος (ό.π.). Απώτερη επιδίωξη είναι οι μαθητές/τριες να προβληματιστούν για σχετικά κοινωνικά θέματα, με αποτέλεσμα μία πιθανή μεταβολή των προκατασκευασμένων απόψεων και την κατάρριψη στερεοτύπων.

3.3 Τα Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία της γλώσσας

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας διαμορφώνουν το πλαίσιο διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, καθορίζοντας τους στόχους, τις διδακτικές προσεγγίσεις, τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα και τον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών/τριών. Από το 2011 και εξής τα ΠΣ δείχνουν μια εκσυγχρονιστική τάση, ενσωματώνοντας θεωρητικές αρχές της κριτικής γλωσσολογίας, σε μία προσπάθεια κατάρριψης παλαιότερων αναχρονιστικών μεθόδων διδασκαλίας (Κουτσογιάννης, 2014: 6-7· Οικονομάκου, 2022: 156). Ενδεικτικό είναι ότι, πλέον, επισημαίνεται με σαφήνεια η κατεύθυνση προς την επικοινωνιακή και κειμενοκεντρική προσέγγιση, ψήγματα των οποίων αξιοποιούνται και στις Πανελλήνιες εξετάσεις από το 2000 και εξής (Κουτσογιάννης, 2017:

135-138). Αξιοσημείωτο είναι ότι τα ΠΣ του 2011 για το γλωσσικό μάθημα του Γυμνασίου αναφέρονταν ρητώς στην ένταξη του κριτικού γραμματισμού, ωστόσο τελικά δεν αξιοποιήθηκαν καθολικά στην εκπαιδευτική πράξη, αλλά πιλοτικά και αργότερα συμπληρωματικά προς τα Διαθεματικά Προγράμματα του 2003 (Οικονομάκου, 2022: 157). Εκτός αυτού, παρά τις προοδευτικές τάσεις των τελευταίων ετών, η ουσιαστική και καθολική ανανέωση της διδασκαλίας είναι αμφίβολη, καθώς οι αναχρονιστικές πρακτικές φαίνεται πως εξακολουθούν να επηρεάζουν την εκπαιδευτική πράξη (Κουτσογιάννης, 2017: 139, 154). Προβληματικό παραμένει, επίσης, το ζήτημα των σχολικών εγχειριδίων, τα οποία δεν έχουν αντικατασταθεί μέχρι σήμερα με πιο σύγχρονο εκπαιδευτικό υλικό (Οικονομάκου, 2022: 157).

Εστιάζοντας στο τελευταίο ΠΣ για τη Νεοελληνική Γλώσσα του Λυκείου (ΙΕΠ, 2023), που αναθεωρήθηκε και δημοσιεύτηκε το 2023, διαπιστώνεται σε πολλά σημεία η κατεύθυνση προς τον κριτικό γραμματισμό, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχει καμία ρητή αναφορά, παρά μόνο με τις επισημάνσεις «*κριτική διάσταση της γλώσσας*» και «*καλλιέργεια πολλαπλών γραμματισμών*» (ό.π.: 2), που παραπέμπουν σαφώς σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο. Όσον αφορά στην πολυτροπικότητα, ενσωματώνεται και προκρίνεται emphaticά η αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων, ποικίλων κειμενικών ειδών και ψηφιακού υλικού (ό.π.: 3). Πολλές είναι και οι ενδείξεις για την εφαρμογή του παιδαγωγικού μοντέλου των Πολυγλωσσισμών (Kalantzis & Core, 2001), και σε αυτή την περίπτωση, όμως, χωρίς να εντοπίζεται η σχετική ορολογία. Ειδικότερα, το ΠΣ του 2023 ενθαρρύνει τους/τις εκπαιδευτικούς να λαμβάνουν υπόψη τους τις εμπειρίες και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του μαθητικού κοινού (ΙΕΠ, 2023: 3), γεγονός που παραπέμπει στη φάση της τοποθετημένης πρακτικής των Πολυγλωσσισμών (Kalantzis & Core, 2001). Παράλληλα, οι δραστηριότητες που προκρίνονται ενσωματώνουν την επικοινωνιακή και κειμενοκεντρική προσέγγιση, αναγνωρίζοντας την ανάγκη ανάπτυξης αντίστοιχων δεξιοτήτων (ΙΕΠ, 2023: 2), ενώ προτείνονται άμεσα δράσεις που σχετίζονται με τη μετασχηματισμένη πρακτική (ό.π.: 6, 21). Τέλος, αναζητώντας στοιχεία που παραπέμπουν στην κριτική γλωσσική επίγνωση (Fairclough, 1989· 1992· 2001), δεν εντοπίζεται στο ΠΣ (ΙΕΠ, 2023) η ορολογία¹, υπάρχουν, όμως, έμμεσες αναφορές στους διδακτικούς σκοπούς. Πιο συγκεκριμένα, διαφαίνεται η στροφή στην κριτική προσέγγιση της γλώσσας, μέσω της παρότρυνσης να αναδειχθεί ο τρόπος οικοδόμησης κοινωνικών ταυτοτήτων, σχέσεων και στάσεων (ΙΕΠ, 2023: 3-5). Χαρακτηριστικός είναι ο διδακτικός σκοπός «*Να εντοπίζουν και να*

---

¹ Το ΠΣ αναφέρεται ρητώς στη «γλωσσική επίγνωση», αλλά όχι στην ΚΓΕ (ΙΕΠ, 2023: 3-6).

αξιολογούν τις αναπαραστάσεις, στάσεις και αξίες που εκφράζονται σε εκτεταμένα κείμενα, καθώς και τις οπτικές που αποσιωπώνται ή περιθωριοποιούνται στα κείμενα αυτά» (ό.π.: 5).

Συνεπώς, διαπιστώνεται η εμφανής τάση των σύγχρονων ΠΣ (ΙΕΠ, 2023) προς μια περισσότερο κριτική κατεύθυνση για τη γλωσσική διδασκαλία, καθώς ευθυγραμμίζεται σε σημαντικό βαθμό με βασικές θεωρητικές αρχές του κριτικού γραμματισμού, της ΚΓΕ και των Πολυγραμματισμών. Το γεγονός, όμως, ότι δεν προσδιορίζονται ονομαστικά με τις αντίστοιχες ορολογίες ενδέχεται να δημιουργεί ερμηνευτικά κενά, καθώς οι εκπαιδευτικοί είναι πιθανό να μην κάνουν τους απαραίτητους συσχετισμούς του ΠΣ με τις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις. Την κατάσταση, μάλιστα, δυσχεραίνουν και άλλοι περιορισμοί, όπως η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ο πιεστικός προγραμματισμός για να καλυφθεί η ογκώδης ύλη – ειδικά στις τάξεις της Β' και Γ' Λυκείου που συνδέονται με το άγχος για τις Πανελλαδικές εξετάσεις – και οι ανεπαρκείς ψηφιακές υποδομές (Oikonomakou & Papakitsos, 2021: 12).

Στην παρούσα εργασία, η διδακτική παρέμβαση για τη Νεοελληνική Γλώσσα της Γ' Λυκείου, της οποίας ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και τα ευρήματα περιγράφονται στο Κεφάλαιο 7, ακολουθεί τις κατευθύνσεις των πρόσφατων ΠΣ και οδηγιών διδασκαλίας (ΙΕΠ, 2023· 2024), αξιοποιώντας την παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών και ενσωματώνοντας το θεωρητικό πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού και της ΚΓΕ.

4. Στόχοι και μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα εργασία εστιάζει στη διερεύνηση δύο δημοσιογραφικών κειμένων, τα οποία έχουν αντληθεί από διαδικτυακές εφημερίδες, με κοινό σημείο αναφοράς τον σχολιασμό της Τελετής Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων, που πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 26 Ιουλίου 2024 στο Παρίσι. Πρόκειται για αντιθετικά κείμενα, τόσο ως προς το περιεχόμενο αναφορικά με τις οπτικές των συντακτών/τριών στην ανάδειξη της διαφορετικότητας στο συγκεκριμένο αθλητικό γεγονός, όσο και ως προς το ύφος τους. Κριτήριο επιλογής τους, εκτός από την αντίθεση στην οπτική της κοινωνικής πραγματικότητας που παρουσιάζουν, αποτελεί και η πολυτροπικότητα. Πλαισιώνονται, δηλαδή, από οπτικά μηνύματα, γεγονός που ανταποκρίνεται στις οδηγίες του Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας των Α', Β' και Γ' τάξεων Γενικού Λυκείου του 2023 (ΙΕΠ, 2023: 3-4, 10), κατά το οποίο προκρίνεται η ενσωμάτωση και ερμηνευτική προσέγγιση πολυτροπικών κειμένων. Άλλωστε, η εκπαιδευτική διαδικασία οφείλει να εκσυγχρονίζεται, λαμβάνοντας υπόψη και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών σε έναν κόσμο που κυριαρχεί η μη γλωσσική επικοινωνία, όπως επισημαίνει και η Χοντολίδου (1999). Παράλληλα, το περιεχόμενο των υπό εξέταση κειμένων, σχετικά με τη ρητή ή υπόρρητη αναπαραγωγή στερεοτύπων μέσω σημαντικών αθλητικών γεγονότων διεθνούς εμβέλειας, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, εντάσσεται στους προτεινόμενους θεματικούς κύκλους για το γλωσσικό μάθημα, σύμφωνα με τις Οδηγίες Διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας Γ' Λυκείου 2024-2025 (ΙΕΠ, 2024: 2-3, 8). Συνδυάζονται, ειδικότερα, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε παγκόσμιο επίπεδο με τις κοινωνικές, εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες.

Τα επιλεγμένα κείμενα, επίσης, είναι κατάλληλα όχι μόνο για να επιτευχθεί η καλλιέργεια δεξιοτήτων των μαθητών/τριών ως προς την κατανόηση και παραγωγή γραπτών κειμένων, αλλά και για την ενίσχυση της επίγνωσής τους ως προς το ότι κάθε γλωσσική επιλογή αποτελεί εργαλείο μέσω του οποίου αναδεικνύονται κοινωνικές σχέσεις, αντιλήψεις, στάσεις και ταυτότητες (ΙΕΠ, 2023: 5, 18). Ταυτόχρονα, επιδιώκεται η εξοικείωσή τους στην αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων των κειμένων, που είτε δηλώνονται με άμεσο είτε με υπαινικτικό τρόπο. Σε αυτό συντείνει και το γεγονός πως πρόκειται για αυθεντικά δημοσιογραφικά κείμενα της επικαιρότητας – και όχι κατασκευασμένα με αποκλειστικό στόχο τη διδακτική αξιοποίησή τους – δημοσιευμένα σε ιστοσελίδες εφημερίδων μαζικής

κουλτούρας (ό.π.: 2, 8-10, 15), με τις οποίες οι μαθητές/τριες έρχονται αντιμέτωποι/ες στην καθημερινότητά τους και καλούνται να επεξεργάζονται με κριτικό τρόπο (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 166). Επομένως, διαθέτουν σύγχρονη και ενδιαφέρουσα θεματολογία για τους/τις μαθητές/τριες, ανταποκρίνονται στις παραπάνω εκπαιδευτικές απαιτήσεις και κρίνονται κατάλληλα για την ανάπτυξη του κριτικού και οπτικού γραμματισμού (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.α., 2015: 57· Μητσκοπούλου, 2001).

4.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της εργασίας είναι, μέσω της κριτικής ανάλυσης των κειμένων αναφοράς και της αξιοποίησής τους στη γλωσσική διδασκαλία, να διερευνηθεί πώς με τις γλωσσικές ή μη επιλογές τους οι συντάκτες/τριες κατασκευάζουν κοινωνικές ταυτότητες και προωθούν ή καταρρίπτουν κυρίαρχα στερεότυπα. Καλούμαστε, λοιπόν, να απαντήσουμε στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πώς αναδεικνύονται εθνικά, φυλετικά και έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικές ταυτότητες στον δημοσιογραφικό λόγο σχετικά με σημαντικά αθλητικά γεγονότα παγκόσμιας εμβέλειας;
2. Με ποιες γλωσσικές επιλογές οι συντάκτες/τριες των άρθρων ενισχύουν ή αποδομούν την προβολή της πολιτισμικής και σεξουαλικής διαφορετικότητας;
3. Ποιες ιδεολογίες και μηνύματα προωθούνται ρητά ή άρρητα στον δημοσιογραφικό λόγο που σχετίζεται με αθλητικά ζητήματα;
4. Πώς τα οπτικά κείμενα, που συνοδεύουν τα λεκτικά, συμβάλλουν στον σχολιασμό των συντακτών/τριών;
5. Πώς μπορεί να αξιοποιηθεί το μοντέλο των Πολυγραμματισμών για την προώθηση του Κριτικού Γραμματισμού στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος;

4.2 Η μεθοδολογία της έρευνας

Αποσκοπώντας στην απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων, επιλέγονται ως μεθοδολογικά εργαλεία η Κριτική Ανάλυση Λόγου (ΚΑΛ), και ειδικότερα η Συστημική Λειτουργική Γραμματική (ΣΛΓ) του M.A.K. Halliday (1994), για τα γλωσσικά κείμενα και η Κοινωνική Σημειωτική των Kress & Van Leeuwen (1996) για τα οπτικά. Αυτές οι μέθοδοι συντείνουν στην προσέγγιση της γλωσσικής επικοινωνίας και στη μελέτη των κειμενικών δεικτών, εμβαθύνοντας στον ρόλο που διαδραματίζει η γλώσσα σε κοινωνικό, ιδεολογικό και επικοινωνιακό επίπεδο για την κατασκευή διαφορετικών οπτικών της πραγματικότητας (Γούτσος, 2013: 218· Στάμου, 2011: 181).

Πιο συγκεκριμένα, με βάση τις αρχές της ΚΑΛ, η έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη των αντικρουόμενων αντιλήψεων σχετικά με την προώθηση της διαφορετικότητας στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, όπως αυτές αναπαρίστανται στον δημοσιογραφικό λόγο του ελληνικού τύπου. Για τον σκοπό αυτό εξετάζονται οι γλωσσικές επιλογές που συντελούν στην κατασκευή ενός νοήματος, τις οποίες σκόπιμα επιλέγουν οι συντάκτες/τριες ανάλογα με το μήνυμα που επιδιώκουν να μεταδώσουν (Halliday, 1994). Βασιζόμενοι/ες στη Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Halliday (ό.π.) και στις τρεις κύριες λειτουργίες της – αναπαραστατική, διαπροσωπική και κειμενική – η παρούσα εργασία εστιάζει στη μελέτη των δύο πρώτων λειτουργιών ως μεθοδολογικών εργαλείων. Ειδικότερα, μέσω της αναπαραστατικής λειτουργίας αποσκοπούμε στην ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο οι αρθρογράφοι διαμορφώνουν την προσωπική τους θέση σχετικά με στάσεις και αντιλήψεις τους για το θέμα που θίγουν (Στάμου, 2014: 172). Αντίστοιχα, με τη διαπροσωπική λειτουργία εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν οι συμμετέχοντες/ουσες στην επικοινωνιακή περίσταση, δηλαδή του/της κάθε πομπού των εξεταζόμενων άρθρων με το αναγνωστικό κοινό του/της (Λύκου, 2000). Ακολούθως, η Κοινωνική Σημειωτική των Kress & Van Leeuwen (1996) ως μεθοδολογικό εργαλείο επιλέγεται για την ερμηνεία των οπτικών κειμένων που συνοδεύουν τα γλωσσικά. Στο μοντέλο της Γραμματικής του Οπτικού Σχεδίου διερευνώνται η ιδεοποιητική/αναπαραστατική μετα-λειτουργία, η διαπροσωπική και η κειμενική (Στάμου, 2011). Κύριος στόχος είναι να αναζητηθεί η σύνδεση των εικόνων με τον λεκτικό σχολιασμό των συγγραφέων, εφόσον η επιλογή τους δεν θεωρείται τυχαία, αλλά σχετίζεται με ιδεολογίες και εξυπηρετεί συγκεκριμένους σκοπούς (Kress & Van Leeuwen, 2001).

Στην κατεύθυνση αυτή, τα κείμενα επιλέχθηκαν με κριτήρια την επίκαιρη θεματολογία και τον πολυδιάστατο σχολιασμό της, καθώς η συγκεκριμένη αθλητική διοργάνωση απασχόλησε έντονα τον τύπο και το ευρύ κοινό, παρέχοντας ποικιλία οπτικών και αναπαραστάσεων. Άλλωστε, τα άρθρα που αξιοποιούνται ως δεδομένα για την έρευνα εντάσσονται στον σχολιογραφικό λόγο (Χατζησαββίδης, 1999: 49), εφόσον δεν μεταδίδουν μόνο το γεγονός ως είδηση, αλλά το σχολιάζουν αναλύοντας την προσωπική θέση του/της πομπού. Έτσι, το ένα άρθρο χαρακτηρίζεται από θετικό σχολιασμό και υποστήριξη της ανάδειξης της διαφορετικότητας, ενώ το άλλο κατακρίνει και καυτηριάζει αυτή την επιλογή.

Μετά την ανάλυση των άρθρων, ακολουθεί η αξιοποίησή τους στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Για τη διδακτική εφαρμογή της έρευνας επιλέγεται ως μεθοδολογικό εργαλείο το μοντέλο των Πολυγραμματισμών, αξιοποιώντας τη θεωρία των Core και Kalantzis (2001). Βασικός στόχος είναι, μέσω της επεξεργασίας πολυτροπικών κειμένων και της ενεργούς συμμετοχής, οι μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν κριτικές δεξιότητες και να αποκτήσουν κριτική επίγνωση της κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία οικοδομείται από τα γλωσσικά και οπτικά στοιχεία, για τη διαιώνιση κυρίαρχων αντιλήψεων. Απώτερος σκοπός είναι η εξοικείωση των μαθητών/τριών με την αναπαράσταση ποικίλων κοινωνικών ταυτοτήτων, ώστε να κατανοούν και να αποδέχονται τη διαφορετικότητα, την ποικιλομορφία και την πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο κόσμο. Στο πλαίσιο της διδακτικής αξιοποίησης των κειμένων ακολουθείται η μελέτη περίπτωσης (Babbie, 2011: 477), εφόσον αφορά στη διδασκαλία σε ένα Φροντιστήριο Μέσης Εκπαίδευσης, σε μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου. Η επιλογή της συγκεκριμένης τάξης στηρίζεται στη θεματολογία των κειμένων, καθώς συνδυάζει τις θεματικές ενότητες των Στερεοτύπων, των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του Αθλητισμού, που ανταποκρίνονται στην προτεινόμενη ύλη (ΙΕΠ, 2023). Ειδικότερα, η έρευνα πραγματοποιείται σε τέσσερις διδακτικές ώρες του γλωσσικού μαθήματος και ο πληθυσμός της είναι συνολικά δέκα μαθητές/τριες σε δύο φροντιστηριακές τάξεις, η πρώτη αποτελούμενη από επτά παιδιά και η δεύτερη από τρία. Για τον σχεδιασμό της διδασκαλίας χρησιμοποιούνται ως εργαλεία το δίκτυο αντιθετικών και πολυτροπικών κειμένων και η προβολή οπτικοακουστικών μέσων με στιγμιότυπα της Τελετής Έναρξης σε διαδραστικό πίνακα. Επίσης, αξιοποιούνται γραπτές και προφορικές δραστηριότητες για όλα τα στάδια των Πολυγραμματισμών (Kalantzis & Core, 2001). Οι εκφωνήσεις των γραπτών δραστηριοτήτων αποτυπώνονται σε φύλλο εργασίας (Παράρτημα Β), ενώ για τις προφορικές προετοιμάζονται ημιδομημένες ερωτήσεις, που

βρίσκονται στη διάθεση του/της εκπαιδευτικού για τη συλλογή δεδομένων. Για την καταγραφή των απόψεων και ιδεών των μαθητών/τριών στον πίνακα της τάξης, ειδικά στην τοποθετημένη πρακτική, αξιοποιείται η μέθοδος της ιδεοθύελλας (Φρυδάκη, 2009: 349-351). Βασικές παιδαγωγικές αρχές, που ενσωματώνονται στην παρέμβαση για την αποτελεσματική εφαρμογή των Πολυγραμματισμών, αποτελούν η επικοινωνιακή και κειμενοκεντρική κατεύθυνση (Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007: 27-31· Χαραλαμπίδης, 2001· Χατζησαββίδης, 2010), η συμμετοχή και συνεργασία των μαθητών/τριών και η βιωματική προσέγγιση του μαθήματος με την αξιοποίηση των εμπειριών τους (Φτερνιάτη, 2010).

5. Κριτική ανάλυση δημοσιογραφικών άρθρων

Βασικός στόχος της παρούσας έρευνας, όπως προαναφέρθηκε, είναι η κριτική επεξεργασία των γλωσσικών και οπτικών επιλογών του κάθε πομπού και η ανάδειξη κοινωνικών αντιλήψεων που αποτυπώνονται μέσω της γλώσσας σε αυθεντικά κείμενα (Μπουτουλούση, 2001²· Στάμου, 2011: 180-181). Αντικείμενο μελέτης αποτελούν δύο πολυτροπικά σχολιογραφικά άρθρα με κεντρικό σημείο αναφοράς τον σχολιασμό της Τελετής έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων στο Παρίσι, δημοσιευμένα σε ηλεκτρονικές εφημερίδες (βλ. Παράρτημα Α). Το πρώτο², το οποίο αρθρογραφεί η Μ. Πρεντούλη, καθηγήτρια Πολιτικής Επιστήμης και Επικοινωνιολογίας σε πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου, είναι αναρτημένο στον διαδικτυακό ιστότοπο «Η Εφημερίδα των Συντακτών» στις 30 Ιουλίου 2024, ενώ το δεύτερο³ είναι άρθρο του αθλητικογράφου Ν. Τζιανίδη, δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας «ΕΘΝΟΣ» στις 27 Ιουλίου 2024. Τα δύο άρθρα επιλέχθηκαν ως κατάλληλα για την εφαρμογή της ΚΑΛ, καθώς συνιστούν ένα δίκτυο αντιθετικών κειμένων, τόσο ως προς τις αποκλίσεις σε σχέση με την προσέγγιση του κοινού θέματος όσο και ως προς τις υφολογικές και γλωσσικές διαφοροποιήσεις τους.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται εφαρμογή της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (ΚΑΛ) για τα γλωσσικά κείμενα των υπό εξέταση άρθρων, αξιοποιώντας την *ιδεοποιητική/αναπαραστατική και διαπροσωπική λειτουργία* του Μ.Α.Κ. Halliday (1994), όπως επισημαίνονται στις Στάμου (2011: 179-193) και Λύκου (2000). Παράλληλα, αναλύονται τα οπτικά κείμενα που συνοδεύουν τα δύο άρθρα, εφαρμόζοντας τις αρχές της Οπτικής Γραμματικής των Kress και Van Leeuwen (1996). Ειδικότερα, εξετάζονται οι αντίστοιχες μετα-λειτουργίες: *ιδεοποιητική/αναπαραστατική λειτουργία, διαπροσωπική και κειμενική* (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326-330), επιδιώκοντας την ανάδειξη των νοημάτων που διαμορφώνονται κάθε φορά από τον συσχετισμό των γλωσσικών και των οπτικών επιλογών των συγγραφέων (Παπαδημητρίου, 2010: 7-15).

²https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/441831_teleti-enarxis-olympiakon-agonon-me-enohlisan-ta-ellinika-mme-me-ton

³<https://www.ethnos.gr/sports/article/326179/telethenarxhsolympiakonagonontieidanoioxoghinoikaieklapsanapo-tageliakaitiakoyssantaaftiamasapothnert>

5.1 Άρθρο 1^ο: «Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους»

5.1.1 Αναπαραστατική/ιδεοποιητική λειτουργία

Ο λόγος του κειμένου μελετάται πρώτα υπό το πρίσμα της αναπαραστατικής/ιδεοποιητικής λειτουργίας, η οποία σχετίζεται με τον τρόπο που η συντάκτρια επιλέγει, μέσω των γλωσσικών επιλογών της σε λεξιλογικό και σημασιο-συντακτικό επίπεδο, να αποτυπώσει την υποκειμενική της εμπειρία ως προς το θέμα που πραγματεύεται (Λύκου, 2000: 4). Μέσω του σχολιασμού της ανάδειξης της διαφορετικότητας στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, η Μ. Πρεντούλη διαμορφώνει μία όψη της πραγματικότητας, η οποία επηρεάζεται από προσωπικές ιδεολογίες και εμπειρίες της. Συγκεκριμένα, το σύστημα μεταβιβαστικότητας (Στάμου, 2014: 173), αφορά στις επιλογές της συντάκτριας για την αποτύπωση τόσο του ζητήματος που θίγει, όσο και των διαδικασιών στις οποίες εμπλέκονται οι δράστες/τριες. Ως προς το σημασιολογικό επίπεδο, σχετίζεται με τις *ρηματικές διαδικασίες*, τους *μετέχοντες* και τα *καταστασιακά στοιχεία* (ό.π.), διαμορφώνοντας σε συντακτικό επίπεδο την *κλίμακα αιτιότητας*, φανερώνοντας ή αποσιωπώντας τους/τις δράστες/τριες (Στάμου, 2011: 182-184).

Ήδη από τον τίτλο δηλώνεται εμφανικά το κεντρικό θέμα, με τις λέξεις-κλειδιά που το καταδεικνύουν να επαναλαμβάνονται στο σύνολο του κειμένου «*Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων...τα ελληνικά ΜΜΕ, ... εθνικισμό...*», καθιστώντας σαφή την επικριτική της στάση ως προς το πλήθος αρνητικών σχολίων που έκαναν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για την Τελετή Έναρξης. Από την αρχή προσδιορίζει και τις περιστάσεις, κυρίως του χώρου, αφού εντοπίζονται *καταστασιακά στοιχεία* (Στάμου, 2014: 172-174), όπως οι εμπρόθετοι τοπικοί προσδιορισμοί «*στο Παρίσι... στην Ελλάδα*». Η άμεση κριτική που ασκεί είναι δηλωτική και από τις επιλογές στις *ρηματικές διαδικασίες*, με την κυριαρχία επενεργητικών υλικών ρημάτων σε ενεργητική σύνταξη, αποδίδοντας ξεκάθαρα αιτιότητα στα ΜΜΕ (ό.π.: 173). Έτσι, η χρήση του επενεργητικού ρήματος ενεργητικής σύνταξης «*ενόχλησαν*» στον τίτλο, ως υλική διαδικασία φανερώνει την αρνητική επιρροή που ασκούν τα Μέσα, στα οποία επιρρίπτει ρητώς την ευθύνη, καταδεικνύοντάς τα ως Υποκείμενο («*με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ*»). Αναφορικά, δηλαδή, με τους συμμετέχοντες, τα ΜΜΕ τονίζονται ως δράστες με ευθύτητα στην κλίμακα αιτιότητας για την αναπαραγωγή του εθνικισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας

σε όλο το κείμενο, καθώς συχνά χρησιμοποιούνται αντίστοιχες έννοιες που συνδέονται εννοιολογικά («αρνητικά σχόλια», «ελληνικά κανάλια», «κριτική», «και άλλα μέσα») ως υποκείμενα σε επενεργητικά υλικά ρήματα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την επανάληψη του ρήματος «... προωθεί ... προωθούν ...» και του ρήματος «αποκαλύπτουν», όπως φαίνεται στα παραδείγματα 1-4:

1. μέσων που προωθούν την κυρίαρχη ιδεολογία
2. τα σχόλια των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα ... αποκαλύπτουν περισσότερα για τον ρόλο του εθνικισμού
3. η μορφή του ανταγωνισμού που προωθεί αυτή η κριτική
4. τα ελληνικά κανάλια (όπως και άλλα μέσα) προωθούν την άγνοια, τον εθνικισμό και την υπερφίαλη στάση...

Είναι φανερό, λοιπόν, η πρόθεση της συντάκτριας να αποδώσει με έμφαση την ευθύνη για τη διαιώνιση στερεοτυπικών αντιλήψεων σχετικά με τη διαφορετικότητα στα ελληνικά μέσα ενημέρωσης. Ο διαχρονικός ρόλος τους φαίνεται και από τον αρνητικό σχολιασμό («... αρνητικά σχόλια έκαναν τα ΜΜΕ...») παλαιότερης Τελετής Έναρξης, καθορίζοντας την περίσταση με τοπικούς και χρονικούς προσδιορισμούς («του 2012 στο Ηνωμένο Βασίλειο»), γεγονός που συνδέει με την τάση συσκότισης των κυβερνητικών παθογενειών. Επιρρίπτει, δηλαδή, κατηγορίες για εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων με την επιλογή του ρήματος «συγκαλύπτει», και πάλι επενεργητικό υλικής διαδικασίας σε ενεργητική σύνταξη και πρόταξη του υποκειμένου «κριτική» (Στάμου, 2014: 173-174), επιρρίπτοντας άμεσα το βάρος της ευθύνης, ξανά, στα ΜΜΕ ως δράστες («Αυτή η κριτική, όμως, συγκαλύπτει τον κοινό εχθρό»).

Αντίστοιχα, πολλές είναι οι αναφορές της συντάκτριας στην πολιτική, εστιάζοντας στην επικριτική της διάθεση προς τη δεξιά ιδεολογία και τις αντίστοιχες κυβερνήσεις, στις οποίες αποδίδεται ο ρόλος του δράστη ενεργειών που επηρεάζουν την κοινωνία. Επιλέγοντας να παρουσιάσει αναλογικά τον αρνητικό σχολιασμό που δέχτηκαν η Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024 και του 2012 με το εθνικό σύστημα Υγείας στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο αντίστοιχα, διαπιστώνει κοινές πρακτικές της ελληνικής και αγγλικής κυβέρνησης, τις οποίες κατηγορεί ευθέως με το ρήμα ενεργητικής διάθεσης «καταστρέφει» («τον κοινό εχθρό που καταστρέφει τη δημόσια υγεία και στις δύο χώρες: τις δεξιές κυβερνήσεις»). Βέβαια, παρατηρείται και μετριασμός του δράστη για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα νοσοκομεία, με την επιλογή της ουσιαστικοποίησης «... έλλειψης προσωπικού και το δημόσιο νοσοκομείο απαξιωμένο ...» (Στάμου, 2011: 183-184).

Αξιοσημείωτο είναι, ωστόσο, πως πρόκειται για ένα συνειρμικό παράδειγμα και όχι το θεματικό κέντρο του κειμένου. Μετριασμός της αιτιότητας υπάρχει και στην επιλογή του παθητικού ρήματος «*αμαυρώνεται*», για το οποίο επισημαίνονται ως δράστες, με ποιητικό αίτιο, κοινωνικά προβλήματα «από τον καπιταλισμό, την οικολογική καταστροφή και τον πόλεμο». Μάλιστα, τα δύο πρώτα αποτυπώνονται με ουσιαστικοποίηση αντί ρήματος, παρουσιάζοντάς τα ως φαινόμενα που υφίστανται και απαλείφοντας συλλήβδην τον υπαίτιο (ό.π.). Επίσης, με την απόδοση αιτιότητας στην αφηρημένη έννοια «*ελληνικότητά*» στα επενεργητικά υλικά ρήματα «*νομιμοποιεί... κρύβει...*» υπονοεί πως πολλά ΜΜΕ επικαλούνται την ελληνική εθνική ταυτότητα, καλλιεργώντας την αίσθηση της ενότητας αλλά και ένα πολωτικό κλίμα «*εμείς και οι άλλοι*» (Van Dijk, 2020: 121), προκειμένου να αποσιωπήσουν την κριτική προς το πολιτικό καθεστώς («*η «ελληνικότητά» μας ... νομιμοποιεί το υπάρχον πολιτικό σύστημα και τις κυβερνήσεις που το υπηρετούν, ενώ συνάμα κρύβει την αλήθεια*»). Εδώ διαφαίνεται και ένα καυστικό σχόλιο με την επανάληψη του συσχετιστικού ρήματος «*είμαστε*» για το ζήτημα της εθνικής ενότητας, χωρίς ωστόσο το υποκείμενο «*εμείς*» να λειτουργεί ως δράστης («*δεν είμαστε όλοι ένα. Δεν είμαστε ένα ... Ούτε στη ζωή είμαστε «εμείς, όλοι μαζί, οι Έλληνες, ενωμένοι*»).

Τρίτο και βασικό σκέλος του κειμένου είναι ο σχολιασμός από την Μ. Πρεντούλη συγκεκριμένων στιγμιότυπων της Τελετής έναρξης, που είναι άλλωστε και ο πυρήνας του άρθρου. Χαρακτηριστικό είναι πως σε αυτό το μέρος του περιεχομένου επιλέγονται όχι μόνο υλικές διαδικασίες, αλλά και αρκετές νοητικές, συσχετιστικές, λιγότερες λεκτικές και ορισμένα μη επενεργητικά ρήματα (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173-174). Αρχικά, επαναλαμβάνεται το συσχετιστικό ρήμα «*ήταν*» για την περιγραφή της Τελετής έναρξης, χωρίς όμως να έχει τον ρόλο του δράστη, εφόσον δεν υπάρχει σχέση αιτιότητας (ό.π.). Δηλαδή, πρόκειται για παραδοχή ορισμένων τρωτών σημείων, όπως το θέμα της αισθητικής («*Ηταν κιτς; ... ήταν ασύνδετη ... ήταν ένα λαϊκό πανηγύρι ...*»), που, όμως, για τη συντάκτρια κρίνονται ως δευτερεύοντα, όπως επισημαίνει με τα ρήματα νοητικής διαδικασίας «*δεν με ενόχλησε ... Με πειράζει...η αλαζονεία...*». Ακολούθως, η θετική αποτίμηση από την τελετή προκύπτει από την επιλογή αρκετών ρημάτων νοητικής διαδικασίας (Λύκου, 2000), με την επανάληψη του «*μου άρεσε*» αναφορικά με την προώθηση της πολιτισμικής και σεξουαλικής διαφορετικότητας, αλλά και για τα πολιτικά υπονοούμενα που ελλοχεύουν από τη σκηνοθετική επιλογή να παρουσιαστεί η Μαρία Αντουανέτα με κομμένο κεφάλι. Στον σχολιασμό του αθλητικού γεγονότος τον ρόλο του συμμετέχοντος σε αυτά τα ρήματα νοητικής διαδικασίας

έχει ως αισθανόμενη η συντάκτρια. Επικροτεί, μάλιστα, τον εμπνευστή της επιλογής μιας τραγουδίστριας, μετανάστρια από την Αφρική, με το ενεργητικό ρήμα «συμπεριέλαβε», γεγονός που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από εθνικιστικές γαλλικές ομάδες, όπως δηλώνει με το λεκτικό ρήμα «αναφέρει η Guardian» («σε όποιον συμπεριέλαβε στο πρόγραμμα τη γεννημένη στο Μάλι τραγουδοποιό Αγιά Νακαμουρά, που, όπως αναφέρει η Guardian, οι φήμες θέλουν έξαλλους τους Γάλλους ακροδεξιούς!»). Ο σχολιασμός στρέφεται, τέλος, στην πολυσυζητημένη σκηνή με την αναπαράσταση του πίνακα «Το Δείπνο των Θεών». Εδώ, υπάρχει απαλοιφή του δράστη της συγκεκριμένης επιλογής με την επανάληψη της ονοματοποίησης «αναφορά» (Στάμου, 2011:184), γεγονός που εξηγείται στο ότι δεν εστιάζει σε κανένα σημείο του κειμένου στον σκηνοθέτη, αλλά στην Τελετή ως συμβάν («Όσο για την αναφορά στον πίνακα «Το Δείπνο των Θεών» ... ή μήπως ήταν αναφορά στον Μυστικό Δείπνο...»). Μάλιστα, με τη χρήση του ρήματος υλικής διαδικασίας «υμνεί» σε ενεργητική σύνταξη και εννοιολογικό δράστη «την αναπροσαρμογή» του πίνακα υπογραμμίζει τη θετική επίδραση αυτής της σκηνής στην προώθηση της συμπερίληψης και αποδοχής («με την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης»). Αξιοσημείωτο είναι πως αντιτίθεται στις ακραίες αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν, γι' αυτό σχολιάζει με επενεργητικό νοητικό ρήμα πως αυτό το στιγμιότυπο «εξόργισε» την Εκκλησία, που αποτελεί τον αισθανόμενο.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές πως καταρρίπτει ρητά από την πλευρά της τις εθνικιστικές ιδεολογίες και αποδομεί την εθνική ταυτότητα («ελληνικότητά»). Αντιθέτως, προβάλλει την ταυτότητα της εναντίωσης στη Δεξιά και της αποδοχής στη διαφορετικότητα, ως υπέρμαχος της κουλτούρας αφύπνισης (woke), αποδεχόμενη τη συμπερίληψη ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας στη διεθνή αθλητική διοργάνωση.

5.1.2 Διαπροσωπική λειτουργία

Ερευνώντας τα διαπροσωπικά στοιχεία του άρθρου, δηλαδή το *σύστημα διάθεσης/τρόπου* (Στάμου, 2014: 172-174), για να αναδείξουμε τη στάση της συντάκτριας απέναντι στα ζητήματα που σχολιάζει και την αλληλεπίδρασή της με τους/τις αναγνώστες/τριες, μελετώνται οι *πράξεις λόγου* (Τσάκωνα, 2012) και η *δείξη προσώπου* (Μπέλλα, 2001), που αφορούν στη *διεπίδραση*, και η *αξιολόγηση*, που αφορά στην *εμπλοκή*, όπως επισημαίνονται από τις Λύκου (2000) και Στάμου (2011: 185-186· 2014: 172-174).

Ξεκινώντας από τη διερεύνηση των γλωσσικών πράξεων (Στάμου, 2014: ό.π.), διαπιστώνεται πως στο κείμενο κυριαρχούν οι εκφραστικές πράξεις λόγου (παραδείγματα 1-5), εφόσον κατά κύριο λόγο πρόθεση της συντάκτριας διαφαίνεται πως είναι η εξωτερίκευση των συναισθημάτων που της προκάλεσε η Τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων:

1. με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους
2. Πολύ μου άρεσε που περιλάμβανε όλη την πόλη
3. Επίσης μου άρεσε το «κάδρο» με το κομμένο κεφάλι της Μαρίας Αντουανέτας
4. και ας μη μου αρέσει ούτε η Λέιντι Γάγκα ... αρέσουν σε εκατομμύρια άλλους
5. Αν τώρα είναι κιτς, δεν με ενοχλεί καθόλου.

Έπονται οι αποφαντικές/δηλωτικές πράξεις (ενδεικτικά παραδείγματα 6-8) για την αναφορά στα ΜΜΕ και τους πολιτικούς φορείς, γεγονός που δείχνει αποστασιοποίηση της ίδιας από τη στάση τους:

6. πολλά ελληνικά κανάλια στάθηκαν σε μια άνευ λόγου σύγκριση με την ανάλογη ελληνική τελετή του 2004.
7. Αντί λοιπόν να προωθούν την ευγενή άμιλλα, τη διαφορετικότητα ...
8. τις δεξιές κυβερνήσεις που ... αντιγράφουν η μία την άλλη χωρίς κανένα πρόβλημα.

Οι κατευθυντικές πράξεις είναι πολύ περιορισμένες (παραδείγματα 9-10), εφόσον δεν παρατηρείται έντονη πρόθεση να επηρεάσει το αναγνωστικό κοινό προς μια κατεύθυνση:

9. εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε τόσο στο προσωπικό όσο και στο πολιτικό.
10. οφείλω να θυμίσω πως οι Σκοτσέζοι έχουν ακόμα και διαφορετικά υφάσματα για κάθε οικογένεια.

Πιο αναλυτικά, ενδεικτικό είναι πως στον τίτλο επιλέγεται το ρήμα «ενόχλησαν», μία εκφραστική πράξη λόγου (ό.π.), που σε συνδυασμό με την προσωπική αντωνυμία α' ενικού προσώπου «με», στοιχείο της προσωπικής δείξης (ό.π.), εκφράζει την προσωπική κρίση της συντάκτριας. Αποτυπώνεται, έτσι, με ενάργεια η αποδοκιμασία της στη στάση των ελληνικών μέσων ενημέρωσης, τα οποία, όπως υποστηρίζει, χλευάζοντας την προβολή της διαφορετικότητας διαιωνίζουν στερεοτυπικές και ρατσιστικές αντιλήψεις. Άλλωστε, στον τίτλο των δημοσιογραφικών κειμένων εμπεριέχεται το θεματικό κέντρο και η προσωπική τοποθέτηση του πομπού, που βρίσκεται σε συνάρτηση με την ιδεολογική κατεύθυνση του μέσου δημοσίευσης και του αναγνωστικού κοινού, όπως επισημαίνεται στους Αρχάκη & Τσάκωνα (2011: 139). Αντίστοιχες ρηματικές επιλογές εκφραστικών πράξεων και προσωπικής δείξης σε α' ενικό εντοπίζονται στα σημεία του κειμένου που αφορούν στη θετική αξιολογική

κρίση της συντάκτριας για την Τελετή έναρξης, όπως εμφατικά δηλώνει η επανάληψη «μου άρεσε ... μου άρεσε», αλλά και στον μετριασμό αρνητικών στοιχείων «και ας μη μου αρέσει ... δεν με ενοχλεί». Χαρακτηριστικός είναι και ο ενθουσιασμός που εκδηλώνει για το στιγμιότυπο με την αναπαράσταση του πίνακα του Jan Hermansz van Bijlert, με τη χρήση, ξανά, α' ενικού προσώπου «επικροτώ και χαμογελάω», ενώ αντιθέτως σε γ' ενικό πρόσωπο «εξόργισε» δηλώνεται η κατακραυγή της Εκκλησίας για το γεγονός αυτό («Όσο για την αναφορά στον πίνακα «Το Δείπνο των Θεών» ... (ή μήπως ήταν αναφορά στον Μυστικό Δείπνο, κάτι που εξόργισε την Καθολική Εκκλησία;) επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή του»). Εκφραστική γλωσσική πράξη με προσωπική δείξη υπάρχει και στην αναδρομική περιγραφή ενός συμβάντος με εθνικιστικό περιεχόμενο, εκφράζοντας την ευχαρίστησή της για τον τρόπο που επέλεξε να αντιδράσει («Ικανοποιήθηκα που έμεινε με το στόμα ανοιχτό, το βλέμμα απλάνες και μπήκε ένα τέλος στο εθνικιστικό ντελίριο.»).

Στο υπόλοιπο κείμενο επικρατούν οι αποφαντικές/δηλωτικές πράξεις λόγου (Τσάκωνα, 2012) με πλήθος ρημάτων σε γ' πρόσωπο («προωθούν ... αποκαλύπτουν ... στάθηκαν ... προωθεί ...»), ώστε διακρίνεται η αποστασιοποίηση της αρθρογράφου και η απουσία αλληλεπίδρασης με τον/την αναγνώστη/τρια (Λύκου, 2000). Η αντίθεση που παρατηρείται στη χρήση α' ενικού προσώπου για την υποκειμενική της κρίση και γ' ενικού και πληθυντικού για την αναφορά της στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σε πολιτικούς θεσμούς και σε ομάδες δεξιάς ιδεολογίας διαμορφώνει ένα αντιθετικό ζεύγος πόλωσης του 'εμείς και οι άλλοι' (Van Dijk, 2020: 121):

1. επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης (woke) που οι στρατιές των Ευρωπαίων ακροδεξιών έχουν κάνει ανάθεμα.
2. Τόσο τα ΜΜΕ όσο και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας σήμερα αυτά προωθούν και εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε τόσο στο προσωπικό όσο και στο πολιτικό.

Οι ίδιες γλωσσικές επιλογές – αποφαντικές πράξεις σε γ' ρηματικό πρόσωπο – γίνονται και όταν αναφέρεται στην εκμετάλλευση της εθνικής ταυτότητας από το εκάστοτε καθεστώς, με τη συμβολή των μέσων ενημέρωσης, επιλέγοντας δηλωτικά ρήματα σε γ' πρόσωπο «νομιμοποιεί ... κρύβει ... συγκαλύπτει ... καταστρέφει ...». Παράλληλα, όμως, διαφαίνεται υπόρρητα και μια σαρκαστική στάση προς την ελληνική ενότητα, γι' αυτό συνδυαστικά με δηλωτικά ρήματα χρησιμοποιεί πιο έντονα τη δείξη α' πληθυντικού προσώπου («... μας ενώνει ... δεν είμαστε όλοι ένα. Δεν είμαστε ένα ... είμαστε «εμείς, όλοι μαζί ...»). Το ύφος καθίσταται απρόσωπο με την ίδια να έχει τον ρόλο της μετάδοσης πληροφοριών (Στάμου, 2011: 187-188),

όταν έχει πρόθεση να πείσει τον/την αναγνώστη/τρια για το ζήτημα του εθνικισμού και της απόρριψης της πολιτισμικής και κοινωνικής διαφορετικότητας. Γι' αυτό, παρουσιάζει τη διάδοση τέτοιων αντιλήψεων από τα ΜΜΕ και την Εκπαίδευση ως αντικειμενική πραγματικότητα («Τόσο ο εθνικισμός όσο και ο πολιτισμικός πόλεμος στη διαφορετικότητα, μπανάλ ή όχι, μόνο την κυρίαρχη ιδεολογία συμφέρουν (από καπιταλισμό μέχρι πατριαρχία) και τη νομιμοποίησή της.»).

Αξιοσημείωτο είναι πως σε ολόκληρο το άρθρο είναι πολύ περιορισμένη η χρήση κατευθυντικών πράξεων, όπως προαναφέρθηκε, επομένως δεν είναι έντονος ο *διαδραστικός χαρακτήρας* (Στάμου, 2011: 186) μεταξύ πομπού και δέκτη/τριας. Ειδικότερα, υπάρχουν λίγοι κειμενικοί δείκτες προτρεπτικού χαρακτήρα, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το ρήμα «αντιστεκόμαστε» σε α' πληθυντικό πρόσωπο και με πρόταξη της προσωπικής αντωνυμίας «εμείς» για έμφαση στο δεικτικό στοιχείο («εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε»). Με την επιλογή αυτή αποδίδει συλλογική ευθύνη για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που θίγει, εντάσσοντας την ίδια και το αναγνωστικό κοινό στην ίδια πλευρά. Στο ίδιο πλαίσιο, σχεδόν απουσιάζει η προσωπική δείξη β' προσώπου, με μοναδική εξαίρεση δύο ρήματα σε β' ενικό πρόσωπο «άσε ... δεν βαριέσαι», στα οποία, όμως, δεν εντοπίζεται σαφής απεύθυνση στον/στην αναγνώστη/τρια, αφού πρόκειται απλώς για στερεοτυπικές εκφράσεις.

Όπως αποδεικνύεται και από τα παραπάνω παραδείγματα, στο κείμενο επικρατεί η οριστική έγκλιση που παραπέμπει στην *επιστημική τροπικότητα* (Φιλιππάκη-Warburton & Σπυρόπουλος, 2006: 118-119), η οποία παρουσιάζει, όμως, διαβαθμίσεις. Τα σημεία στα οποία η αρθρογράφος εκφράζεται με *υψηλή βεβαιότητα* (Στάμου, 2014: 174) περιορίζονται στη χρήση επιρρημάτων, όπως τα «κυρίως», «καθόλου» και «μόνο» («δεν με ενοχλεί καθόλου», «μόνο την κυρίαρχη ιδεολογία συμφέρουν»), ενώ στην πλειοψηφία των ρημάτων σε οριστική δεν εντοπίζεται υψηλός βαθμός («αποκαλύπτουν ... προωθεί ... νομιμοποιεί .... δεν περιορίζεται»). Έτσι, οι πληροφορίες μεταδίνονται ως αντικειμενική πραγματικότητα, χωρίς, όμως, να διαφαίνεται πρόθεση από τη συντάκτρια να τις παρουσιάσει ως αδιαμφισβήτητες αλήθειες (Στάμου, 2011: 189-190). Αρκετά είναι, ωστόσο, τα παραδείγματα που σχετίζονται με χαμηλό βαθμό επιστημικής τροπικότητας, που μπορούν να ερμηνευτούν ως διάθεση της συντάκτριας να μην επιβάλλει την άποψή της, αλλά είναι πιθανόν να ισχύει μεταξύ άλλων εκδοχών της πραγματικότητας (Βελούδης, 2010). Ειδικότερα, διαφαίνεται η πιθανότητα στην επανάληψη του επιρρηματος «ίσως» («*Ισως και να ήταν*») και στον υποθετικό σύνδεσμο «αν»

(«*Αν τώρα είναι κιτς*»), που μετριάζει τον ενδεχόμενο αρνητικό σχολιασμό της Τελετής Έναρξης, καθώς και στη χρήση δυνητικής οριστικής (Φιλιππάκη-Warburton & Σπυρόπουλος, 2006) με το τροπικό μόριο *θα* και ρήματα σε παρελθοντικό χρόνο (Τσαγγαλίδης, 2001) («... *θα μπορούσε να πει*», «*Θα μπορούσα να έχω πει ...*»). Μάλιστα, στο παράδειγμα «*κάποιος κακόβουλος θα μπορούσε να πει*», εκτός από πιθανότητα, ελλοχεύει και μια σαρκαστική διάθεση. Αντίστοιχα, στην ερώτηση «*ή μήπως ήταν αναφορά στον Μυστικό Δείπνο ...;* » είναι εμφανής η ειρωνική στάση της συντάκτριας ως προς την κατακραυγή που προκάλεσε η συγκεκριμένη σκηνοθετική επιλογή.

Αναφορικά με τη *δεοντική τροπικότητα* (Στάμου, 2014: 172-174), εντοπίζεται μόλις σε δύο σημεία του άρθρου, γεγονός που είναι πιθανώς δηλωτικό της πρόθεσης της συντάκτριας όχι στην άσκηση επιρροής προς το αναγνωστικό κοινό, αλλά στην κατάθεση της προσωπικής της κρίσης. Αυτό δεν υφίσταται στην περίπτωση που εκφράζεται επιτακτικότητα και αναγκαιότητα στην αντίδραση του κόσμου απέναντι σε εθνικιστικά και ρατσιστικά φαινόμενα, όπως εμφατικά αποδίδεται με το ρήμα «*επιβάλλεται*» και υποτακτική έγκλιση «*να αντισταθούμε*» («*Τόσο τα ΜΜΕ όσο και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας σήμερα αυτά προωθούν και εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε τόσο στο προσωπικό όσο και στο πολιτικό*»). Το δεύτερο παράδειγμα αφορά στην αναδρομή σε παλαιότερο συμβάν, στο οποίο υπήρξε μάρτυρας, και τονίζει το χρέος που θεωρεί πως έχει η ίδια να περιορίζει ρητορικές μίσους («*οφείλω να θυμίσω πως οι Σκοτσέζοι έχουν ακόμα και διαφορετικά υφάσματα για κάθε οικογένεια*»), γεγονός που σχετίζεται και με τον ρόλο της ως πανεπιστημιακός στις Πολιτικές επιστήμες.

Η συναισθηματική προσέγγιση του αναγνωστικού κοινού επιτυγχάνεται με χρήση αξιολογικών στοιχείων, που εντάσσονται στην *αξιολογική τροπικότητα* (Στάμου, 2011: 185-186· 2014: 172-174). Είναι, δηλαδή, εμφανής η προσωπική θέση της Μ. Πρεντούλη για τα ζητήματα που σχολιάζει. Άλλωστε, ολόκληρο το άρθρο κινείται στον άξονα της επιδοκimaσίας ως προς τα δρώμενα και τις σκηνοθετικές επιλογές της Τελετής Έναρξης και της αποδοκimaσίας ως προς τη στάση των εγχώριων μέσων ενημέρωσης, με σαφείς πολιτικές και ιδεολογικές προεκτάσεις. Έτσι, αναφορικά με το πρώτο σκέλος, επιλέγεται πλήθος αξιολογικών σχολίων, με τα οποία η συντάκτρια καταθέτει την προσωπική της άποψη (ό.π.), όπως η χρήση του επιθέτου «*λαϊκό πανηγύρι*», που εδώ έχει θετική χροιά παραπέμποντας στη συμπερίληψη και στην ένταξη ποικίλων κοινωνικών ομάδων στην εκδήλωση. Έμφαση στη θετική αποτίμηση δίνεται με τα επιρρήματα «*ακόμα καλύτερα*», αναφορικά με τη μουσική υπόκρουση που πλαισίωσε την

Τελετή, ενώ ρητά δηλώνεται και η συμφωνία της με την επιλογή της Αφροαμερικανικής καταγωγής τραγουδίστριας με το επαινετικό επιφώνημα «μπράβο» (*«Μπράβο και σε όποιον συμπεριέλαβε στο πρόγραμμα τη γεννημένη στο Μάλι τραγουδοποιό Αγιά Νακαμουρά»*).

Δεν απουσιάζει, βέβαια, και το συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο «επικροτώ και χαμογελάω ... υμνεί...», με το οποίο εκφράζει τον ενθουσιασμό της αναφορικά με τον πίνακα «Το Δείπνο των Θεών». Αντιθέτως, κυριαρχεί η αποδοκιμασία στον τρόπο αντιμετώπισης της Τελετής Έναρξης από τα ΜΜΕ και στις στερεοτυπικές αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν. Ειδικότερα, επικρίνει emphatically τη ρατσιστική ιδεολογία που συχνά αυτά μεταδίδουν, κατηγορώντας τα για διαιώνιση του εθνικισμού και απόρριψη της διαφορετικότητας. Αυτό επιβεβαιώνεται από την αξιολογική τροπικότητα (Λύκου, 2000), όπως αποτυπώνεται με τη χρήση των αξιολογικών επιθέτων (Ευθυμίου, 2019) «με τον πιο άκομψο τρόπο», «υπερφίαλη στάση» και της εμπρόθετης φράσης «άνευ λόγου σύγκριση», τα οποία είναι ενδεικτικά της απαρέσκειας που αισθάνεται η αρθρογράφος για τον τρόπο λειτουργίας της πλειοψηφίας των ενημερωτικών μέσων. Ακόμα πιο αρνητικά προσκείμενη είναι απέναντι σε δεξιές ιδεολογίες, όπως φαίνεται από την ευθεία επίθεση που ασκεί σε κυβερνήσεις και τους/τις υποστηρικτές/τριές τους. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαία η επανάληψη επιθέτων και άλλων λέξεων/φράσεων με αντίστοιχη εννοιολογική σημασία «δεξιές κυβερνήσεις ... στρατιές των Ευρωπαίων ακροδεξιών ... στη Δεξιά ...». Μάλιστα, συνδέει τις (ακρο)δεξιές αντιλήψεις με τον εθνικισμό, όπως αποδίδεται με τη συνυποδήλωση «η «ελληνικότητά» μας γίνεται η «κόλλα» που μας ενώνει σε λάθος βάση».

Αξίζει να επισημανθούν και οι συναισθηματικά φορτισμένες ρηματικές επιλογές που σχετίζονται με την επικριτική στάση της συντάκτριας τόσο προς τα ΜΜΕ, όπως «η κριτική ... συγκαλύπτει τον κοινό εχθρό ...», όσο και προς τη Δεξιά, αφού καταδικάζει έντονα την αντίδραση «των Ευρωπαίων ακροδεξιών» στη συμπερίληψη, που κυριάρχησε ως κεντρική ιδέα στην Τελετή, ενώ σχολιάζει ευρύτερα την υπεροπτική και αλαζονική στάση της «...καταστρέφει τη δημόσια υγεία ... έχουν κάνει ανάθεμα ... κοιτάει αφ' υψηλού, κατακρίνει και κουνάει το δάχτυλο». Εκτός αυτού, εντοπίζεται γενικότερα συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, όπως στο παράδειγμα του συστήματος υγείας, που συνειρμικά αναφέρει για να καταρρίψει την εθνική ενότητα «κάποιοι θα πεθάνουν ... χωρίς να τους κρατά το χέρι ... ενώ κάποιος άλλος θα πεθάνει σ' ένα πολυτελές κρεβάτι ...». Έτσι, αποσκοπεί να προσεγγίσει συναισθηματικά τον/τη δέκτη/τρια και να διεγείρει τον προβληματισμό του/της. Τέλος,

επιβεβαιώνεται η ρητή καταδίκη του εθνικισμού από την αρθρογράφο στον επίλογο του άρθρου της, με φορτισμένο λεξιλόγιο και τα επίθετα αξιολογικής τροπικότητας «έμεινε με το στόμα ανοιχτό, το βλέμμα απλανές και μπήκε ένα τέλος στο εθνικιστικό ντελίριο», δηλώνοντας την ικανοποίηση που ένωσε από τον τρόπο που αντιμετώπισε μια περίπτωση εθνικιστικής ρητορικής.

5.1.3 Ανάλυση οπτικού κειμένου

Εικόνα 1: Στιγμιότυπο αναπαράστασης «Η γιορτή των Θεών»

Το πρώτο άρθρο, δημοσιευμένο στον ιστότοπο της «Εφημερίδας των Συντακτών», συνοδεύεται από μία εικόνα (Εικόνα 1), που τοποθετείται κεντρικά πάνω από τον τίτλο και προσφέρεται για ανάλυση, σύμφωνα με τις μετα-λειτουργίες της *Οπτικής Γραμματικής* των Kress & van Leeuwen (1996), όπως επισημαίνονται στις Παπαδημητρίου (2010)· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου (2011: 326-330)· Χοντολίδου (1999). Η εικόνα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού είναι στιγμιότυπο από τη συμπεριληπτική αναπαράσταση του πίνακα «Le Festin des Dieux» (Γιορτή των Θεών) του Jan Harmensz van Bijlert (1635)⁴, όπως επισημαίνει και η συντάκτρια του γλωσσικού κειμένου («Όσο για την αναφορά στον πίνακα

⁴ <https://musee-magnin.fr/collection/objet/jan-van-bijlert-le-festin-des-dieux>

«Το Δείπνο των Θεών» του Jan Hermansz van Bijlert»). Πρόκειται, ίσως, για την πιο πολυσυζητημένη και πολύκροτη σκηνή της Τελετής Έναρξης, που απασχόλησε έντονα τα διεθνή μέσα ενημέρωσης και την κοινή γνώμη. Προκάλεσε, μάλιστα, ποικίλες αντιδράσεις και υποθέσεις, τόσο για την πηγή έμπνευσης του σκηνοθέτη όσο και για την πρόθεσή του να περάσει κοινωνικά μηνύματα, καθώς συνδέθηκε με τον πίνακα του Λεονάρντο Ντα Βίντσι «The Last Supper» (Ο Μυστικός Δείπνος)⁵, κάτι που σχολιάζεται εριστικά στο άρθρο («ή μήπως ήταν αναφορά στον Μυστικό Δείπνο, κάτι που εξόργισε την Καθολική Εκκλησία;»).

Εστιάζοντας στην αναπαραστατική/ιδεοποιητική μετα-λειτουργία (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθεριάδου, 2011: 326-327) για την οικοδόμηση της πραγματικότητας, όσον αφορά στους/στις απεικονιζόμενους/ες, κεντρικό πρόσωπο είναι ένας άντρας, ημίγυμνος και βαμμένος σε μπλε χρώμα. Οι σκηνοθετικές επιλογές, όπως το στεφάνι από λουλούδια στο κεφάλι και τα φύλλα γύρω από τη μέση, συνθέτουν μια εικόνα που παραπέμπει στον θεό Διόνυσο. Το ότι βρίσκεται τοποθετημένος πάνω σε πιατέλα με φρούτα, λουλούδια και ένα πιάτο με τυρί, αποτελούν μυθολογικά χαρακτηριστικά του αρχαίου θεού, ο οποίος συνδέεται με το κρασί και τη διασκέδαση. Αυτό το κεντρικό πρόσωπο πλαισιώνουν πολλοί/ές καλλιτέχνες/ίδες εκκεντρικά ντυμένοι/ες, ορισμένοι/ες εκ των οποίων ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, όπως οι drag queens. Μάλιστα, πίσω από τον 'Διόνυσο' βρίσκεται μια γυναίκα με στέμμα, οι άκρες του οποίου καταλήγουν σε αστέρια, μορφή που ίσως παραπέμπει στον στεφανωμένο Απόλλωνα στον πίνακα του Jan Harmensz van Bijlert. Οι απεικονιζόμενοι/ες συμμετέχουν σε μια καλλιτεχνική παράσταση, πρόκειται δηλαδή για δυναμική εικόνα αφηγηματικής διαδικασίας (ό.π.), αφού η λήψη αφορά σε μια στιγμή ενός εξελισσόμενου δρώμενου. Άλλωστε, η στάση σώματος και η θέση των χεριών πολλών συμμετεχόντων/ουσών, αλλά και το μικρόφωνο που κρατάει ο κεντρικός χαρακτήρας αποδεικνύουν πως είναι παράσταση με μουσική και χορογραφία.

Συνεχίζοντας με τη διαπροσωπική/διεπιδραστική μετα-λειτουργία (Παπαδημητρίου, 2010: 14-15), εξετάζουμε τη σχέση που συγκροτείται ανάμεσα στον/στη δημιουργό του οπτικού μηνύματος και του κοινού και την προσέγγισή του/της προς τις αναπαριστώμενες οντότητες (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326). Ως προς τη βλεμματική επαφή, τα περισσότερα πρόσωπα, μεταξύ αυτών οι δύο κεντρικοί χαρακτήρες, κοιτούν ευθέως τον/τη θεατή/τρια σαν να επιζητούν την προσοχή του/της (εικονιστική πράξη απαίτησης) (ό.π.: 328).

⁵ <https://cenacolovinciano.org/en/museum/the-works/the-last-supper-leonardo-da-vinci-1452-1519/>

Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες μορφές οι οποίες, λόγω της χορευτικής τους πόζας, δεν στρέφονται προς αυτόν/αυτή, αλλά συμπληρώνουν την παράσταση χωρίς αλληλεπίδραση με το κοινό (*εικονιστική πράξη προσφοράς*). Αναφορικά με τον *βαθμό κοινωνικής απόστασης* (Παπαδημητρίου, 2010· ό.π.), που εξαρτάται από το μέγεθος του κάδρου και τα μέρη των σωμάτων που περιλαμβάνει, θεωρείται πως είναι μεσαία λήψη, καθώς χωράει την απεικόνιση πολλών ανθρώπων, ενώ φαίνεται ολόκληρο το σώμα του βαμμένου άντρα πάνω στο τραπέζι, εκφράζοντας μετριασμένη εγγύτητα και οικειότητα. Η απόσταση της λήψης μπορεί να σχετίζεται με τη διάθεση του/της δημιουργού να συμπεριλάβει πλήθος διαφορετικών ανθρώπων, τονίζοντας με αυτή την επιλογή την πρόθεση να αναδείξει την ανάγκη συμπερίληψης στη διαφορετικότητα και εξοικείωση του/της θεατή/τριας με αυτή, όπως προκύπτει και από το γλωσσικό κείμενο (*«την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης (woke)»*). Η αλληλεπίδραση του/της θεατή/τριας με το οπτικό κείμενο επιτυγχάνεται με τη *μετωπική, ευθύγραμμη γωνία* (Παπαδημητρίου, 2010), ενώ η *λήψη στο ύψος των ματιών* (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 328) δημιουργεί μια ισότιμη σχέση μεταξύ απεικονιζόμενων και κοινού, που κατ' επέκταση οδηγεί στη σκέψη περί ισότητας όλων των ανθρώπων χωρίς στερεοτυπικές διακρίσεις. Έτσι, οπτικό και γλωσσικό κείμενο φαίνεται πως επικοινωνούν και προωθούν από κοινού το μήνυμα της αποδοχής και συμπερίληψης στη διαφορετικότητα.

Ως προς την *τροπικότητα* (Kress & Van Leeuwen, 1996), παρατηρούνται δύο διαφορετικά επίπεδα ρεαλισμού. Από τη μία, ο κεντρικός χαρακτήρας της παράστασης είναι βαμμένος με μπλε χρώμα, τα γένια είναι σε έντονο κίτρινο, ενώ η πιατέλα φρούτων και λουλουδιών αποτελείται από εντυπωσιακά χρώματα. Τα στοιχεία αυτά οδηγούν στον *αισθητηριακό προσανατολισμό*, στοχεύοντας στην προσέλκυση του ενδιαφέροντος, ενώ συνειρμικά παραπέμπει στον κυρίαρχο μυθολογικό χαρακτηριστικό του θεού Διονύσου σχετικά με την απόλαυση, που θεωρείται ο θεός του κρασιού. Από την άλλη, οι περισσότεροι/ες καλλιτέχνες/ίδες που εμφανίζονται στην εικόνα, αν και ντυμένοι/ες εκκεντρικά, παραπέμπουν στην κοινωνική πραγματικότητα με ρεαλιστική απόδοσή της, πρόκειται, δηλαδή, για *νατουραλιστικό προσανατολισμό* (ό.π.).

Τέλος, αναφορικά με την *κειμενική διάταξη* της εικόνας (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 329), ο άντρας που ενσαρκώνει τον θεό Διόνυσο και η γυναίκα με το στέμμα αποτελούν τους βασικούς χαρακτήρες, γι' αυτό βρίσκονται στο κέντρο. Δεξιά και αριστερά τους

πλαισιώνουν διάφοροι/ες καλλιτέχνες/ιδες και ορισμένα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, όπως drag queens, σε εξάρτηση με τα κεντρικά πρόσωπα, ενισχύοντας την αναπαράσταση της ποικιλίας ταυτοτήτων. Μάλιστα, ο ‘μπλε Διόνυσος’ είναι ξαπλωμένος σε μια πολύχρωμη πιατέλα λουλουδιών, το κατώτερο μέρος της εικόνας, που θα μπορούσε να παραπέμψει στην κοινωνική πραγματικότητα της πολυμορφίας, ενώ στο πάνω μέρος διακρίνεται το γιγάντιο ‘καπάκι της πιατέλας’, που πιθανώς αφορά στην προσδοκία της αλλαγής του κόσμου, μέσω της αποδοχής αυτής της πολυμορφίας.

Συμπερασματικά, το γλωσσικό και οπτικό κείμενο συνδυάζονται, με κοινό άξονα την ανάγκη κατάρριψης των κοινωνικών στερεοτύπων που σχετίζονται με τη διαφορετικότητα, μεταδίδοντας την ιδέα της συμπερίληψης και εξοικείωσης του/της δέκτη/τριας με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Επομένως, τα δυο κείμενα, το γλωσσικό και πολυτροπικό, βρίσκονται σε μία συμπληρωματική σχέση (Χατζησαββίτζης & Φίλιου, 2012: 1209).

5.2 Άρθρο 2^ο: «Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ»

Το δεύτερο υπό εξέταση άρθρο (βλ. Παράρτημα Α, Κείμενο 2^ο), με τίτλο «Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ», παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με το πρώτο. Ο αρθρογράφος, Ν. Τζανίδης, σχολιάζει επικριτικά το κεντρικό θέμα της Τελετής Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, με έντονα ειρωνικό ύφος. Διακρίνει, μάλιστα, την κριτική του σε τρεις άξονες, στα δρώμενα της εκδήλωσης, στη σύνδεση με το ελληνικό στοιχείο και στην τηλεοπτική μετάδοση της Τελετής από την ΕΡΤ. Το γλωσσικό κείμενο συνοδεύουν τρεις εικόνες, τοποθετημένες σε συγκεκριμένα σημεία της δημοσίευσης, καθιστώντας την πολυτροπική.

5.2.1 Αναπαραστατική/ιδεοποιητική λειτουργία

Διερευνώντας την αναπαραστατική/ιδεοποιητική λειτουργία των γλωσσικών επιλογών (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173), αποσκοπούμε να αναδείξουμε μέσω της κλίμακας αιτιότητας την

πρόθεση του συντάκτη να επισημάνει ή να αποκρύψει τους δράστες και τις διαδικασίες στις οποίες συμμετέχουν. Ως προς το λεξιλογικό επίπεδο, τόσο στον τίτλο όσο και στους υπότιτλους εντοπίζονται λέξεις-κλειδιά που καθιστούν σαφή τον θεματικό πυρήνα του σχολιασμού («Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων», «Ελλάδα», «ΕΡΤ»). Σε σχέση με τις λεξικογραμματικές επιλογές, καθαρίζονται οι χρονικές και τοπικές περιστάσεις (ό.π.) με χρονικούς και τοπικούς προσδιορισμούς («το βράδυ της Παρασκευής», «στον Σηκουάνα», «στους δρόμους του Παρισιού») και επιρρήματα («χθες βράδυ», «τότε»). Αν και σε ολόκληρο το κείμενο κυριαρχεί η επικριτική στάση του αρθρογράφου, δεν αναφέρεται ρητά στον/στην αποδέκτη/τρια, στον/στην οποίο/α επιρρίπτει τις ευθύνες σχετικά με τις άστοχες, κατά τη γνώμη του, επιλογές που έλαβαν χώρα στην εκδήλωση. Επιλέγει να μετριάσει την υπαιτιότητα του δράστη με χρήση λίγων επενεργητικών ρημάτων υλικής διαδικασίας που φανερώνουν πράξεις (ό.π.) είτε σε παθητική σύνταξη χωρίς ποιητικό αίτιο (1-2), είτε σε ενεργητική σύνταξη αλλά με τα υποκείμενα να είναι αόριστες αναφορές (3-5), όπως το «ποτάμι», που ως άψυχο αντικείμενο, σύμφωνα με τον Fairclough (1989) όπως επισημαίνεται στη Στάμου (2011: 189), ελαττώνει την ευθύνη της χαοτικής οργάνωσης της τελετής:

1. Ένα ποτάμι εικόνων να σέρνεται στον Σηκουάνα και τότε να κουράζει, τότε να προκαλεί...
2. ... αθλητές να γίνονται μούσκεμα ....
3. ... σημαίες να πλέουν σ' ένα μεγάλο ποτάμι που κόβει στη μέση μια πόλη ...
4. ... αίμα να λερώνει το Παρίσι ....
5. Και το ποτάμι τούς έπνιξε και μας μούσκεψε

Πιο ήπιος μετριασμός του δράστη παρατηρείται παρουσιάζοντας το κοινό που παρακολουθούσε την τελετή, με ρήμα σε παθητική σύνταξη και ως ποιητικό αίτιο τον γενικό όρο 'άνθρωποι' (6), διαχέοντας έτσι την ευθύνη στο σύνολο που επέλεξε να δει την παράσταση (ό.π.):

6. ... να επευφημούνται από ανθρώπους που κρέμονταν από τα παράθυρα των παλιών σπιτιών ...

Λίγες είναι οι εξαιρέσεις που κατονομάζει τους/τις δράστες/τριες, σε σχέση με τα δρώμενα της τελετής, με την αναφορά στις τραγουδίστριες Lady Gaga και Céline Dion, που συμμετείχαν στην πρώτη και τελευταία παράσταση αντίστοιχα, επιλέγοντας ρήματα ενεργητικής σύνταξης και πρόταξη του υποκειμένου («Η Lady Gaga ... άνοιξε το στόμα και η ... Σελίν Ντιόν το έκλεισε»), ενώ σε άλλο σημείο σχολιάζει το ίδιο μουσικό γεγονός, επιρρίπτοντας την ευθύνη

γενικευτικά στους Γάλλους με μετωνυμία, χωρίς να προσδιορίζει τους διοργανωτές (7). Αντίστοιχα, δίνει έμφαση στον σκηνοθέτη που θεωρεί υπεύθυνο, με πρόταξη του ονόματός του στην αρχή της πρότασης, ωστόσο μετριάζει τη μομφή με τις ονοματοποιήσεις «υπεύθυνος», «εξερεύνηση» και ρήμα λεκτικής διαδικασίας που δεν εκφράζει αιτιακή σχέση (8). Εντοπίζονται, βέβαια, και άλλα λεκτικά (9) αλλά και συσχετιστικά ρήματα (10-11), αποσκοπώντας, επίσης, στην απόδοση του χαρακτηριστικού της αποτυχίας της τελετής, και όχι στην ανάδειξη του υπαίτιου (Στάμου, 2014: 172-174):

7. Οι σωβινιστές Γάλλοι άφησαν στην άκρη τους «δικούς τους» και άνοιξαν με την Αμερικανίδα Γκάγκα κι έκλεισαν με την Καναδέζα Ντιόν...
8. Ο Thomas Jolly, ο νεαρός Γάλλος σκηνοθέτης υπεύθυνος για το ... σόου, είχε πει ότι δεν ήθελε απλώς μια «εφήμερη λάμψη» αλλά μια εξερεύνηση του τι βασίζεται στην «κοινή μας ανθρωπιά».
9. Το λένε συχνά οι Γάλλοι: *Après la pluie le beau temps*· κι εμείς το λέμε...
10. Η «γιορτή της διαφορετικότητας» δεν ήταν Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων
11. Το ωραίο και το άσχημο είναι υποκειμενικό ...

Στη συνέχεια, ο αρθρογράφος στρέφει την προσοχή του στο ζήτημα της εθνικής ταυτότητας και της σύνδεσης των Ολυμπιακών Αγώνων με αυτή, όπως φαίνεται από τη μετωνυμία «*Η Ελλάδα*», με την οποία η αιτιότητα αποκρύπτεται (Στάμου, 2011: 189), και αντίστοιχες εννοιολογικές φράσεις (1-2). Ειδικότερα, με τα υλικά ρήματα παθητικής σύνταξης (παράδειγμα 1), απουσιάζει ο δράστης ως ποιητικό αίτιο, καθώς η πολωτική αντιπαραβολή ‘κόσμου-Ελλάδας’ (Van Dijk, 2020: 121) παρουσιάζεται ως μια δεδομένη κατάσταση που απλώς υφίσταται. Αντίστοιχα, η ελληνική ταυτότητα τονίζεται από τον συντάκτη στη διαπίστωσή του ότι τα αρχαιοελληνικά στοιχεία, που θα έπρεπε, όπως επισημαίνει, να διέπουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, έλειπαν από την τελετή. Ωστόσο, δεν κατονομάζει τον δράστη αυτής της επιλογής, χρησιμοποιώντας μη επενεργητικό ρήμα (παράδειγμα 2):

1. «Ο κόσμος είναι η Ελλάδα που διαστέλλεται. Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται»...
2. ... μόνο που το ελληνικό πνεύμα και το κάλλος απουσίαζαν...

Όμως, η κλίμακα αιτιότητας διαφοροποιείται, όταν ο αρθρογράφος αναφέρεται στην τηλεοπτική παρουσίαση της Τελετής Έναρξης από το δημόσιο ελληνικό κανάλι. Στην περίπτωση αυτή διαφαίνεται πιο έντονη η διάθεση του Ν. Τζιανίδη να επιρρίψει ευθέως τις ευθύνες για την αναποτελεσματικότητα της ΕΡΤ, βάζοντας στο στόχαστρο τον Δ. Χατζηγεωργίου, που ήταν ο κεντρικός παρουσιαστής. Το γεγονός ότι τονίζεται ως δράστης

φαίνεται από τη χρήση ενεργητικών ρημάτων (1-2), στα οποία τοποθετείται ως υποκείμενο, τόσο επενεργητικών («ενημέρωσε... να μεταδώσει») όσο και νοητικών διαδικασιών («κατάλαβε... δεν γνωρίζει»). Χαρακτηριστικό είναι ότι με την επισήμανση «*κι αυτή τη χρονιά*» τονίζει εμφατικά τη συστηματική ανεπάρκειά του.

1. *Μας ενημέρωσε, ..., ότι η φωτιά στη Νοτρ Νταμ ξέσπασε το 2015*
2. *δεν κατάλαβε το παραμικρό από τα τεκταινόμενα, ίσως από κούραση, ίσως από τη βροχή, ίσως γιατί δεν θα έπρεπε να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...*

Δεν λείπουν, βέβαια, οι ουσιαστικοποιήσεις («μετάδοση της ΕΡΤ», «ίσως από κούραση», «μεταδόσεις παγκόσμιων δρώμενων», «συνείδηση των θεατών», «καλή θέαση στα αθλήματα»), με τις οποίες ελαττώνονται οι κατηγορίες, αφού παρουσιάζονται με αδιαφάνεια, πιθανώς για λόγους ευγενείας, καθώς και η διάχυση της ευθύνης ευρύτερα στο κανάλι, που έχει μεν τον ρόλο του δράστη, αλλά δεν κατονομάζονται συστηματικά τα συγκεκριμένα πρόσωπα που είναι αρμόδια («*Και η ΕΡΤ έχει κολλήσει χρόνια στον βυθό*») (Στάμου, 2011: 189).

Συμπερασματικά, διαφαίνεται η τάση του αρθρογράφου να μην επιρρίψει ρητά τις ευθύνες της αποτυχημένης, κατά την κρίση του, εκδήλωσης στους διοργανωτές, αφού μόλις μία φορά αναφέρεται στον σκηνοθέτη, εκδηλώνοντας υφολογικά κυρίως την αποδοκιμασία του, ενώ με μεγαλύτερη ευθύτητα προβάλλει τον παρουσιαστή της Τελετής Έναρξης ως κύριο υπεύθυνο της ελλιπούς τηλεοπτικής μετάδοσης στην ΕΡΤ.

5.2.2 Διαπροσωπική λειτουργία

Συνεχίζοντας, διερευνάται η *διαπροσωπική λειτουργία* του άρθρου, εξετάζοντας τις *πράξεις λόγου*, την *προσωπική δείξη* και την *αξιολόγηση* (Λύκου, 2000· Στάμου, 2011: 185-186· 2014: 172-174). Αξιοσημείωτο είναι πως εντοπίζεται πληθώρα αξιολογικών στοιχείων σε όλο το κείμενο, γι' αυτό στην ανάλυση που ακολουθεί παρατίθενται τα πιο ενδεικτικά παραδείγματα.

Αναλυτικότερα, κυριαρχούν οι αποφαντικές πράξεις λόγου για τη μετάδοση πληροφοριών και την προώθηση μηνυμάτων από τον αρθρογράφο (Στάμου, 2011: 187-188). Ήδη από τον τίτλο με αποφαντικά ρήματα («*είδαν*», «*έκλαψαν*») παρουσιάζει, με ειρωνικό ύφος, τους εξωγήινους ως θεατές της εκδήλωσης, σαν να επρόκειτο για υπαρκτή κατάσταση (παραδείγμα 1). Μάλιστα, με τις επικρατέστερες ρηματικές επιλογές, αποφαντικά ρήματα σε οριστική έγκλιση (παραδείγματα 2-6), ο συντάκτης διατυπώνει την προσωπική του αποτίμηση ως αντικειμενική

πραγματικότητα, τόσο για την περιγραφή των δρώμενων όσο και για την τηλεοπτική μετάδοσή τους:

1. *τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια ...*
2. *μετά τη μπόρα έρχεται η γαλήνη ...*
3. *Από το Pont d'Austerlitz μέχρι τον Πύργο του Αιφελ έβρεχε ακροβάτες, ένταση, παραλήρημα ...*
4. *Και το δήθεν πρωτότυπο Τελετής στην πόλη και πάλι απέτυχε.*
5. *Ο διευθυντής του αθλητικού τμήματος Δημήτρης Χατζηγεωργίου ακουγόταν ασθενής, ήταν (κι αυτή τη χρονιά) αδιάβαστος ...*
6. *Όλοι δεν είναι για όλα.*

Όσον αφορά στις κατευθυντικές γλωσσικές πράξεις, αυτές είναι περιορισμένες. Χαρακτηριστικό είναι πως μία περίπτωση αποτελεί ουσιαστική παρότρυνση προς το αναγνωστικό κοινό, στο οποίο απευθύνεται άμεσα σε β' πληθυντικό πρόσωπο, στοιχείο προσωπικής δείξης που χρησιμοποιείται μόλις μια φορά στο κείμενο (παράδειγμα 1). Οι υπόλοιπες κατευθυντικές πράξεις έχουν, κυρίως, συνεκτικό ρόλο (παραδείγματα 2-3), όταν ο συντάκτης μεταβαίνει από το ένα αντικείμενο σχολιασμού στο επόμενο και προσανατολίζει τον/την αναγνώστη/τρια να ακολουθήσει την πορεία της κριτικής του, ενώ με ρητορική ερώτηση εκφράζει αιχμές σχετικά με τη στόχευση του σκηνοθέτη ως προς τις επιλογές του (παράδειγμα 4):

1. *Σκεφτείτε- αν υπήρχαν- εξωγήινοι να παρακολουθούσαν από ψηλά το παγκόσμιο πανηγύρι ...*
2. *Και για να κλείσουμε το πρώτο κομμάτι της κριτικής με πέντε λέξεις...*
3. *Και πάμε στο δεύτερο σκέλος που έχει να κάνει με τη μετάδοση της ΕΡΤ.*
4. *Τι ήθελε να μας δείξει ο σκηνοθέτης;*

Αναφορικά με την εμπλοκή του/της αναγνώστη/τριας, - εκτός από το β' πληθυντικό πρόσωπο που επισημάνθηκε προηγουμένως - αυτή επιτυγχάνεται με την προσωπική δείξη σε α' πληθυντικό (Λύκου, 2000). Ειδικότερα, με ρήματα και αντωνυμίες (παραδείγματα 1-4) δημιουργείται η αίσθηση της συλλογικότητας, αφού ο πομπός και ο/η δέκτης/τρια παρουσιάζονται ως ένα ενιαίο σύνολο με κοινή αντίληψη. Έτσι, η συχνή χρήση α' πληθυντικού ρηματικού προσώπου δείχνει την πρόθεση του συντάκτη να ταυτιστεί το αναγνωστικό κοινό μαζί του και να συμμεριστεί την υποκειμενική του γνώμη.

1. ... τόσο νερό παντού κι εμείς μείναμε διψασμένοι
2. ... απαντέχουμε την αιθρία των Αγώνων...
3. Τι είδαμε το βράδυ της Παρασκευής;
4. Ακούσαμε για τους πρόποδες της Παναγίας των Παρισίων, δεν ακούσαμε το παραμικρό για καλλιτέχνες ... και προσπαθώντας να ξεδιαλύνουμε τις κουβέντες του καταλάβαμε ότι δεν κατάλαβε το παραμικρό από τα τεκταινόμενα.

Ακολουθώς, α' ενικό πρόσωπο, με τις αντωνυμίες *εμένα* και *μου*, εντοπίζεται σε ένα απόσπασμα μέσω εκφραστικών ρηματικών πράξεων λόγου («*εμένα* δεν *μου* άρεσε η Τελετή»), στο οποίο εκφράζει ρητώς την υποκειμενική του κρίση, αποτιμώντας αρνητικά τη διοργάνωση.

Ως προς τα αξιολογικά δεδομένα, κυριαρχούν σε ολόκληρο το γλωσσικό κείμενο, γεγονός που εξηγεί τον χαρακτηρισμό του άρθρου ως σχολιογραφικό (Χατζησαββίδης, 1999: 49). Καταρχάς, με πλήθος συνυποδηλώσεων ο αρθρογράφος εκφράζει την έντονη αποδοκιμασία του για την Τελετή (παραδείγματα 1-3), στην οποία προσδίδει γνωρίσματα γελοιότητας, και για τη μετάδοσή της από την ΕΡΤ (παραδείγματα 4-5), τονίζοντας τη μετριότητα και την έλλειψη επαγγελματισμού:

1. Ένας αναδευτήρας που ανακάτεψε Καμιν Σεν Σανς, Ζορζ Μπιζέ, Σαρλ Ασναβούρ, Άια Νακαμούρα, καρτούν Μινιόν, Εντίθ Πιάφ, Γεύμα των Θεών παρωδία, την καρικατούρα του Θεού Διόνυσου να τρομάζει, και αθλητές να γίνονται μούσκεμα χαμογελώντας ...
2. Άθλιος χυλός!
3. Και σε όλο αυτό το διάστημα του συνονθυλεύματος εικόνων και συμβολισμών ...
4. Από κοντά, σε πιο χαμηλούς τόνους λαθών ο Περικλής Μακρής, αλλά κι αυτός έξω από τα νερά του παρόλο τον όγκο υδάτων από ουρανού και ποταμού ...
5. Η ΕΡΤ έχει κολλήσει χρόνια στον βυθό...

Μάλιστα, στο παράδειγμα 1, η χρήση ασύνδετου σχήματος («Καμιν Σεν Σανς ... του Θεού Διόνυσου») ερμηνεύεται ως πρόθεση του συντάκτη να σχολιάσει το ασύνδετο θέαμα της τελετής. Κατ' επέκταση, φαίνεται πως απορρίπτει την προώθηση της διαφορετικότητας και την ένταξη ανθρώπων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας στη διοργάνωση. Ο ομοφοβικός λόγος υπονοείται, επίσης, με υποτιμητικά σχόλια και επίθετα (Κανάκης, 2011: 19-20), που φανερώνουν την έντονη αποστροφή του συντάκτη, όπως «αζύριστες μεγαλοκοπέλες», «non-binary καταιγίδα», «Γεύμα των Θεών παρωδία», «σουρεάλ και βλάσφημο σόου». Η ειρωνεία εκδηλώνεται και με σημεία στίξης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη χρήση εισαγωγικών «γιορτή της διαφορετικότητας», φανερώνοντας την αποστασιοποίησή του. Εκτός αυτού, ο αρθρογράφος εντοπίζει σκοπιμότητες στη σκηνοθετική επιλογή αναφορικά με την προώθηση

της συμπερίληψης διαφορετικών ανθρώπων, όπως υπαινίσσεται με την επανάληψη της λέξης *συμβολισμοί/ούς/ών* (1-3) και το υπονοούμενο, που τονίζεται με τα αποσιωπητικά, «*Μουσκεμένες προθέσεις...*»:

1. ... ασύνδετους συμβολισμούς (τι ήθελε άραγε να μας πει το τρίο στη βιβλιοθήκη;)
2. Σκοτεινοί οι συμβολισμοί της Τελετής που βασίστηκαν πάνω στη ρήση του Σκοτεινού Ηράκλειτου.
3. Και σε όλο αυτό το διάστημα του συνονθυλεύματος εικόνων και συμβολισμών ...

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μεταφορική αναλογία της αποτυχημένης, σύμφωνα με τον ίδιο, διοργάνωσης με τη μεγάλη ποσότητα νερού, επαναλαμβάνοντας 7 φορές τη λέξη *ποτάμι/ποταμού* (1-5) και με πολλές αναφορές στη βροχόπτωση, που είχε ξεσπάσει εκείνη την ημέρα (6-9). Στη σύγκριση αυτή κοινό σημείο μπορεί να θεωρηθεί, κατά τον συντάκτη, η αίσθηση απaréσκειας και ταλαιπωρίας, τόσο από τις καιρικές συνθήκες όσο και από τα δρώμενα.

1. Ένα ποτάμι εικόνων να σέρνεται στον Σηκουάνα και τότε να κουράζει, τότε να προκαλεί οργή, τότε χαμόγελα και τότε καγχασμό.
2. ... σημαίες να πλέουν σ' ένα μεγάλο ποτάμι που κόβει στη μέση μια πόλη ...
3. Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω...
4. «Δεν μπορείς να μπεις στο ίδιο ποτάμι για δεύτερη φορά». Και το ποτάμι τούς έπνιξε και μας μούσκεψε!
5. Πνίγεσαι όχι αν πέσεις στο ποτάμι, αλλά αν παραμείνεις βυθισμένος σε αυτό.
6. τον όγκο υδάτων από ουρανού και ποταμού...
7. Και έπειτα από την καταιγίδα της Τελετής Έναρξης απαντέχουμε την αιθρία των Αγώνων δίχως κεραυνούς και ευτράπελα...
8. και βροχή, καταρρακτώδη βροχή...
9. Νερό, χθες, νερό παντού και ούτε μια σταγόνα να πιούμε...

Υψηλή αξιολογική τροπικότητα υπάρχει και στην επιλογή του αρθρογράφου να εντάξει στην κριτική του ένα σουρεαλιστικό στοιχείο, τους εξωγήινους ως θεατές της εκδήλωσης, όπως προαναφέρθηκε («- αν υπήρχαν- εξωγήινοι να παρακολουθούσαν από ψηλά το παγκόσμιο πανηγύρι του γένους των ανθρώπων, τι θα έβλεπαν;»). Με αυτή την υπερβολή, που εντείνει το εριστικό και σαρκαστικό ύφος του, έχει πρόθεση να δώσει μεγαλύτερες διαστάσεις στην αποτυχία, αφού οι αρνητικές αντιδράσεις φαίνεται να αφορούν όχι μόνο στον πλανήτη που παρακολούθησε το διεθνές αθλητικό γεγονός, αλλά και σε όλο το διάστημα.

Εκτός αυτού, με πολλά αξιολογικά επίθετα και συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο (ενδεικτικά παραδείγματα 1-7) σχολιάζει και τους τρεις κεντρικούς άξονες, που έχουμε επισημάνει προηγουμένως, την ίδια την εκδήλωση, την απουσία ελληνικών στοιχείων και την κακή ποιότητα της τηλεοπτικής μετάδοσης:

1. *κακόγουστο θέαμα*
2. *Βάρκες φορτωμένες μουσκεμένους αθλητές*
3. *κομμένα κεφάλια στο πιάτο*
4. *οι φουκαράδες οι εξωγήινοι*
5. *Επιτηδευμένη αισθητική, (κιτς ο δόκιμος όρος), ευτελές θέαμα πανηγυριού τύπου διαγωνισμού τραγουδιού Eurovision και κακογουστιά*
6. *Μέχρι τότε αρπακολατζήδικες μεταδόσεις παγκοσμίων δρώμενων (έστω και ανόσιων);*
7. *Αδιάβαστοι στη Eurovision, αδιάβαστοι στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων!*

Ειδικά στο παράδειγμα 7 είναι αξιοσημείωτη η επανάληψη *αδιάβαστοι* και η χρήση θαυμαστικού, στοιχεία που ενισχύουν την αποδοκιμασία. Έμφαση δίνεται και με τα χρονικά επιρρήματα *Πάντα* και *μονίμως*, με τα οποία ο αρθρογράφος εκφράζει την πεποίθησή του πως η αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τηλεοπτικού καναλιού είναι διαχρονική («Πάντα μετεξεταστέοι στη συνείδηση των θεατών, αλλά μονίμως αριστεύσαντες στις «αναφορές» της EPT»). Στο ίδιο σημείο, με την αντίφαση *μεταξεταστέοι – αριστεύσαντες*, σχολιάζει ειρωνικά και τη στάση των υπεύθυνων στο κανάλι, που αξιολογούν θετικά την παρουσίαση.

Σε σχέση με το σύστημα διάθεσης (Στάμου, 2014: 172-174), επιλέγοντας επιρρήματα (παραδείγματα 1-3) που δείχνουν υψηλή *επιστημική τροπικότητα* (Φιλίππακη-Warburton & Σπυρόπουλος, 2006: 118-119), είναι εμφανής η πρόθεση του γράφοντος να παρουσιάσει τις απόψεις του με βεβαιότητα, επιδιώκοντας την καθολική αποδοχή τους. Την πρόθεση αυτή εξυπηρετεί και με γλωσσικές επιλογές που δείχνουν απολυτότητα (παραδείγματα 4-5), γεγονός που ενισχύεται και από τη χρήση σημείων στίξης, όπως το θαυμαστικό (παραδείγματα 6-7):

1. *... μια non-binary καταιγίδα που κόπασε μόνο από τη φωνή της Σελίν Ντιόν ...*
2. *Η ρήση του Ουγκώ: «Ο κόσμος είναι η Ελλάδα που διαστέλλεται. Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται» απολύτως ακριβής.*
3. *Πάντα μετεξεταστέοι στη συνείδηση των θεατών, αλλά μονίμως αριστεύσαντες στις «αναφορές» της EPT.*
4. *Όλοι δεν είναι για όλα.*
5. *Στο τέλος, όλα έγιναν καθώς έπρεπε να γίνουν ...*

6. *Κακόγουστο θέαμα και για μια ακόμα φορά, ντροπή για την ΕΡΤ!*

7. *πολύ κακό για το τίποτα!*

Στο ίδιο πλαίσιο, χαρακτηριστική είναι η οργή και αγανάκτηση του αρθρογράφου σχετικά με την τηλεοπτική μετάδοση, που παρουσιάζεται ως κοινό αίσθημα και όχι υποκειμενικό με την οριστική έγκλιση «δεν αντέχεται», την επανάληψη της αντωνυμίας *τόση/τόσο*, ενώ έμφαση δίνεται και με το επιφώνημα στην αρχή της πρότασης («Ε, δεν αντέχεται *τόση μετριότητα σε τόσο μεγάλη διάρκεια* πια...»).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση του προτασιακού επιρρήματος *σίγουρα*, που εντάσσεται στην αναφορά για τους εξωγήινους-θεατές της διοργάνωσης, κατάσταση που σύμφωνα με την κοινωνική πραγματικότητα είναι αδύνατο να ισχύει («Και σίγουρα οι φουκαράδες οι εξωγήινοι θα έκλαψαν από τα γέλια χθες βράδυ...»). Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, ωστόσο, μετριάζεται η βεβαιότητα με τη ρηματική επιλογή δυνητικής οριστικής, με ρήμα παρελθοντικού χρόνου συνδυαστικά με το τροπικό μόριο *θα* (Τσαγγαλίδης, 2001) («θα έκλαψαν»), δηλώνοντας χαμηλό βαθμό *επιστημικής τροπικότητας* (Στάμου, 2011: 189-190). Δυνητική οριστική εντοπίζεται και σε αρκετές περιπτώσεις, στις οποίες ο συντάκτης εκφράζει με υπονοούμενα και σαρκαστική διάθεση την αντίθεσή του:

1. *το τι κατάλαβε ότι κατάφερε, θα το είδε στους εφιάλτες του χθες τα ξημερώματα·*
2. *και μάλλον δεν θα ήθελε να το ξαναδεί για τα επόμενα 300 χρόνια.*
3. *Ο Αλέξης Κωστάλας, για παράδειγμα θα καταλάβαινε τα μουσικά κομμάτια που έδεναν τα δρώμενα και κάτι παραπάνω θα είχε να μας πει.*

Στις διαβαθμίσεις της επιστημικής τροπικότητας διαφαίνεται και η πιθανότητα, με τον υποθετικό σύνδεσμο *αν* (παραδείγματα 1-3) και την επανάληψη του επιρρήματος *ίσως* (παραδείγμα 4). Βέβαια, και εδώ διαπιστώνεται το εριστικό ύφος του συντάκτη.

1. *Σκεφτείτε- αν υπήρχαν- εξωγήινοι να παρακολουθούσαν από ψηλά*
2. *αν κοιμήθηκε...*
3. *Πνίγεται όχι αν πέσεις στο ποτάμι, αλλά αν παραμείνεις βυθισμένος σε αυτό.*
4. *δεν κατάλαβε το παραμικρό από τα τεκταινόμενα, ίσως από κούραση, ίσως από τη βροχή, ίσως γιατί δεν θα έπρεπε να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...*

Τέλος, όσον αφορά στη *δεοντική τροπικότητα* (Στάμου, 2014: 172-174), σχεδόν απουσιάζει από το κείμενο, καθώς ο συντάκτης φαίνεται να μην έχει πρόθεση να υποδείξει ρητά στο αναγνωστικό του κοινό την υιοθέτηση των πεποιθήσεών του. Εντοπίζονται, ωστόσο, δύο χωρία

χαμηλού βαθμού δεοντικότητας (1-2), στα οποία εκφράζει την προσδοκία του ως προς την αναμενόμενη, για εκείνον, στάση του δημοσιογράφου που παρουσίασε την Τελετή έναρξης. Παράλληλα, όπως και σε πολλά προηγούμενα παραδείγματα, και εδώ είναι έκδηλος ο ειρωνικός τόνος του συγγραφέα.

1. *Ο διευθυντής του αθλητικού τμήματος Δημήτρης Χατζηγεωργίου ακουγόταν ασθενής, ... και τα μαθήματα ορθοφωνίας που θα έπρεπε να έχει κάνει τόσα χρόνια τα άφησε για μετά την συνταξιοδότηση...*
2. *ίσως γιατί δεν θα έπρεπε να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...*

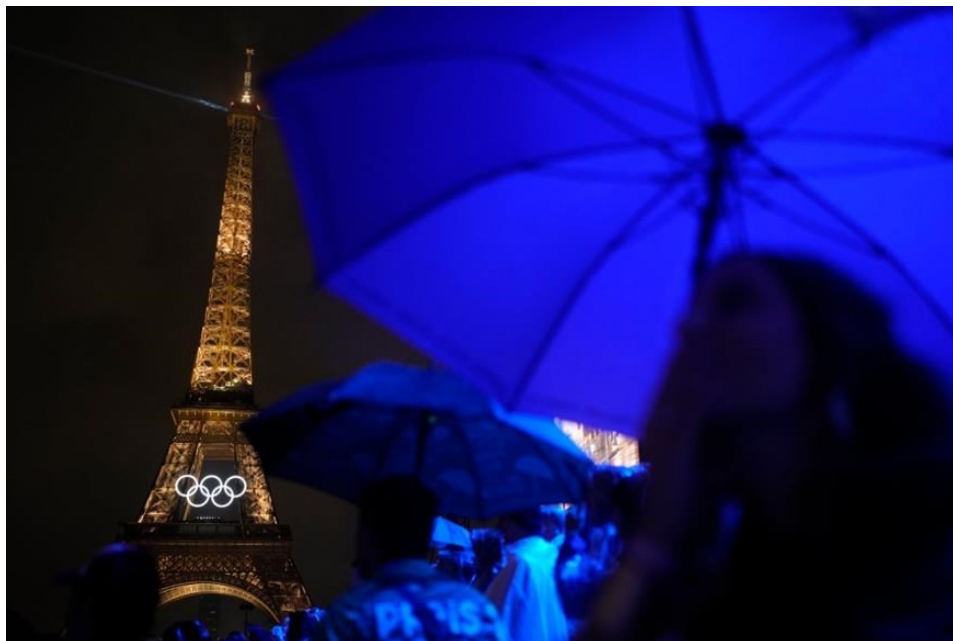
5.2.3 Ανάλυση οπτικών κειμένων

Το δεύτερο υπό εξέταση άρθρο, ως δημοσίευση στον ιστότοπο της εφημερίδας «Εθνος», πλαισιώνεται από εικόνες, καθεμία από τις οποίες είναι τοποθετημένη στο αντίστοιχο γλωσσικό κείμενο που σχολιάζεται. Επιδιώκοντας την πληρέστερη ερμηνεία του γλωσσικού και των εικονιστικών κειμένων, επιλέγεται να αναλυθούν και οι τρεις εικόνες. Όμως, λόγω της περιορισμένης έκτασης της παρούσας εργασίας, κρίνεται σκόπιμο τα δύο πρώτα οπτικά κείμενα (Εικόνα 2 & Εικόνα 3) να εξεταστούν από κοινού, καθώς οι αναπαραστάσεις τους είναι παρεμφερείς, όπως και τα νοήματα που προκύπτουν από αυτές (Παπαδημητρίου, 2010: 14). Αντιθέτως, η εικόνα 4 αναλύεται ξεχωριστά, εφόσον παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις και συνδέεται με συγκεκριμένο χωρίο του γλωσσικού κειμένου. Και στις τρεις περιπτώσεις αξιοποιούνται τα εργαλεία της *Οπτικής Γραμματικής* που εισήγαγαν οι Kress & van Leeuwen (1996) (Παπαδημητρίου, 2010· Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326-330· Χοντολίδου, 1999).

Ανάλυση πρώτου και δεύτερου οπτικού κειμένου

Αρχίζοντας με τα *ιδεοποιητικά* χαρακτηριστικά (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθεριάδου, 2011: 326-327), κοινό στοιχείο των δύο πρώτων εικόνων (2 & 3) αποτελεί η αναπαράσταση πλήθους θεατών/τριών, που παρακολούθησαν δια ζώσης την Τελετής Έναρξης κρατώντας ομπρέλες, λόγω της βροχόπτωσης, όπως επιβεβαιώνεται στο άρθρο («και βροχή, καταρρακτώδη βροχή...»). Αξίζει, βέβαια, να επισημανθεί η εμφατική αναφορά του πομπού στη βροχή που συνόδευε την εκδήλωση, τόσο στο γλωσσικό κείμενο -όπως έχει σχολιαστεί προηγουμένως- όσο και στα δύο οπτικά. Ενισχύεται, έτσι, η διαπίστωση πως πρόκειται για αιχμές κατά της

διοργάνωσης, αφού εμπλουτίζεται μέσω των πολυτροπικών κειμένων το νόημα και αισθητοποιείται εναργώς η αίσθηση της ταλαιπωρίας του κοινού (Γιαννικοπούλου & Παπαδοπούλου, 2004: 84-87).

Εικόνα 2: Ο Πύργος του Άιφελ και το πλήθος με ομπρέλες

Εκτός αυτού, στα αναπαρασιζόμενα αντικείμενα συμπεριλαμβάνονται ο Πύργος του Άιφελ (Εικόνα 2), σύμβολο της πόλης διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, και το αερόστατο με την Ολυμπιακή φλόγα στον ουρανό (Εικόνα 3) που δηλώνει την ολοκλήρωση της Τελετής («πριν ανάψει η Φλόγα και φύγει με αερόστατο για τον νεφελώδη ουρανό της Πόλης του Φωτός, που όμως ήταν χθες σκοτεινή...»). Στην εικόνα 3 εντοπίζεται, επίσης, ένα μέρος πολυκατοικίας με μπαλκόνια, στοιχείο που συνδέεται πιθανώς με την εριστική παρατήρηση του συντάκτη στο κείμενο «...να επευφημούνται από ανθρώπους που κρέμονταν από τα παράθυρα των παλιών σπιτιών». Οι δύο εικόνες συγκλίνουν και ως προς το είδος των διαδικασιών (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθεριάδου, 2011: 327), δηλαδή πρόκειται για αφηγηματικές διαδικασίες, εφόσον είναι δύο στιγμιότυπα που αποτυπώνουν το κοινό, το οποίο παρευρέθηκε και παρακολούθησε το διεθνές αθλητικό γεγονός. Τη δυναμικότητα της εικόνας 3 ενισχύει και το αερόστατο που ανεβαίνει στον ουρανό και αποτελεί μία εξελισσόμενη πράξη, η οποία στο γλωσσικό κείμενο σχολιάζεται σαρκαστικά από τον συντάκτη («άναψαν ένα καζάνι συνδεδεμένο με ένα γιγάντιο μπαλόνι»).

Εικόνα 3: Η ολυμπιακή φλόγα στο αερόστατο και το πλήθος με ομπρέλες

Ακολουθώντας, διερευνώντας τα διαπροσωπικά/διεπιδραστικά οπτικά δεδομένα (Kress & Van Leeuwen, 2006· Παπαδημητρίου, 2010: 14-15), διαπιστώνουμε ακόμα μία ομοιότητα, την απουσία *βλεμματικής επαφής*. Και στις δύο περιπτώσεις οι συμμετέχοντες/ουσες δεν είναι στραμμένοι/ες προς τον/την αποδέκτη/τρια. Αντιθέτως, η προσοχή τους είναι εστιασμένη στα δρώμενα της διοργάνωσης, αφού φαίνεται πως άλλοι/ες κοιτούν τον Πύργο του Άιφελ (Εικόνα 2) και άλλοι/ες το αερόστατο (Εικόνα 3). Συνεπώς, μένουν ανεπηρέαστοι/ες από το γεγονός ότι ο/η εκάστοτε φωτογράφος τους/τις απαθανατίζει και προσφέρονται απλώς για παρατήρηση («εικονιστική πράξη προσφοράς») (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθεριάδου, 2011: 328· Jewitt & Oyama, 2004). Η αίσθηση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στην Εικόνα 3, στην οποία οι απεικονιζόμενοι/ες έχουν γυρισμένη την πλάτη τους στον/στη θεατή/τρια. Αντίστοιχα, ως προς την *κοινωνική απόσταση* (ό.π.), πρόκειται για λήψεις μεσαίας απόστασης, εφόσον στο κάθε κάδρο, εκτός από το πλήθος των θεατών/τριών, συμπεριλαμβάνονται και άλλα απεικονιζόμενα αντικείμενα, όπως έχουν προαναφερθεί. Τα αντικείμενα αυτά -ο Πύργος του Άιφελ και το αερόστατο με την Ολυμπιακή φλόγα- βρίσκονται σε μεγαλύτερη απόσταση συγκριτικά με το κοινό, δηλώνοντας πιθανώς αποστασιοποίηση. Το γεγονός αυτό μπορεί να συνδεθεί με την αποδοκιμασία που εκφράζει ο συντάκτης στο άρθρο του («Και το δήθεν πρωτότυπο Τελετής στην πόλη και πάλι απέτυχε.»). Η βασική απόκλιση μεταξύ των εικόνων (2 & 3) εντοπίζεται στη *γωνία λήψης* (ό.π.). Ειδικότερα, η πρώτη φωτογραφία (Εικόνα 2) χρησιμοποιεί χαμηλή

γωνία λήψης, με αποτέλεσμα να τονίζεται ο Πύργος του Άιφελ, αναδεικνύοντας το μεγαλείο του ως συμβόλου της πόλης όπου διεξήχθησαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Δημιουργείται, έτσι, ανισότιμη εξουσιαστική σχέση, με το εμβληματικό αξιοθέατο να ασκεί εξουσία, προκαλώντας δέος στον/στη θεατή/τρια (Jewitt & Oyama, 2004). Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη φωτογραφία (Εικόνα 3) έχει ευθεία λήψη, «στο ύψος των ματιών» (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθεριάδου, 2011: 328), τοποθετώντας στο ίδιο επίπεδο τα απεικονιζόμενα αντικείμενα και τον/τη θεατή/τρια. Με αυτόν τον τρόπο προκύπτει μια ισότιμη σχέση μεταξύ τους, όμως παράλληλα δίνεται η αίσθηση ότι το διεθνές αθλητικό γεγονός απομυθοποιείται ως εμπειρία. Αξιολογώντας, ακολούθως, τον βαθμό ρεαλισμού των δύο οπτικών κειμένων έχουν *υψηλή τροπικότητα νατουραλιστικού προσανατολισμού*, εφόσον πρόκειται για αποτύπωση της πραγματικότητας (Kress & Van Leeuwen, 2006: 158-159). Άλλωστε, τα σκοτεινά χρώματα είναι δικαιολογημένα, αφού η διοργάνωση εκτυλίσσεται τη νύχτα («Τι είδαμε το βράδυ της Παρασκευής;»), χωρίς βέβαια να απουσιάζουν και τα υπονοούμενα που σχετίζονται με την αποδοκιμασία από την πλευρά του πομπού («πριν ανάψει η Φλόγα και φύγει με αερόστατο για τον νεφελώδη ουρανό της Πόλης του Φωτός, που όμως ήταν χθες σκοτεινή...»). Αξιοσημείωτο είναι και το έντονο χρυσό χρώμα που διακρίνεται στα δύο σύμβολα -τον Πύργο του Άιφελ και την Ολυμπιακή φλόγα- («δεν ήθελε απλώς μια «εφήμερη λάμψη» ...).

Τέλος, ως προς τη χωροθέτηση των απεικονιζόμενων αντικειμένων, σε κεντρικό σημείο τοποθετούνται οι παρευρισκόμενοι/ες θεατές/τριες, που αποτελούν τη βασική πληροφορία (Kress & Van Leeuwen, 1996: 206) στην οποία εστιάζει το ενδιαφέρον του/της δέκτη/τριας. Μεγάλο χώρο καταλαμβάνουν οι ομπρέλες που κρατάει το κοινό, τονίζοντας την αποτυχία της διοργάνωσης, σύμφωνα με τον συντάκτη του άρθρου («*Μουσκεμένες προθέσεις...*»). Στο πιο ψηλό σημείο και των δύο εικόνων τοποθετούνται ο Πύργος του Άιφελ (Εικόνα 2) και το αερόστατο που μεταφέρει την Ολυμπιακή φλόγα (Εικόνα 3), σύμβολα του Παρισιού και των Ολυμπιακών Αγώνων αντίστοιχα, που αποτελούν τα εξέχοντα στοιχεία (Παπαδοπούλου, Παγκουρέλια & Γκόρια, 2019: 335).

Ανάλυση τρίτου οπτικού κειμένου

Το τρίτο οπτικό κείμενο (Εικόνα 4) που επιλέγει ο συντάκτης να εντάξει στο άρθρο του διαφοροποιείται από τις προηγούμενες και σχετίζεται την ελληνική εθνική ταυτότητα στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024. Το ζήτημα αυτό φαίνεται να απασχολεί

έντονα τον συντάκτη, εφόσον το σχολιάζει ξεχωριστά, με τις γλωσσικές και πολυτροπικές του επιλογές να καθιστούν σαφή την απaréσκεια που εκφράζει, λόγω της πεποίθησής του πως οι διοργανωτές δεν τίμησαν, ως όφειλαν, το ελληνικό στοιχείο («*Η Ελλάδα παντού και απούσα...*»).

Εικόνα 4: Η Ελληνική αποστολή στην παρέλαση της Τελετής Έναρξης

Πιο αναλυτικά, η φωτογραφία παρουσιάζει μια στιγμή από την πλωτή παρέλαση της ελληνικής αποστολής, που εξελίχθηκε στον ποταμό Σηκουάνα. Οι αθλητές και οι αθλήτριες που εκπροσωπούν την Εθνική ομάδα απεικονίζονται ως συμμετέχοντες/ουσες. Ευδιάκριτη, μεταξύ των υπολοίπων, είναι η παρουσία του μπασκετμπολίστα Γιάννη Αντετοκούνμπο, ο οποίος είχε επιλεγεί από την Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε) ως σημαιοφόρος⁶, γι' αυτό και κρατάει τη μεγαλύτερη σημαία. Οι εκφράσεις χαράς των αθλητών/τριών και η στάση σώματος κάποιων εξ αυτών, που εμφανίζονται αγκαλιασμένοι/ες, καθιστά σαφές ότι πρόκειται για μια στιγμή ενός εξελισσόμενου γεγονότος, αποτελεί δηλαδή *αφηγηματική διαδικασία* (Παπαδημητρίου, 2010). Εκτός αυτού, εντοπίζεται και η προσθήκη στην εικόνα ενός άψυχου αντικειμένου, που παραπέμπει σε πρόσοψη αρχαίου αγάλματος, χωρίς όμως να είναι εφικτό

⁶ <https://www.hoc.gr/hocnews/giannis-antetokounmpo-kai-antigoni-ntrismpioti-shmaioforoi/>

να εξαχθεί ένα βέβαιο συμπέρασμα, διότι η μορφή δεν εμφανίζεται ολοκληρωμένη. Αξιοπρόσεκτο, όμως, είναι το μάτι αυτής της μορφής, που είναι ιδιαίτερα εκφραστικό, στοιχείο που δεν συναντάται σε αρχαία αγάλματα. Οι πιθανές ερμηνείες της ενσωμάτωσης μέρους ενός προσώπου, που προσομοιάζει σε άγαλμα, στη φωτογραφία που απεικονίζει την είσοδο της ελληνικής αποστολής στην Τελετή Έναρξης μπορεί να είναι ποικίλες. Γι' αυτό, χρειάζεται να εξεταστεί συνδυαστικά με τα μηνύματα του γλωσσικού κειμένου, εξάγοντας πιο έγκυρα συμπεράσματα από τη σύνδεσή τους (Παπαδοπούλου, Παγκουρέλια & Γκόρια, 2019: 332). Παραδοσιακά, οι αθλητές/τριες που εκπροσωπούν την Ελληνική εθνική αποστολή εμφανίζονται πρώτοι/ες στην παρέλαση της Τελετής Έναρξης (*«Με Ελλάδα άρχισε το πανηγύρι»*). Ωστόσο, ο αρθρογράφος τονίζει στο γλωσσικό κείμενο την αποδοκιμασία του σχετικά με την ανεπαρκή ανάδειξη των ελληνικών στοιχείων (*«το ελληνικό πνεύμα και το κάλλος απουσίαζαν...»*). Αυτή η αίσθηση μπορεί να αποδοθεί και με το οπτικό κείμενο, καθώς το πρόσωπο/άγαλμα φαίνεται να έχει βλέμμα απογοήτευσης και πικρίας.

Συνεχίζοντας στη *διεπιδραστική μεταλειτουργία* (Παπαδημητρίου, 2010), οι απεικονιζόμενοι/ες δεν στρέφουν το βλέμμα προς τον/τη θεατή/τρια, αλλά απολαμβάνουν μεταξύ τους τη συγκεκριμένη στιγμή. Αξιοσημείωτες είναι οι εκφράσεις τους, οι οποίες καθιστούν σαφές το αίσθημα χαράς, που προσφέρεται ως πληροφορία προς τον/την αποδέκτη/τρια, που παραμένει όμως αμέτοχος/η, δηλαδή πρόκειται, με όρους οπτικής ανάλυσης, για *«εικονιστική πράξη προσφοράς»* (Στάμου, Αλευριάδου, Ελευθερίου, 2011: 328). Η *κοινωνική απόσταση* μπορεί να χαρακτηριστεί μεσαία, εφόσον η εικόνα δεν περιέχει ολόκληρους/ες τους/τις αθλητές/τριες, ούτε, όμως, εστιάζει στα πρόσωπά τους, επομένως διατηρείται ουδετερότητα στη σχέση θεατή/τριας-απεικονιζόμενων (Παπαδοπούλου, Παγκουρέλια & Γκόρια, 2019: 334). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η *υψηλή γωνία λήψης*, που δίνει την αίσθηση ότι ο/η θεατής/τρια *«ασκεί εξουσία»* (Στάμου, Αλευριάδου, Ελευθερίου, 2011: 328). Η επιλογή αυτή μπορεί να συσχετιστεί με την πεποίθηση του συντάκτη πως οι διοργανωτές δεν έδωσαν την πρέπουσα προσοχή στην ελληνική συμμετοχή, παρόλο που θα έπρεπε να κυριαρχεί στην Τελετή (*«Η Ελλάδα παντού και απούσα...»*). Τέλος, αναφορικά με την *τροπικότητα* (ό.π.: 329), η απεικόνιση των αθλητών/τριών είναι απολύτως ρεαλιστική, παραπέμποντας στον νατουραλιστικό προσανατολισμό των Kress & Van Leeuwen (2006: 158-159). Ωστόσο, η προσθήκη του προσώπου, που μοιάζει πέτρινο, μειώνει τον βαθμό τροπικότητας, αποτελώντας καλλιτεχνική παρέμβαση.

Ολοκληρώνοντας την οπτική ανάλυση με την *κειμενική διάταξη* (Παπαδημητρίου, 2010), στο κέντρο της εικόνας τοποθετείται η μεγάλων διαστάσεων ελληνική σημαία, που αποτελεί τη βασική πληροφορία, τονίζοντας έτσι το ζήτημα της ελληνικής εθνικής ταυτότητας στο διεθνές αθλητικό γεγονός, που είναι πρωταρχικής σημασίας για τον συντάκτη (*«Ο κόσμος είναι η Ελλάδα που διαστέλλεται. Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται»*). Στο κάτω μέρος βρίσκονται οι αθλητές/αθλήτριες, που πραγματικά παρευρίσκονταν στην πλωτή παρέλαση στον Σηκουάνα. Τέλος, η επιλογή να προστεθεί η αγαλμάτινη μορφή στη δεξιά πλευρά της εικόνας εξηγείται, καθώς πρόκειται για μία παρέμβαση που λειτουργεί ως «νέα πληροφορία» (Kress & Van Leeuwen, 2006: 179-181).

6. Κατασκευή κοινωνικής πραγματικότητας

Απώτερος στόχος της ανάλυσης των δύο δημοσιογραφικών άρθρων, αξιοποιώντας τα εργαλεία της ΚΑΛ και της Οπτικής Γραμματικής για την ερμηνεία των γλωσσικών και οπτικών επιλογών, είναι η ανάπτυξη της Κριτικής Γλωσσικής Επίγνωσης (Fairclough, 1989· 1992· 2001), ώστε ο/η αναγνώστης/τρια να αντιληφθεί ότι το δίκτυο των πολυτροπικών κειμένων αναπαριστά την κοινωνική πραγματικότητα, η οποία προκύπτει από τη διαφορετική οπτική του/της εκάστοτε πομπού (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011: 174· Στάμου, 2011: 179-181· 2014: 150-156). Άλλωστε, η αναπαράσταση της πραγματικότητας και η κατασκευή ταυτοτήτων, όπως επισημαίνουν οι Αρχάκης & Τσάκωνα (2011: 37-39), είναι δυναμικές διαδικασίες, στις οποίες η γλώσσα αποτελεί κεντρικό παράγοντα σε συνάρτηση με τις κυρίαρχες ιδεολογίες και τις κοινωνικές συμβάσεις (McKay, 2009: 709-710· Στάμου, 2012).

Το θέμα της Τελετής Ενεργής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, που σχολιάζεται και στα δυο άρθρα, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάδειξη των διαφορετικών οπτικών της κοινωνικής πραγματικότητας. Η συγκεκριμένη διοργάνωση θεωρήθηκε ρηξικέλευθη και προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις, λόγω της προώθησης της διαφορετικότητας, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη συμπερίληψη ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Ειδικά στην ελληνική κοινωνία το διεθνές αθλητικό δρώμενο των Ολυμπιακών Αγώνων διαχρονικά απασχολεί έντονα την κοινή γνώμη, γεγονός που σχετίζεται με την προέλευσή τους από την Αρχαία Ελλάδα (Χρυσάφης, 1926: 327-328). Τα υπό ανάλυση κείμενα, επομένως, είναι αντιπροσωπευτικά των αντικρουόμενων απόψεων (Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016: 24), αφού η στάση των δύο συντακτών/τριών βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση (Άρθρο 1: «Πολύ μου άρεσε που περιλάμβανε όλη την πόλη...»/ Άρθρο 2: «εμένα δεν μου άρεσε η Τελετή!»). Υπάρχουν, βέβαια, και κοινά σημεία αναφοράς, όπως ο σχολιασμός της τελετής ως πανηγυριού (Άρθρο 1: «ήταν ένα λαϊκό πανηγύρι, με τα καλά του και τα κακά του, αλλά ένα πανηγύρι που γιόρταζε την πολυπολιτισμικότητα»/ Άρθρο 2: «το παγκόσμιο πανηγύρι του γένους των ανθρώπων ... ευτελές θέαμα πανηγυριού») και η απόδοση του όρου *κιτς* για τις σκηνοθετικές επιλογές (Άρθρο 1: Ήταν κιτς; Ίσως και να ήταν. ... Αν τώρα είναι κιτς, δεν με ενοχλεί καθόλου.»/ Άρθρο 2: «Επιτηδευμένη αισθητική, (κιτς ο δόκιμος όρος)...»). Αυτό σχετίζεται και με το εκάστοτε μέσο δημοσίευσής τους, αφού ο/η συντάκτης/τρια αναμένεται να συμμορφώνεται με τις αντιλήψεις που ενστερνίζεται η εφημερίδα (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 141). Ειδικότερα, το πρώτο

άρθρο, που τοποθετείται υπέρ της διαφορετικότητας και αποτιμά θετικά τη διοργάνωση, είναι αναρτημένο στον ιστότοπο της «Εφημερίδας των Συντακτών», η οποία θεωρείται προοδευτική και προωθεί ιδεολογίες της αριστερής πολιτικής. Αντίστοιχα, το δεύτερο άρθρο, που κατακρίνει την Τελετή και στηλιτεύει τις επιλογές προώθησης της woke κουλτούρας, είναι δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα «Έθνος», μια πιο παραδοσιακή εφημερίδα με περισσότερο συντηρητικές ιδεολογίες. Από την κριτική ανάλυση, λοιπόν, που έχει προηγηθεί είναι σαφές πως τα υπό διερεύνηση κείμενα προωθούν άμεσα ή έμμεσα συγκεκριμένες αντιλήψεις, οι οποίες ανταποκρίνονται στην ταυτότητα του μέσου δημοσίευσης (Πολίτης, 2001).

Αναλυτικότερα, στο πρώτο άρθρο η συντάκτρια κατακρίνει ευθέως τη στάση των ελληνικών ΜΜΕ για την αρνητική προσέγγιση της Τελετής («με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ»), κατονομάζοντάς τα ως δράστες στην κλίμακα αιτιότητας («αρνητικά σχόλια», «ελληνικά κανάλια», «κριτική», «και άλλα μέσα») (Στάμου, 2011: 183). Επιρρίπτει άμεσα ευθύνες για τη διάδοση κυρίαρχων ιδεολογιών σχετικά με τον εθνικισμό και τον κοινωνικό ρατσισμό εις βάρος της ετερότητας με την κυριαρχία επενεργητικών ρημάτων («μέσων που προωθούν την κυρίαρχη ιδεολογία», «αποκαλύπτουν περισσότερα για τον ρόλο του εθνικισμού», «προωθούν την άγνοια, τον εθνικισμό και την υπερφίαλη στάση απέναντι σε κάθε τι διαφορετικό και «ξένο»). Στο ίδιο πλαίσιο, σαφείς είναι και οι κατηγορίες της προς τις δεξιές ιδεολογίες και τις κυβερνήσεις που τις υπηρετούν («τον κοινό εχθρό που καταστρέφει τη δημόσια υγεία και στις δύο χώρες: τις δεξιές κυβερνήσεις»). Σε αντιδιαστολή προς την επικριτική στάση πολλών ΜΜΕ, η συντάκτρια επιδοκιμάζει με ενάργεια τη ρηξικέλευθη διοργάνωση, όπως αποδεικνύεται από τις εκφραστικές πράξεις λόγου (Στάμου, 2014: 172-174), με τις οποίες εκδηλώνει τα θετικά συναισθήματά της («Επίσης μου άρεσε το «κάδρο» με το κομμένο κεφάλι», «Αν τώρα είναι κιτς, δεν με ενοχλεί καθόλου»). Η θετική αξιολόγηση διαφαίνεται ευρύτερα από το πλήθος επιδοκιμαστικών γλωσσικών επιλογών (Δούκα, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016: 170-171), που καθιστούν τον λόγο συναισθηματικά φορτισμένο («Μπράβο και σε όποιον συμπεριέλαβε στο πρόγραμμα τη γεννημένη στο Μάλι τραγουδοποιό Αγιά Νακαμουρά», «επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη»). Αναφορικά με τη δείξη προσώπου (Μπέλλα, 2001) εντοπίζεται εναλλαγή ρηματικών προσώπων, με τη χρήση γ' ενικού και πληθυντικού για την αποστασιοποιημένη μετάδοση των πληροφοριών («προωθούν ... αποκαλύπτουν ... στάθηκαν ... προωθεί ...»), α' ενικού για την προσωπική της τοποθέτηση («επικροτώ και χαμογελάω», «Ικανοποιήθηκα») και α' πληθυντικού, όταν συνδέει

τον εαυτό της με το κοινό («εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε») και αποδίδει συλλογική ευθύνη για την ανάγκη εναντίωσης στα στερεότυπα.

Από τις παραπάνω γλωσσικές επιλογές είναι εφικτό να εξαχθούν συμπεράσματα για την κοινωνική ταυτότητα που οικοδομεί η συντάκτρια (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 34, 37) ως ένα συμπεριληπτικό άτομο που αποδέχεται τη διαφορετικότητα και την πολυπολιτισμικότητα («μπήκε ένα τέλος στο εθνικιστικό ντελίριο»). Στη διαπίστωση αυτή συντείνει και η επιλογή του οπτικού κειμένου (Εικόνα 1), όπως προκύπτει από την ανάλυση με τα εργαλεία της Οπτικής Γραμματικής των Kress & van Leeuwen (2006), που αναπαριστά το πιο αμφιλεγόμενο σκηνικό της διοργάνωσης, με την προβολή πλήθος διαφορετικών ανθρώπων. Το γεγονός, μάλιστα, ότι πολλοί/ές εξ αυτών είναι μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας ενισχύει την ταυτότητα της συντάκτριας ως υπέρμαχου της κουλτούρας αφύπνισης («υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης (woke)»), την οποία αντιμετωπίζει ως θετική εξέλιξη της σύγχρονης κοινωνίας, αμφισβητώντας τα κατεστημένα στερεότυπα (Eckert & McConnell-Ginet, 1992· Holmes, 2016: 384).

Εντελώς διαφορετική είναι η οπτική που παρουσιάζεται στο δεύτερο άρθρο, του οποίου ο λόγος είναι έντονα σαρκαστικός και δεικτικός. Ειδικότερα, ο αθλητικογράφος εκφράζει τη δυσφορία που του προκάλεσε το θέαμα της διοργάνωσης, χωρίς να αναφέρεται ρητώς στους δράστες που θεωρεί υπαίτιους, αλλά επιλέγοντας μετωνυμίες, όπως οι γενικευτικές αναφορές στο ποτάμι και στους Γάλλους, με τις οποίες η ευθύνη διαχέεται και συνεπώς μετριάζεται (Fairclough, 1989) («Και το ποτάμι τούς έπνιξε και μας μούσκεψε», «Οι σωβινιστές Γάλλοι άφησαν στην άκρη τους «δικούς τους»). Ομοίως, αποσιώπηση του δράστη με μη επενεργητικά ρήματα (Στάμου, 2011: 183) υπάρχει και στην περίπτωση που ο αρθρογράφος κατακρίνει την ελλιπή παρουσία του ελληνικού στοιχείου στην Τελετή («το ελληνικό πνεύμα και το κάλλος απουσίαζαν»), εστιάζοντας απλώς στην έκφραση της απaréσκειάς του. Πιο άμεση είναι η απόδοση αιτιότητας αναφορικά με την χαμηλής ποιότητας τηλεοπτική μετάδοση του αθλητικού δρώμενου από το δημόσιο κανάλι, καθιστώντας ως υπεύθυνο τον παρουσιαστή Δ. Χατζηγεωργίου, με χρήση επενεργητικών διαδικασιών («Μας ενημέρωσε ... δεν κατάλαβε το παραμικρό ... δεν θα έπρεπε να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...»). Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχουν και ουσιαστικοποιήσεις με τις οποίες ελαττώνει την καταγγελτική του διάθεση, διαχέοντας την ευθύνη ευρύτερα στην ΕΡΤ, αντί να κατονομάσει τους/τις αρμόδιους/ες («μετάδοση της ΕΡΤ», «μεταδόσεις παγκόσμιων δρώμενων»).

Αξιοσημείωτο είναι πως ο συντάκτης παρουσιάζει την υποκειμενική του οπτική ως αντικειμενική αλήθεια, με κυρίαρχη γλωσσική επιλογή τα αποφαντικά ρήματα σε οριστική έγκλιση (Στάμου, 2011: 187-188), ακόμα και στην υπερβολική του αναφορά στους εξωγήινους, που εντείνουν το σαρκαστικό ύφος («τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια...»). Στο ίδιο πλαίσιο, προκειμένου να παρουσιάσει την προσωπική του αποδοκιμασία ως συλλογικά αποδεκτή και να επηρεάσει το αναγνωστικό κοινό επικρατεί το α' πληθυντικό πρόσωπο (Λύκου, 2000) («κι εμείς μείναμε διψασμένοι ... απαντέχουμε την αιθρία των Αγώνων... προσπαθώντας να ξεδιαλύνουμε τις κουβέντες του καταλάβαμε ότι δεν κατάλαβε το παραμικρό ...»). Επιπρόσθετα, έντονες είναι οι αξιολογικές γλωσσικές επιλογές (Λύκου, 2000· Στάμου, 2011: 185-186) τόσο για την αρνητική αποτίμηση της διοργάνωσης, την οποία ο ίδιος σχολιάζει με πληθώρα συνυποδηλώσεων και επιθέτων ως ευτελή («Ένας αναδευτήρας που ανακάτεψε ... Άθλιος χυλός! ...»), όσο και για την χαμηλού επιπέδου τηλεοπτική μετάδοση («Η ΕΡΤ έχει κολλήσει χρόνια στον βυθό»). Εξίσου επικριτικός φαίνεται πως είναι απέναντι στην προώθηση της ετερότητας και στις πρωτοπόρες σκηνοθετικές επιλογές, τις οποίες αποδοκιμάζει ρητά με συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο («αζύριστες μεγαλοκοπέλες», «non-binary καταγίδα», «Γεύμα των Θεών παρωδία, την καρικατούρα του Θεού Διόνυσου να τρομάζει»). Αξιοσημείωτη είναι και η κατ' επανάληψη αναφορά σε έννοιες σχετικές με τη βροχόπτωση εκείνης της ημέρας, που συνειρμικά συνδέονται με την αναποτελεσματική οργάνωση της Τελετής Έναρξης («βροχή, καταρρακτώδη βροχή... Νερό, χθες, νερό παντού και ούτε μια σταγόνα να πιούμε...»).

Το έντονο αίσθημα δυσαρέσκειας και η επικριτική διάθεση του αρθρογράφου επιβεβαιώνονται και από την επιλογή να συνοδεύσει το άρθρο του με τρία οπτικά κείμενα. Τα δύο πρώτα (Εικόνα 2 & Εικόνα 3) ενισχύουν την αποδοκιμασία του για την ανοργάνωτη τελετή, αφού αναπαριστούν την ταλαιπωρία των θεατών/τριών λόγω της βροχόπτωσης. Το τρίτο (Εικόνα 4) σχετίζεται με την κριτική του για την ανεπαρκή, κατά τη γνώμη του, εκπροσώπηση της ελληνικής ταυτότητας, εστιάζοντας στην προβολή των αθλητών/τριών της ελληνικής αποστολής. Συνεπώς, από τη συνδυαστική ερμηνεία των γλωσσικών και οπτικών επιλογών προκύπτει η κοινωνική ταυτότητα ενός πιο συντηρητικού ατόμου που εναντιώνεται στην ετερότητα και δεν αποδέχεται το διαφορετικό. Αντιμετωπίζει, μάλιστα, την έννοια της συμπερίληψης και της ανεκτικότητας υποτιμητικά, κυρίως αναφορικά με τη σεξουαλική κατεύθυνση ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Κατ' επέκταση, αντιτίθεται στις καινοτομίες και προωθεί τα κυρίαρχα κοινωνικά στερεότυπα (Eckert & McConnell-Ginet, 1992: 462-466·

Holmes, 2016: 384). Τέλος, διακρίνονται και πατριωτικά χαρακτηριστικά, αφού, ως υπέρμαχος του έθνους, υπερασπίζεται emphatically τις εθνικές αξίες και υποστηρίζει την υπεροχή της Ελλάδας διεθνώς («*Η ρήση του Ουγκώ: «Ο κόσμος είναι η Ελλάδα που διαστέλλεται. Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται» απολύτως ακριβής*»).

7. Παρέμβαση με βάση την παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών

7.1 Διδακτικός σχεδιασμός και εκπαιδευτικοί στόχοι

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η διδακτική παρέμβαση των γλωσσικών και οπτικών κειμένων που αναλύθηκαν, αξιοποιώντας το μοντέλο των Πολυγραμματισμών (π.χ. Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 207-208· Αρχάκης, Φτερνιάτη & Τσάμη, 2015: 78· Kalantzis & Cope, 2001· Κουτσογιάννης, 2017). Η επιλογή της διδακτικής εφαρμογής, αντί της πρότασης, στηρίζεται στην επιθυμία να διερευνηθεί στην πράξη η αξιοποίηση των αρχών της παιδαγωγικής των Πολυγραμματισμών, που εντάσσονται ήδη στα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών (ΙΕΠ, 2023) για το γλωσσικό μάθημα. Η υλοποίησή της, μάλιστα, αποτελεί μελέτη περίπτωσης (Babbie, 2011: 477), εφόσον πραγματοποιείται σε δύο φροντιστηριακές τάξεις και αφορά σε 10 μαθητές/τριες της Γ' Λυκείου, που προετοιμάζονται για τις Πανελλαδικές εξετάσεις 2024-2025. Άλλωστε, τα θέματα των Πανελλαδικών εξετάσεων των τελευταίων ετών αποδεικνύουν τη στροφή προς μια πιο κριτική και ερμηνευτική προσέγγιση της γλώσσας (Κουτσογιάννης, 2017: 135-138), σε σχέση με την απλή αξιοποίηση των μεταγλωσσικών όρων, όπως επιβεβαιώνεται και στα σύγχρονα ΠΣ (ΙΕΠ, 2023). Θεωρείται, λοιπόν, απολύτως αναγκαία η καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης (ΚΓΕ) των μαθητών/τριών (Μητσκοπούλου, 2001· Στάμου, Αρχάκης & Πολίτης, 2016). Αυτά τα δεδομένα καθιστούν απαιτητικό το συγκεκριμένο εγχείρημα, όμως ενισχύεται η προσδοκία να συνδυαστεί η αναγκαιότητα αποτελεσματικής προετοιμασίας των μαθητών/τριών, υπό στενά χρονικά όρια, με την προώθηση του κριτικού και οπτικού γραμματισμού και την προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους. Γι' αυτόν τον λόγο, το σχέδιο μαθήματος που ακολουθεί υλοποιείται σε τέσσερις διδακτικές ώρες, καθιστώντας το ρεαλιστικό και εφαρμόσιμο, ακόμα και υπό την πίεση του χρόνου και της ύλης που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη τάξη.

Όπως έχει προαναφερθεί (βλ. Κεφάλαιο 4), τα άρθρα που επιλέχθηκαν για συνεξέταση αποτελούν ένα αντιθετικό δίκτυο κειμένων, των οποίων ο κοινός θεματικός άξονας προσφέρεται για διδασκαλία στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική βαθμίδα, επειδή είναι επίκαιρος και άπτεται ζητήματα διακρίσεων, στα οποία οι μαθητές/τριες χρειάζεται να ευαισθητοποιηθούν (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2015: 98). Ειδικότερα, τα θέματα των κοινωνικών στερεοτύπων και της διαφορετικότητας ανήκουν στις ενότητες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του ρατσισμού και των προκαταλήψεων, που ανταποκρίνονται στους θεματικούς κύκλους της

Γ' Λυκείου (ΙΕΠ, 2024: 2-3, 8). Στο επίκεντρο, δηλαδή, της διδακτικής εφαρμογής βρίσκονται τα υπό εξέταση κείμενα, που ανήκουν στο σχολιογραφικό κειμενικό είδος, ώστε, σύμφωνα με την κειμενοκεντρική θεωρία, οι μαθητές/τριες να μπορούν να διακρίνουν τα άρθρα γνώμης από τα υπόλοιπα κειμενικά είδη και να αξιολογούν συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές που εντοπίζονται σε αυτά (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 166-169). Παράλληλα, υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης, σημαντικό κριτήριο για τον συγκεκριμένο διδακτικό σχεδιασμό αποτελεί η ενσωμάτωση ποικιλίας προφορικών και γραπτών δραστηριοτήτων, διαμορφώνοντας αυθεντικές συνθήκες επικοινωνίας (Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007: 27-31· Χαραλαμπίδης, 2001· Χατζησαββίδης, 2010). Επίσης, η αξιοποίηση των επισυναπτόμενων εικόνων δίνει τη δυνατότητα να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με μη γλωσσικούς σημειωτικούς τρόπους, επιδιώκοντας την καλλιέργεια όχι μόνο του κριτικού αλλά και του οπτικού γραμματισμού (Οικονομάκου, 2022: 155-156· Οικονομάκου, Sofos & Kontogianni, 2022: 2-4). Αποτελεί, επομένως, εξίσου σημαντική στόχευση η ανάπτυξη ικανοτήτων για την αποκρυπτογράφηση των πολυτροπικών κειμένων με κριτική προσέγγιση (Luke, 2006· Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997: 55). Ως προς τα οπτικά κείμενα του δεύτερου άρθρου, επισημαίνεται ότι, λόγω των περιορισμένων διδακτικών ωρών, αξιοποιείται στην παρέμβαση η Εικόνα 4 (βλ. Υποενότητα 5.2.3)⁷.

Βασικοί διδακτικοί στόχοι της συγκεκριμένης παρέμβασης είναι οι μαθητές/τριες να:

1. διακρίνουν τις προθέσεις του/της εκάστοτε συγγραφέα/έως μέσω της αποκωδικοποίησης των κυρίαρχων γλωσσικών επιλογών στα δύο σχολιογραφικά άρθρα (ρηματικά πρόσωπα, σημεία στίξης, είδος σύνταξης, λεξιλόγιο),
2. συγκρίνουν τις αντιθετικές προσεγγίσεις για τα ζητήματα της διαφορετικότητας και των στερεοτύπων με τη συγκριτική επεξεργασία του δικτύου κειμένων,
3. ερμηνεύουν συνδυαστικά τους γλωσσικούς και οπτικούς σημειωτικούς τρόπους των πολυτροπικών κειμένων για την πληρέστερη κατανόηση των ρητών ή υπόρρητων νοημάτων τους,

---

⁷ Τα γλωσσικά κείμενα χρησιμοποιούνται αυτοτελή, με μόνη εξαίρεση την παράλειψη του χωρίου «(τι ήθελε άραγε να μας πει το τρίο στη βιβλιοθήκη;)» στο δεύτερο άρθρο, καθώς το λεξιλόγιο κρίνεται ακατάλληλο για τους/τις μαθητές/τριες.

4. να επιχειρηματολογούν για την υποστήριξη της προσωπικής τους τοποθέτησης υπέρ ή κατά της προώθησης της διαφορετικότητας, με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες,
5. συντάσσουν το κειμενικό είδος της επιστολής, αξιοποιώντας τις κύριες συμβάσεις αυτής της επικοινωνιακής περιστάσης και ενσωματώνοντας δημιουργικά στοιχεία των κειμένων αναφοράς.

7.2 Τοποθετημένη πρακτική

Στο πρώτο στάδιο διδασκαλίας, και αφού έχουν ήδη διδαχθεί οι σχετικές θεματικές ενότητες των στερεοτύπων, του ρατσισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και τα γνωρίσματα του άρθρου γνώμης, επιδιώκεται η εμπλοκή των μαθητών/τριών και η αξιοποίηση των προσωπικών βιωμάτων τους (Kalantzis & Cope, 2001· Κουτσογιάννης, 2017· Φτερνιάτη, 2010). Άλλωστε, είναι σκόπιμο ο/η μαθητής/τρια να βρίσκεται στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και να αντιμετωπίζεται «ως μια από τις πρωταρχικές πηγές γνώσης» (Φρυδάκη, 2009: 34). Προκειμένου, λοιπόν, να διαπιστωθεί η εμπειρία τους σχετικά με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ο/η εκπαιδευτικός συντονίζει έναν ανοιχτό διάλογο, με ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Έχετε παρακολουθήσει Τελετή Έναρξης/Λήξης ή αθλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων;
- Τι γνωρίζετε για τη συγκεκριμένη αθλητική διοργάνωση;
- Η σημασία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων πιστεύετε ότι είναι ίδια συγκριτικά με την αρχαιότητα;
- Έχετε υπόψη σας βασικές αξίες που προωθούνται μέσα από αυτόν τον θεσμό;
- Είδατε την Τελετή Έναρξης του 2024 που διεξήχθη στο Παρίσι;

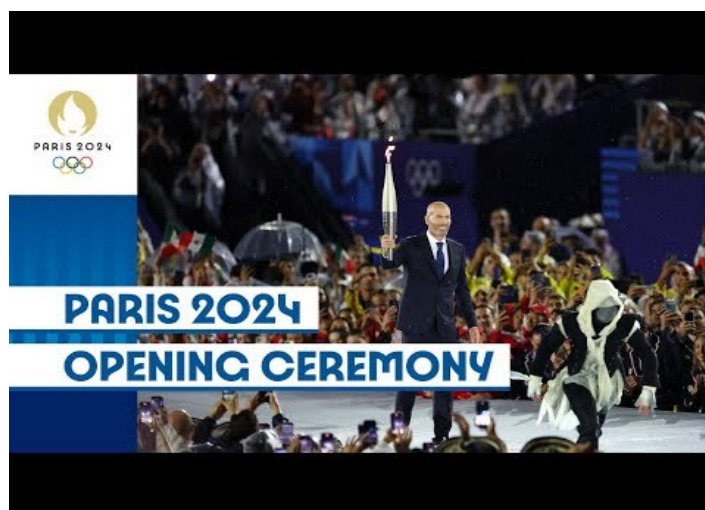
Επισημαίνεται στους/στις μαθητές/τριες πως οι απαντήσεις τους δεν αξιολογούνται και παροτρύνονται να εκφράζονται αυθόρμητα χωρίς δισταγμό, με τη μορφή του καταγισμού ιδεών/ιδεοθύελλα (Φρυδάκη, 2009: 349-351). Ο/Η εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του/της και την πιθανότητα να χρειαστούν επιπλέον υποστηρικτές ερωτήσεις (ό.π.), ώστε να επιτευχθεί η ενεργός συμμετοχής όλων των μαθητών/τριών. Όλες οι απαντήσεις καταγράφονται συνοπτικά

στον πίνακα της τάξης, ομαδοποιημένες σε στήλες, προκειμένου να μπορεί ακολούθως να γίνει αναστοχασμός.

Στη συνέχεια, με στόχο να γεφυρωθεί το ενδεχόμενο γνωστικό χάσμα μεταξύ των μαθητών/τριών που απάντησαν θετικά στην τελευταία ερώτηση και εκείνων που απάντησαν αρνητικά, προβάλλεται με προτζέκτορα ένα ολιγόλεπτο βίντεο⁸ με αποσπάσματα της Τελετής Έναρξης 2024 (Βίντεο 1). Με αυτή την αφορμή, ακολουθεί συζήτηση ως προς τις εντυπώσεις που τους προκάλεσαν τα στιγμιότυπα. Ταυτόχρονα, διερευνώνται οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις των μαθητών/τριών για τα κοινωνικά στερεότυπα, ενώ επιδιώκεται η προσέλκυση του ενδιαφέροντος και η πρόκληση προβληματισμού για τα κείμενα που ακολουθούν, με ερωτήσεις όπως:

- Ποια σκηνή από το βίντεο σας έκανε περισσότερη εντύπωση; Γιατί;
- Η παρακολούθηση των συγκεκριμένων αποσπασμάτων σας προκαλεί θετικά ή αρνητικά συναισθήματα ως προς την Τελετή Έναρξης 2024;
- Τι σκέψεις σας προκαλεί η έννοια «διαφορετικότητα»;
- Πιστεύετε ότι άνθρωποι που χαρακτηρίζονται ως κοινωνικά διαφορετικοί έχουν θέση στη συγκεκριμένη διοργάνωση ή όχι;

Βίντεο 1: Στιγμιότυπα από την Τελετή Έναρξης 2024

⁸ https://www.youtube.com/watch?v=48bL7feb3_o&ab_channel=Olympics

7.3 Ανοιχτή διδασκαλία

Το δεύτερο στάδιο αφορά στη μελέτη των λεξικογραμματικών και σημασιολογικών επιλογών των δύο σχολιογραφικών άρθρων, που εντάσσονται στα κείμενα μαζικής κουλτούρας (Μαρωνίτη, Στάμου, Γρίβα & Ντίνα, 2016). Σκοπός είναι να αναδειχθεί ο τρόπος διαμόρφωσης της πραγματικότητας και των κοινωνικών ταυτοτήτων των συντακτών/τριών (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 50-52), μέσω της προώθησης ιδεολογιών και στερεοτύπων (Γούτσος, 2013: 240· Μαρωνίτη, Στάμου, Γρίβα & Ντίνα, 2016: 60). Μετά την ανάγνωση των άρθρων, οι μαθητές/τριες καλούνται να επεξεργαστούν τους επικρατέστερους κειμενικούς δείκτες τους, μέσω στοχευμένων δραστηριοτήτων (βλ. Παράρτημα Β), ώστε να εντοπίσουν την πρόθεση του κάθε πομπού και τις κοινωνικές προεκτάσεις σε σχέση με την ετερότητα (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 169). Στο σημείο αυτό, αξίζει να επισημανθεί ότι τα γλωσσικά φαινόμενα που αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης στις παρακάτω δραστηριότητες έχουν ήδη διδαχθεί κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, καθώς η παρούσα εφαρμογή αφορά στο μαθητικό κοινό της Γ' Λυκείου. Ωστόσο, πριν από κάθε δραστηριότητα επιχειρείται από τον/την εκπαιδευτικό ανάκληση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών με σύντομες ερωταποκρίσεις, ώστε μέσω της επανάληψης, υπό το πρίσμα της άμεσης διδασκαλίας (Nation, 2001: 120, 232-233), να αφομοιωθεί η θεωρία. Όσον αφορά, όμως, στην επεξεργασία της εικόνας, δίνονται στοχευμένα εργαλεία της οπτικής ανάλυσης, όπως ο τρόπος εντοπισμού των αναπαριστώμενων αντικειμένων, η διάκριση των αφηγηματικών και στατικών εικόνων, ενώ σχολιάζεται εν συντομία και η σημασία του βλέμματος, όταν απεικονίζονται πρόσωπα.

Δραστηριότητες για το 1^ο άρθρο:

- Η συγγραφέας στο κείμενό της επιλέγει συχνά ενεργητική σύνταξη. Αφού εντοπίσετε δύο χωρία, να εξηγήσετε ποια πρόθεση εξυπηρετεί αυτή η επιλογή.
- Στο κείμενο 1 παρατηρείται η εναλλαγή ρηματικών προσώπων. Να επισημάνετε δύο ρηματικά πρόσωπα που κυριαρχούν και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους ως προς το περιεχόμενο και το επικοινωνιακό αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψη σας ότι πρόκειται για άρθρο γνώμης.
- Στην 3^η παράγραφο του κειμένου 1 («Έτσι κάπως η «ελληνικότητά» ... χωρίς κανένα πρόβλημα.») η συγγραφέας χρησιμοποιεί μεταφορές και συναισθηματικά φορτισμένο

λεξιλόγιο. Να εντοπίσετε από ένα χωρίο για αυτές τις λεξιλογικές επιλογές και να εξηγήσετε ποια σκοπιμότητα εξυπηρετούν.

Δραστηριότητες για το 2^ο άρθρο:

- Στο κείμενο 2, μεταξύ άλλων, επικρατεί το α' πληθυντικό πρόσωπο. Να εντοπίσετε δύο χωρία και να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα αυτής της επιλογής από τον συγγραφέα ως προς το περιεχόμενο και το ύφος.
- «Σκεφτείτε -αν υπήρχαν ... το γένος των ανθρώπων;»: Στη συγκεκριμένη παράγραφο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πλήθος αξιολογικών επιθέτων. α) Αφού τα εντοπίσετε, να σχολιάσετε τη λειτουργία τους. β) Πώς επηρεάζει αυτή η επιλογή το είδος του συγκεκριμένου άρθρου (πληροφοριακό ή γνώμης);
- Στην παράγραφο «Και πάμε στο δεύτερο σκέλος ... να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...» ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πολλά σημεία στίξης. Αφού τα εντοπίσετε, να αιτιολογήσετε την επιλογή τους.

Δραστηριότητα για την 1^η εικόνα:

- Αφού παρατηρήσετε την εικόνα που συνοδεύει το κείμενο 1 να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:
  - α) Να περιγράψετε με συντομία τα πρόσωπα που απεικονίζονται σε αυτή.
  - β) Μπορείτε να υποθέσετε ποιο γεγονός αναδεικνύεται μέσω της εικόνας; Πρόκειται για στατική ή εξελισσόμενη εικόνα; Να τεκμηριώσετε την επιλογή σας.
  - γ) Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι κάποια πρόσωπα κοιτούν προς τον/τη θεατή/τρια και κάποια άλλα όχι;

7.4 Κριτική πλαισίωση

Το τρίτο, κατά σειρά, στάδιο σχετίζεται με την κριτική προσέγγιση των πολυτροπικών κειμένων, αποσκοπώντας να αναδειχθεί ο ιδεολογικός προσανατολισμός του κάθε πομπού, με κεντρικό άξονα την αποδοχή ή απόρριψη της κοινωνικής διαφορετικότητας, και να διαπιστωθεί ποιες ταυτότητες οικοδομούνται. Γι' αυτό, αξιοποιούνται προφορικές δραστηριότητες με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, δίνοντας την ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες να εκφράσουν τις απόψεις τους και να αναπτύξουν τους προβληματισμούς τους για τις προεκτάσεις σε ιδεολογικό και κοινωνικό επίπεδο (Μαρωνίτη, Στάμου, Γρίβα & Ντίνα, 2016: 63). Σε αυτό το πλαίσιο, συνεξετάζονται τα γλωσσικά και οπτικά κείμενα, ώστε οι ερμηνείες να είναι πληρέστερες, αφού στα κείμενα των ΜΜΕ χρησιμοποιούνται ποικίλοι σημειωτικοί τρόποι, με τους οποίους οι μαθητές/τριες έρχονται διαρκώς σε επαφή στην καθημερινότητά τους (Γρόσδος, 2011: 63-68· Luke, 2006: 195-197· Πολίτης, 2001).

Δραστηριότητες:

- Τα δύο άρθρα πραγματεύονται κοινά θέματα σχετικά με την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων 2024. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, τα κυριότερα; Η προσέγγιση των συγγραφέων συγκλίνει ή αποκλίνει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
- Αφού παρατηρήσετε την εικόνα 1, να εντοπίσετε το θέμα που θίγει. Πώς πιστεύετε ότι συνδέεται με το κείμενο 1; Θεωρείτε ότι η επιλογή της συγκεκριμένης εικόνας συμβάλλει αποτελεσματικά ή όχι στην προώθηση της θέσης της συγγραφέως;
- Αφού παρατηρήσετε την εικόνα 2, να περιγράψετε το περιεχόμενό της και να εξηγήσετε ποιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα, κατά τη γνώμη σας, επιδιώκει ο συντάκτης του κειμένου 2 επιλέγοντάς τη.
- Αξιοποιώντας συνδυαστικά τα στοιχεία του 2^{ου} άρθρου και της εικόνας που το συνοδεύει, ποια ιδεολογία πιστεύετε ότι προωθεί ο συγγραφέας αναφορικά με το ζήτημα του ελληνικού πολιτισμού στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων;

7.5 Μετασχηματισμένη πρακτική

Στο τελευταίο στάδιο στόχος είναι να εξασκηθούν οι μαθητές/τριες στη γραπτή αποτύπωση των προσωπικών τους θέσεων για σύγχρονα κοινωνικά θέματα, όπως η ετερότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, επιλέγοντας κατάλληλα επιχειρήματα για να τις υποστηρίξουν (ΙΕΠ, 2023: 5-6).

Αρχικά, της βασικής γραπτής δραστηριότητας, που επιλέγεται για τη μετασχηματισμένη πρακτική, προηγείται μια προφορική στην οποία αξιοποιείται η ομαδοσυνεργατική μάθηση (Φρυδάκη, 2009: 363). Λόγω της άνισης κατανομής του δείγματος της έρευνας – ένα τμήμα με τρεις μαθητές/τριες και ένα με επτά – επισημαίνεται πως οι ομάδες δεν παρουσιάζουν ομοιογένεια. Ωστόσο, το προσυγγραφικό αυτό στάδιο κρίνεται αναγκαίο, ώστε οι μαθητές/τριες να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι/ες για την παραγωγή γραπτού λόγου στη συνέχεια και να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες (Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007: 19-22). Το γεγονός, μάλιστα, ότι πριν την παραγωγή γραπτού λόγου, τα παιδιά εξασκούνται και στον προφορικό δίνει τη δυνατότητα βελτίωσης της έκφρασής τους σε διαφορετικά υφολογικά γλωσσικά επίπεδα (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997: 79-102). Για τον σκοπό αυτό επιλέγεται ένα παιχνίδι ρόλων με προσομοίωση αυθεντικής επικοινωνιακής περίπτωσης και αξιοποίηση διαλόγου, που ενισχύει την ενεργό δράση (Φρυδάκη, 2009: 151), μέσω της διαπροσωπικής προφορικής επικοινωνίας. Ο/Η εκπαιδευτικός στη δραστηριότητα αυτή έχει τον ρόλο του/της συντονιστή/τριας (Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007: 25), αποφεύγοντας να παρέμβει αν δεν είναι απαραίτητο, και παρακολουθεί αν στο επικοινωνιακό αποτέλεσμα γίνονται οι κατάλληλες γλωσσικές και υφολογικές επιλογές, σύμφωνα με το ζητούμενο κειμενικό είδος και την επικοινωνιακή περίπτωση (Μήτσης, 2009: 11).

Εκφώνηση ομαδοσυνεργατικής δραστηριότητας:

- Οδηγίες: Υποθέστε ότι εργάζεστε στη συντακτική ομάδα μίας εκ των δύο εφημερίδων, Έθνος ή Εφημερίδα των Συντακτών. Αφού χωριστείτε σε δύο ομάδες και επιλέξετε την εφημερίδα, με κριτήριο τα άρθρα που εξετάσατε προηγουμένως, να επιλέξετε ένα μέλος της ομάδας σας που θα έχει τον ρόλο του/της αρχισυντάκτη/τριας. Τα υπόλοιπα μέλη μοιράζεστε τον ρόλο των αρθρογράφων.

Δράση-Ρόλοι:

α. Αρχισυντάκτης/τρια: αποφασίζεις να λογοκρίνεις το άρθρο, με θέμα την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024, με την πρόθεση να περιοριστούν τα στοιχεία που το καθιστούν άρθρο γνώμης. Να δώσεις τις κατάλληλες κατευθύνσεις στους/στις αρθρογράφους, ώστε να διαμορφώσετε μαζί ένα άρθρο, στο οποίο θα επικρατεί η είδηση.

β. Αρθρογράφοι: ακολουθώντας τις κατευθύνσεις του/της αρχισυντάκτη/τριάς σας, αλλά εκφράζοντας και τις προσωπικές σας απόψεις, να αφαιρέσετε όσα στοιχεία θεωρείτε πως είναι περιττά σε ένα ειδησεογραφικό άρθρο. Για κάθε σας επιλογή χρειάζεται να ενημερώνετε τον/την αρχισυντάκτη/τρια, ώστε να την εγκρίνει.

Ακολούθως, ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες η παραγωγή δικού τους γραπτού κειμένου με διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο, αξιοποιώντας δημιουργικά όσα αποκόμισαν από τα αναλυθέντα κείμενα στα προηγούμενα στάδια (Κουτσογιάννης, 2017: 304· Φτερινιάτη, 2010). Εκτός αυτού, με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα εξοικειώνονται στον τρόπο εξέτασης που ακολουθείται στις Πανελλαδικές εξετάσεις για το γλωσσικό μάθημα (ΙΕΠ, 2023: 13-14). Αξιοσημείωτο είναι πως, στο πλαίσιο της κειμενοκτρικής και επικοινωνιακής προσέγγισης, οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με διαφορετικό κειμενικό είδος από εκείνο του άρθρου, με το οποίο ενεπλάκησαν προηγουμένως (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 160, 166-167· Κωστούλη, 2001). Συγκεκριμένα, η δραστηριότητα παραγωγής γραπτού λόγου αφορά στο κειμενικό είδος της επιστολής και ειδικότερα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Η επιλογή αυτή γίνεται με κριτήριο τις σύγχρονες μεθόδους επικοινωνίας, τις οποίες χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους οι σύγχρονοι/ες νέοι/ες, επιδιώκοντας να αξιοποιήσουν και να συνειδητοποιήσουν τις συμβάσεις αυτού του υβριδικού είδους, που συνδυάζει την προφορικότητα της άμεσης συνομιλίας και τις απαιτήσεις του γραπτού κειμένου (Γούτσος, 2013: 215· Luke, 2006: 213-214). Επίσης, θεωρείται σημαντικό να δοθεί η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής του/της αποδέκτη/τριας, στον/στην οποίο/α κάθε μαθητής/τρια θα αποστείλει την επιστολή του/της, ώστε μέσω της πρωτοβουλίας αυτής να ενισχυθεί η διάθεση για εμπλοκή (Wells, 2006: 126).

Εκφώνηση παραγωγής γραπτού λόγου:

- Ως αναγνώστης/τρια των δύο διαδικτυακών εφημερίδων αποφασίζετε να συντάξετε και να στείλετε μία **επιστολή** (300-350 λέξεων), μέσω **email**, στον/στη συντάκτη/τρια με την άποψη του/της οποίου/ας διαφωνείτε, αναφορικά με το ζήτημα της κοινωνικής

διαφορετικότητας. Στην επιστολή να εκφράσετε τους προβληματισμούς που σας προκάλεσε η ανάγνωση του άρθρου του/της. Στη συνέχεια να παραθέσετε επιχειρήματα για να υποστηρίξετε τη δική σας θέση. (Να αξιοποιήσετε δημιουργικά τα κείμενα αναφοράς 1 και 2).

Επικοινωνιακό πλαίσιο: επιστολή ηλεκτρονικής αλληλογραφίας.

Η δραστηριότητα αυτή ολοκληρώνει την παρέμβαση, ενώ επιλέγεται η μέθοδος της αυτοαξιολόγησης των παραγόμενων κειμένων από τα ίδια τα παιδιά, υπό το πρίσμα ενίσχυσης της αυτενέργειάς τους (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.α., 2011: 6-7). Έτσι, τους παρέχεται μία ρουμπρίκα αξιολόγησης (Πίνακας 1), με τους βασικούς άξονες ελέγχου, προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες των συγκεκριμένων μαθητών/τριών, όπως έχει προκύψει από την αξιολόγησή τους κατά το τρέχον διδακτικό έτος, και σε συμφωνία με τις Οδηγίες διδασκαλίας του μαθήματος (ΙΕΠ, 2024: 25-27). Ενδεικτικά:

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης παραγωγής λόγου	
A. Περιεχόμενο (1-12)	• Παρουσίαση του βασικού θέματος. • Αιτιολόγηση της αντίθεσης στη θέση του/της συγγραφέα/εως. • Επαρκής τεκμηρίωση της προσωπικής άποψης με λογικά επιχειρήματα. • Αξιοποίηση κειμένων αναφοράς 1 και 2.
B. Δομή/Οργάνωση (1-10)	• Εύστοχη προσφώνηση και αποφώνηση. • Χρήση γλωσσικών στοιχείων για προφορικότητα (π.χ. εναλλαγή ρηματικών προσώπων, απεύθυνση στον/στη δέκτη/ρια, ρητορικές ερωτήσεις κ.α.). • Εύστοχη συνοχή και παραγραφοποίηση.
Γ. Έκφραση (1-8)	• Χρήση κατάλληλου λεξιλογίου σχετικά με τη θεματική ενότητα (π.χ. διαφορετικότητα, ανεκτικότητα, αποδοχή, στερεότυπα, ήθη/έθιμα, κοινωνικές/εθνικές αξίες, θεσμός Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακό ιδεώδες κ.α.). • Σωστή χρήση βασικών γραμματικών και συντακτικών δομών.

Πίνακας 1 - Ρουμπρίκα αυτοαξιολόγησης της παραγωγής γραπτού λόγου

7.6 Αποτίμηση διδακτικής παρέμβασης

Στο σημείο αυτό επιχειρείται η περιγραφή των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη διδακτική αξιοποίηση των υπό διερεύνηση πολυτροπικών κειμένων. Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, πραγματοποιήθηκε *μελέτη περίπτωσης* (Babbie, 2011: 477· Bryman, 2017· Τσοπάνογλου, 2010: 27) σε δύο φροντιστηριακές τάξεις της Γ' Λυκείου. Επομένως, πρόκειται για *in vivo έρευνα* στο φυσικό περιβάλλον του/της εκπαιδευτικού και των μαθητών/τριών (Τσοπάνογλου, 2010: 25-28) με *συμμετοχική παρατήρηση* του/της εκπαιδευτικού-ερευνητή/τριας (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004). Κατά κύριο λόγο αφορά σε ποιοτική έρευνα, με την αξιοποίηση του εργαλείου της *θεματικής ανάλυσης* για την ερμηνεία επαναλαμβανόμενων θεματικών μοτίβων (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 40-44, 116-120), όπως προέκυψαν από τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές/τριες, ως *γραπτά ντοκουμέντα* (Patton, 1987: 7 ό.α. στο Τσοπάνογλου, 2010: 32), επιδιώκοντας να διαπιστωθεί αν επιτεύχθηκαν οι διδακτικοί στόχοι. Ωστόσο, εξάγονται και ποσοτικά δεδομένα που προέκυψαν από την καταγραφή σημειώσεων κατά τη συζήτηση στο στάδιο της τοποθετημένης πρακτικής (Babbie, 2011: 501), καθιστώντας την έρευνα μεικτή, γεγονός που προσφέρει εγκυρότερα αποτελέσματα (Μακράκης, 1998: 25-26). Τέλος, διευκρινίζεται ότι τηρείται η ανωνυμία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών, γι' αυτό χρησιμοποιούνται κωδικοποιήσεις στην καταγραφή των απαντήσεων, π.χ. Μαθητής/τρια 1. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως δεν προηγήθηκε της παρέμβασης αναλυτική ενημέρωσή τους, ώστε να μην αλλοιωθούν οι αυθεντικές στάσεις και απόψεις τους, υπό τη σκέψη ότι αποτελούν αντικείμενο έρευνας (Bryman, 2017: 158-159).

7.6.1 Αποτελέσματα της παρέμβασης

Αποτελέσματα από το στάδιο της τοποθετημένης πρακτικής

Αρχικά, η έναρξη της διδακτικής διδασκαλίας με την τοποθετημένη πρακτική κρίθηκε ως απολύτως αναγκαία και εποικοδομητική, τόσο για την ανακάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών της τάξης από την πλευρά του/της εκπαιδευτικού, όσο και για την ευκαιρία να εκφράσουν οι μαθητές/τριες σκέψεις και απορίες τους. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε πως 4/10 παιδιά δεν είχαν παρακολουθήσει καμία στιγμή από την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων 2024, ενώ 2 εξ αυτών δεν είχαν δει ποτέ οτιδήποτε σχετικό με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι υπόλοιποι/ες δήλωσαν ότι έχουν παρακολουθήσει, κυρίως, αποσπάσματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

(Μαθητής/τρια 1: *Όχι ολόκληρη, αποσπάσματα στα social*), ενώ μόλις 2 παρακολουθούν συστηματικά αθλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων (Μαθητής/τρια 3: *Ναι βλέπω φανατικά στην τηλεόραση με τους γονείς μου*) και είδαν ολόκληρη την Τελετή Έναρξης στην τηλεόραση. Μάλιστα, έγιναν ευρύτερα σχόλια κατά τη συζήτηση σχετικά με την προτίμηση που δείχνουν στα κοινωνικά δίκτυα για την πληροφόρησή τους για θέματα επικαιρότητας (Μαθητής/τρια 1: *έμαθα για τις αντιδράσεις, κυρίως τις αρνητικές, από τίτλους άρθρων στο προφίλ μου. / Μαθητής/τρια 5: δεν βλέπω τηλεόραση, ενημερώθηκα από το tiktok.*). Αναφορικά με τις γνώσεις τους για τους Ολυμπιακούς Αγώνες γενικότερα, η πλειοψηφία επεσήμανε τη διεξαγωγή τους σε διαφορετική κάθε φορά χώρα, το πλήθος των αθλημάτων και τη γέννησή τους στην Αρχαία Ελλάδα. Κοινή ήταν η στάση των παιδιών αναφορικά με την αλλοίωση της διαχρονικής σημασίας των Αγώνων, υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι στη σύγχρονη εποχή έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, όπως φαίνεται στις ενδεικτικές τοποθετήσεις τους (1-4):

1. Στην αρχαιότητα σταματούσε ο πόλεμος, σήμερα είναι υποτιμημένη (Μαθητής/τρια 1).
2. Όχι, σήμερα είναι κερδοσκοπικοί (Μαθητής/τρια 2).
3. Πλέον γίνονται περισσότερο για το κέρδος (Μαθητής/τρια 4).
4. Έχει αλλάξει σίγουρα, στη σημερινή εποχή το κάνουν πιο πολύ για το κέρδος στην Αρχαία εποχή ήταν μόνο στην Ελλάδα, αλλά και αυτό άλλαξε μετά (Μαθητής/τρια 8).

Ως προς τις αξίες που θεωρούν ότι προωθούνται μέσω του διεθνούς θεσμού, προέκυψε ποικιλία απαντήσεων (1-8), με συχνότερες αναφορές στο ευ αγωνίζεσθαι, την ευγενή άμιλλα, τον σεβασμό των ανθρώπων και την ομαδικότητα:

1. Προωθούν τη σωματική άσκηση και τη δίκαιη διεξαγωγή με κανόνες (Μαθητής/τρια 1).
2. Πείσμα, σεβασμός, αυτοσυγκράτηση στην ήττα και τη νίκη (Μαθητής/τρια 2).
3. Αλληλεγγύη, διακρατική ειρήνη, ευγενής άμιλλα, ομαδικότητα, σεβασμός (Μαθητής/τρια 3).
4. Ευγενής άμιλλα και κλασική παιδεία (Μαθητής/τρια 4).
5. Ευ αγωνίζεσθαι, ευγενής άμιλλα, ομαδικότητα (Μαθητής/τρια 5).
6. Ομαδικότητα, κατάρριψη ρατσισμού, ενθάρρυνση (Μαθητής/τρια 6).
7. Ομαδικότητα (Μαθητές/τριες 7 & 9).
8. Η φιλία και συνεργασία μεταξύ των αθλητών και ο σεβασμός που δείχνουν στους αντιπάλους (Μαθητής/τρια 10).

Ακολούθως, η προβολή του Βίντεο 1 ήταν καθοριστική για τα παιδιά που δεν είχαν προηγουμένως εικόνες από τη διοργάνωση, ενώ βοήθησε και τα υπόλοιπα να την ανακαλέσουν

στη μνήμη τους. Μάλιστα, έγιναν αρκετές διευκρινίσεις μετά από ερωτήσεις τους, π.χ. για τη Μαρία Αντουανέττα και τον Ολυμπιονίκη στο αμαξίδιο. Οι περισσότεροι/ες μαθητές/τριες εντυπωσιάστηκαν από τις φαντασμαγορικές στιγμές του βίντεο, με αναφορές στα πυροτεχνήματα και το αερόστατο, ενώ συγκράτησαν και τη μεταφορά της Ολυμπιακής φλόγας (Μαθητές/τριες 1, 4, 8 & 9: *η ολυμπιακή φλόγα έως το αερόστατο*/ Μαθητές/τριες 2, 8 & 10: *τα πυροτεχνήματα*/ Μαθητές/τριες 3, 5 & 6: *αναφορές στη μουσική*/ Μαθητής/τρια 7: *το ασημένιο άλογο*). Κατ' επέκταση, εξέφρασαν ποικίλα συναισθήματα, τα οποία κυμαίνονται από θετικά (4/10), ουδέτερα/ανάμεικτα (4/10) αλλά και αρνητικά (2/10), όπως προκύπτει από τις τοποθετήσεις τους:

1. *Θετικά, εντυπωσιάστηκα, γιατί δείχνει ότι χρειάστηκε πολλή δουρεία για την οργάνωση (Μαθητής/τρια 1)./ Θετικά, είχε λίγο απ' όλα (Μαθητής/τρια 3)./ Θετικά, λόγω του γιορτινού κλίματος (Μαθητής/τρια 7)./ Θετικά γιατί έβλεπες πολλά διαφορετικά (Μαθητής/τρια 9).*
2. *Δεν μου άρεσε καθόλου, δεν ήταν ενδιαφέρον αλλά κουραστικό (Μαθητής/τρια 2)./ Ήταν όλα πολύ υπερβολικά (Μαθητής/τρια 8).*
3. *Ανάμεικτα, θετικά για τα σύμβολα και την ολυμπιακή φλόγα, αρνητικά γιατί ήταν πολύ σύγχρονο και όχι κλασικό (Μαθητής/τρια 4)./ Ουδέτερα, δεν έδειξαν καθόλου κουλτούρα (Μαθητής/τρια 5)./ Ανάμεικτα ως προς το θέαμα, αλλά και συγκίνηση για τον ηλικιωμένο Ολυμπιονίκη (Μαθητής/τρια 6)./ Ούτε θετικά ούτε αρνητικά, ήταν κάπως κουραστικό (Μαθητής/τρια 10).*

Στρέφοντας τη συζήτηση στο ζήτημα της διαφορετικότητας, η πλειοψηφία απάντησε ότι πρόκειται για ένα απολύτως φυσιολογικό φαινόμενο, άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανθρώπινη φύση, ενώ ένα παιδί επεσήμανε πως δεν συνδέεται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψή τους για τη συμπερίληψη της ετερότητας στη διοργάνωση, αφού 8/10 την επιδοκίμασαν (1-2), επισημαίνοντας την ισότητα όλων των ανθρώπων, ενώ 2/10 εμφανίστηκαν διστακτικοί/ές, διευκρινίζοντας ότι είναι αποδεκτό υπό προϋποθέσεις (3-4):

1. *Φυσικά και έχουν. Στην πραγματικότητα δεν είναι τόσο διαφορετικοί, όλοι οι άνθρωποι διαφέρουν σε όλους τους τομείς (Μαθητής/τρια 10).*
2. *Θεωρώ πως κάθε άνθρωπος που είναι διαφορετικός μπορεί να συμμετέχει γιατί έχουμε όλοι ίσα δικαιώματα (Μαθητής/τρια 7).*
3. *Να εντάσσονται αλλά όχι να υπερτερούν, χρειάζεται ισότητα, με ενοχλεί η συνειδητή προώθηση (Μαθητής/τρια 3).*
4. *Όλοι οι άνθρωποι είναι δεκτοί στους Ολυμπιακούς Αγώνες, αρκεί να σέβονται την κλασικότητά τους (Μαθητής/τρια 4).*

Αποτελέσματα από το στάδιο της ανοιχτής διδασκαλίας

Αξιοσημείωτο είναι ότι, κατά την ανάγνωση των κειμένων, ορισμένοι/ες μαθητές/τριες σχολίαζαν αστεειευόμενοι/ες τις απόψεις των συντακτών/τριών, με σχόλια όπως *καθόλου υποκειμενικό* (Μαθητής/τρια 4), *δεν φοβάται να πει τη γνώμη της* (Μαθητής/τρια 1), γεγονός που αποδεικνύει ότι αντιλήφθηκαν άμεσα το κειμενικό είδος του σχολιαγραφικού άρθρου γνώμης. Επίσης, σαν μία πρώτη εντύπωση, ανέφεραν ότι τους/τις κούρασαν οι επαναλήψεις και η μετάβαση σε διαφορετικά θέματα, ενώ κάποιοι/ες επεσήμαναν ότι το πρώτο άρθρο τους φάνηκε εκνευριστικό γιατί η συντάκτρια δεν στηρίζει τη γνώμη της με λογικά επιχειρήματα, ενώ στο δεύτερο εντόπισαν χιουμοριστικά και ειρωνικά στοιχεία, όπως η αναφορά στους εξωγήινους.

Συνεχίζοντας με την ανοιχτή διδασκαλία, οι μαθητές/τριες φάνηκαν εξοικειωμένοι/ες με τις δραστηριότητες που αφορούν στα γλωσσικά φαινόμενα και στην προθετικότητα, που προκύπτει από τις επιλογές των συντακτών/τριών, εφόσον αντιστοιχούν στον συνήθη τρόπο εξάσκησης για τις Πανελλαδικές εξετάσεις. Για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων αξιοποιήθηκε η μεθοδολογία της θεματικής ανάλυσης, εξάγοντας επτά βασικά θέματα (Ισαρη & Πουρκός, 2015), όπως προέκυψαν από τις γραπτές απαντήσεις αναφορικά με τις προθέσεις των πομπών μέσω του εντοπισμού των λεξικογραμματικών και σημασιολογικών επιλογών τους, που αποτελεί τον 1^ο διδακτικό στόχο.

Όσον αφορά στην 1^η δραστηριότητα για το κείμενο 1, σχετικά με το θέμα της ενεργητικής σύνταξης, όλοι/ες κατάφεραν να εντοπίσουν με ευστοχία κατάλληλα χωρία και τα αντίστοιχα υποκείμενα των ενεργητικών ρημάτων. Ωστόσο, κάποιοι/ες αναφέρθηκαν αποτελεσματικά και στη νοηματική προέκταση της γλωσσικής επιλογής (1-2), ενώ ορισμένοι/ες δυσκολεύτηκαν στη σύνδεση με το περιεχόμενο, αφού δεν επεσήμαναν σε ποιες ενέργειες λειτουργούν ως δράστες τα υποκείμενα (3-4):

1. *έμφαση στο υποκείμενο, δηλαδή στα ΜΜΕ, για να τονίσει το σημαντικό αντίκτυπο που έχουν στις αντιλήψεις του κοινού («Όσο για τα σχόλια των μέσων ... που προωθούν την κυρίαρχη ιδεολογία ...», «τα ελληνικά κανάλια (όπως και άλλα μέσα) προωθούν την άγνοια, τον εθνικισμό ... σε κάθε τι διαφορετικό και «ξένο»).* (Μαθητής/τρια 1)
2. *Ο συγγραφέας επιλέγει ενεργητική σύνταξη (προωθούν, αποκαλύπτουν). Μέσα από αυτήν την επιλογή δίνει έμφαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης που "σπρώχνουν" το εθνικιστικό*

πνεύμα της Ελλάδας. Γίνεται διακριτή η πρόθεση του συντάκτη να κατακρίνει τους φορείς ενημέρωσης για τον τρόπο σχολιασμού της τελετής. (Μαθητής/τρια 10)

3. *τονίζει το υποκείμενο του ρήματος και αναδεικνύει τη λογική μεταξύ τους, ενώ μεταφέρει το μήνυμα με ενάργεια και προφορικότητα. («μας ενώνει σε λάθος βάση: νομιμοποιεί», «Μπράβο σε όποιον συμπεριέλαβε...»). (Μαθητής/τρια 3)*
4. *για να τονίσει το υποκείμενο, δηλαδή αυτόν που δρα. (Μαθητής/τρια 7).*

Ως προς τη 2^η δραστηριότητα, το θέμα που προκύπτει είναι η εναλλαγή ρηματικών προσώπων και η πρόθεση της συγγραφέως, που διακρίνεται σε κωδικούς, σύμφωνα με τα πρόσωπα που εντόπισαν οι μαθητές/τριες, σε α' ενικό πρόσωπο για προσωπική άποψη και θετική αξιολόγηση της τελετής (1-2), γ' ενικό (3) και πληθυντικό πρόσωπο (4) για αντικειμενική πληροφόρηση:

1. *Με το α' πρόσωπο («επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή») πετυχαίνει να κάνει το ύφος πιο προσωπικό, καθώς λέει τη δικιά του άποψη σχετικά με την τελετή των Αγώνων (Μαθητής/τρια 10)*
2. *με το πρώτο ενικό πρόσωπο («Πολύ μου άρεσε...») η συντάκτρια αναφέρεται στην προσωπική της άποψη και κρίνει θετικά την τελετή έναρξης. Το κείμενο ενέχει υποκειμενικά στοιχεία και το ύφος γίνεται προσωπικό (Μαθητής/τρια 3)*
3. *Η χρήση του τρίτου ενικού («συγκαλύπτει τον κοινό εχθρό») εξισορροπεί το προσωπικό ύφος, προσδίδοντας μια δόση αντικειμενικής προσέγγισης του θέματος, καθώς παραθέτει πληροφορίες απογυμνωμένες από το υποκειμενικό στοιχείο σχετικά με την αρνητική επίδραση από τα σχόλια των ΜΜΕ (Μαθητής/τρια 3)*
4. *ενώ με γ' πληθυντικό παραθέτει πληροφορίες για την αντίδραση, με τις οποίες η ίδια αποστασιοποιείται («οι στρατιές Ακροδεξιών έχουν κάνει ανάθεμα») (Μαθητής/τρια 1).*

Ακολούθως, διερευνήθηκε πώς ερμηνεύονται οι λεξιλογικές επιλογές της συντάκτριας, με κύριο θέμα τη συνειποδηλωτική λειτουργία και το συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο. Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών διαπιστώνεται ότι μπορούν να προσδιορίσουν αποτελεσματικά τους αντίστοιχους κειμενικούς δείκτες (μεταφορά: «η «ελληνικότητά» μας γίνεται η κόλλα που μας ενώνει σε λάθος βάση»/ συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο: «θα πεθάνουν», «αποκαμωμένες», «απαξιωμένο», «στον θάνατο», «κοινό εχθρό») και να τους συνδέσουν με τη συναισθηματική προσέγγιση του αναγνωστικού κοινού, επισημαίνοντας ως πρόθεση τον προβληματισμό και την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ενότητα του ελληνικού έθνους, μέσω της επίκλησης στο συναίσθημα (1-3):

1. έμφαση στη διάκριση των τάξεων και στην ανισότητα των Ελλήνων, στόχος να προβληματίσει και να ευαισθητοποιήσει επικαλώντας τη συναισθηματική λειτουργία (Μαθητής/τρια 2)
2. στοχεύει στην αφύπνιση του θυμικού του δέκτη και την συναισθηματική προσέγγισή του, προκειμένου να πείσει σχετικά με τις ανισότητες και τη συγκάλυψη των ΜΜΕ, ώστε οι αναγνώστες να ταυτιστούν με τις θέσεις που προβάλλει και να τις υιοθετήσουν (Μαθητής/τρια 3)
3. η σκοπιμότητα αυτών είναι η ενέργεια της κριτικής και η ευαισθητοποίηση του αναγνώστη ... ενισχύει την ένταση του μηνύματος και δημιουργεί συναισθήματα (Μαθητής/τρια 5).

Συνεχίζοντας με τις δραστηριότητες του δεύτερου άρθρου, στην 4^η ερώτηση οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να εξηγήσουν τη λειτουργία του α' πληθυντικού ρηματικού προσώπου, που αποτελεί το θέμα της ανάλυσης. Διαπιστώθηκε ότι κατάλαβαν τη σκοπιμότητα του συντάκτη να απευθυνθεί στο κοινό, ώστε, μέσω της αίσθησης συλλογικότητας, να παρουσιάσει τις θέσεις του ως κοινές και αποδεκτές αντιλήψεις (1-4). Ωστόσο, προκύπτει και αδυναμία να συνδέσουν την προθετικότητα αυτή με το συγκεκριμένο κάθε φορά περιεχόμενο των χωρίων που εντόπισαν (π.χ. «και εμείς μέيناμε διψασμένοι», «κι εμείς το λέμε», «Τι είδαμε...»).

1. Αναφέρεται στους Έλληνες θεατές, θέλει το κοινό να ταυτιστεί μαζί του και να επιβάλλει την άποψή του (Μαθητής/τρια 1)
2. Εντάσσει τον εαυτό του στο σύνολο (θεατές), προσδίδοντας συλλογικότητα (Μαθητής/τρια 2)
3. ... απευθύνεται σε όλους εμάς, και στον εαυτό του που έχουμε μείνει άναυδοι από την τελετή έναρξης, δίνοντας έτσι την αίσθηση ενότητας, ενώ δημιουργείται κλίμα οικειότητας ανάμεσα στον συγγραφέα με τον δέκτη που έχουν κοινή άποψη (Μαθητής/τρια 3)
4. κάνει πιο άμεσο το κείμενο και αφήνει τον αναγνώστη να ταυτιστεί με τις απόψεις του (Μαθητής/τρια 6).

Το επόμενο θέμα που ερευνήθηκε αφορά στα αξιολογικά επίθετα. Ειδικότερα, επεσήμαναν ότι με τη χρήση τους («μουσκεμένους αθλητές, αζύριστες μεγαλοκοπέλες, ασύνδετους συμβολισμούς, καταρρακτώδη βροχή») ο συντάκτης επιδιώκει να κατακρίνει τις επιλογές της διοργάνωσης και κατέταξαν το κείμενο στο είδος του άρθρου γνώμης (1-4):

1. Κατακρίνει με υπερβολή και αξιολογεί αρνητικά την τελετή για την οργάνωση και την αισθητική (Μαθητής/τρια 1)

2. Αποτυπώνεται η άποψη του συντάκτη σχετικά με την έναρξη, η οποία δείχνει να είναι αντίθετη (Μαθητής/τρια 2)
3. ... έχει ως σκοπό να αποδοκιμάσει την τελετή έναρξης, καυτηριάζοντας τις τραγελαφικές – όπως τις κρίνει ο συγγραφέας – σκηνές. Έτσι το κείμενο αποτελεί άρθρο γνώμης, με το υποκειμενικό στοιχείο να δεσπόζει (Μαθητής/τρια 3)
4. ... για να εκφράσει την προσωπική του άποψη σχετικά με την τελετή έναρξης, που ήταν τελείως αρνητική και κάνει ζεκάθαρο το είδος του άρθρου, δηλαδή είναι άρθρο γνώμης (Μαθητής/τρια 10).

Εξετάζοντας το θέμα της χρήσης των σημείων στίξης στο 2^ο άρθρο, οι κυρίαρχοι κωδικοί που αναδείχθηκαν αφορούν στο θαυμαστικό και τα αποσιωπητικά, ενώ ήταν λίγες οι αναφορές στο κόμμα και την παρένθεση. Η χρήση θαυμαστικού («*Ντροπή!*») συνδέθηκε με έντονα συναισθήματα και επικριτική διάθεση του πομπού σχετικά με την τηλεοπτική μετάδοση (1-2) και τα αποσιωπητικά («*μετά τη συνταξιοδότηση...*», «*κάτι που δεν γνωρίζει...*») σχολιάστηκαν ως ένδειξη ειρωνείας για την αναποτελεσματικότητα του τηλεπαρουσιαστή (3-4). Όσοι/ες αναφέρθηκαν στις παρενθέσεις «(κι αυτή τη χρονιά)» υποστήριξαν ότι πρόκειται για υπερβολική διατύπωση (5), ενώ για το κόμμα («... *ίσως από κούραση, ίσως από τη βροχή, ίσως γιατί δεν θα έπρεπε ...*») εντόπισαν το ασύνδετο σχήμα και την έκφραση αγανάκτησης (6):

1. για να δώσει έμφαση στην εναντίωσή του με την EPT (Μαθητής/τρια 4)
2. Το θαυμαστικό καυτηριάζει και κατακρίνει τη μετάδοση της EPT στην τελετή έναρξης ... ενισχύει τα αρνητικά συναισθήματα (Μαθητής/τρια 3)
3. τα αποσιωπητικά δείχνουν ειρωνεία και αλαζονεία (Μαθητής/τρια 6)
4. ...δείχνουν ειρωνικό ύφος, καθώς αποτυπώνουν τον αρνητικό σχολιασμό του συντάκτη για τον λόγο που εκφωνήθηκε κατά τη διάρκεια της έναρξης (Μαθητής/τρια 2)
5. δίνει έμφαση με υπερβολή για να τονίσει την ανικανότητα και αδιαφορία του σχολιαστή (Μαθητής/τρια 1)
6. με το κόμμα χρησιμοποιεί ασύνδετο σχήμα γιατί είναι πολλοί οι λόγοι που τον εκνευρίζουν σχετικά με τη μετάδοση (Μαθητής/τρια 1).

Η ανοιχτή διδασκαλία ολοκληρώθηκε με την επεξεργασία της εικόνας που συνοδεύει το 1^ο άρθρο, με τα σχετικά θέματα να αφορούν στην περιγραφή των απεικονιζόμενων αντικειμένων, στην εξελισσόμενη εικόνα και στον σχολιασμό της βλεμματικής επαφής. Διαπιστώθηκε πως επιφανειακά οι μαθητές/τριες είναι ικανοί/ες να περιγράψουν την εικόνα, χωρίς όμως να αξιοποιούν στοιχεία του κειμένου για να διευρύνουν τις υποθέσεις τους (1-2). Επίσης, φάνηκε

πως κατάλαβαν, ως ένα βαθμό, τη διαφορά μεταξύ στατικών και εξελισσόμενων εικόνων (3), συγκρίνοντάς τες με την περιγραφή και την αφήγηση αντίστοιχα. Τέλος, ενδιαφέρουσες είναι οι τοποθετήσεις τους αναφορικά με το βλέμμα των προσώπων, συνδέοντάς το με την επιθυμία προσέλκυσης της προσοχής του κοινού (4-5). Ενδεικτικά απάντησαν:

1. ο πρωταγωνιστής είναι μπλε, κρατάει μικρόφωνο και είναι μέσα σε πιατέλα, ενώ οι υπόλοιποι συμπληρώνουν ως δευτερεύοντα πρόσωπα, είναι πολλοί και διαφορετικοί μεταξύ τους (Μαθητής/τρια 1)
2. υπάρχουν γυναίκες και άντρες με στολές και έντονα χρώματα, μοιάζει σαν απόκριες (Μαθητής/τρια 2)
3. είναι εξελισσόμενη γιατί έχει διαφορετικές κινήσεις σώματος και εκφράσεις (Μαθητής/τρια 8)
4. τα πρόσωπα στο κέντρο κοιτάνε εμάς για να τους δώσουμε προσοχή, οι άλλοι κάνουν αυθόρμητες κινήσεις (Μαθητής/τρια 5)
5. το ότι πολλά πρόσωπα δεν κοιτάνε προς τον θεατή μπορεί να θέλουν να αντιμετωπίσουν τη φωτογραφία ως αυθόρμητη. Οι άνθρωποι στο κέντρο κοιτάνε τον θεατή για να μας τραβήξουν την προσοχή (Μαθητής/τρια 6).

Αποτελέσματα από το στάδιο της κριτικής πλαισίωσης

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε στο στάδιο της κριτικής πλαισίωσης, τα παιδιά κλήθηκαν να συγκρίνουν τα δύο άρθρα, εντοπίζοντας αν συγκλίνουν ή αποκλίνουν στην προσέγγιση των κύριων θεμάτων, καθώς και να ερμηνεύσουν τις δύο εικόνες συνδυαστικά με το αντίστοιχο γλωσσικό κείμενο που πλαισιώνουν. Αναφορικά με την αντιπαραβολή των άρθρων, το θέμα που επικράτησε από το σύνολο των απαντήσεων ήταν οι αποκλίνουσες απόψεις των συγγραφέων. Ειδικότερα ως βασικά αντιθετικά ζητήματα επισημάνθηκαν η αξιολόγηση της διοργάνωσης, η διαφορετικότητα και η ελληνική ταυτότητα, ενώ ορισμένοι/ες μαθητές/τριες εντόπισαν ως κοινό την αρνητική κριτική στα μέσα ενημέρωσης (1-3):

1. είναι ξεκάθαρα διαφορετικός ο σχολιασμός για τη διαφορετικότητα, στο κείμενο 1 είναι υπέρ ενώ στο 2 κατά. Για την Ελλάδα, στο 2^ο τη θεωρεί ανώτερη χώρα σε αντίθεση με το 1^ο. Μόνη ομοιότητα βρίσκω στον αρνητικό σχολιασμό των ΜΜΕ και της ΕΡΤ. (Μαθητής/τρια 1)
2. οι απόψεις έρχονται σε αντιπαράθεση, στο κείμενο 1 η συγγραφέας προβάλλει το διαφορετικό ως κάτι αποδεκτό και σχολιάζει με θερμά λόγια την παρουσία και την πρωτοτυπία. Στο κείμενο 2 κυριαρχεί ειρωνεία, αρνητισμός για τη σκηνική παρουσία, ενώ δεν έμεινε ευχαριστημένος ούτε με το ελληνικό στοιχείο. (Μαθητής/τρια 2)

3. οι συγγραφείς έχουν τελείως διαφορετικές απόψεις για την τελετή. Στο 1^ο κείμενο είναι υπέρ της ανάδειξης της διαφορετικότητας ενώ στο 2^ο το θεωρεί γελοίο και άτοπο. Και οι δύο αναφέρονται αρνητικά στα ΜΜΕ, οπότε εκεί συγκλίνουν. (Μαθητής/τρια 5).

Εστιάζοντας στην πολυτροπικότητα των κειμένων, παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία ερμήνευσε με μεγαλύτερη άνεση και ευστοχία την 1^η εικόνα, ενώ κάποιοι/ες δυσκολεύτηκαν στην εις βάθος ανάλυση της 2^{ης}. Το συμπέρασμα αυτό εξάγεται επειδή στην πλειοψηφία τους (6/10) δεν κατάφεραν να κάνουν υποθέσεις και ερμηνευτικούς συσχετισμούς για την προσθήκη ενός μέρους προσώπου στο οπτικό κείμενο. Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, διαπιστώθηκε πως οι περισσότεροι/ες -εκτός του/της μαθητή/τριας 1- δεν αξιοποίησαν χωρία από το εκάστοτε γλωσσικό κείμενο για να στηρίζουν την υπόθεσή τους. Πιο συγκεκριμένα, σχολιάζοντας την εικόνα από το άρθρο της Εφημερίδας των Συντακτών, δόθηκε έμφαση στην προώθηση της διαφορετικότητας και στην ισότητα των ανθρώπων, υποστηρίζοντας πως ενισχύει τη θέση της συντάκτριας υπέρ της συμπερίληψης, όπως αποτυπώνεται στις σχετικές απαντήσεις (1-4):

1. Παρουσιάζεται κάθε είδος διαφορετικότητα, προβάλλοντάς τη. Συνδέεται άμεσα με το κείμενο γιατί σχολιάζει τις αντιδράσεις από αυτήν την προβολή, όπως φαίνεται στη φράση «υπερφίαλη στάση απέναντι σε κάθε τι διαφορετικό». Επιλέγει την εικόνα γιατί υποστηρίζει ότι συμφωνεί με αυτό και έτσι δεν θέλει να την κρύψει αλλά να την τονίσει (Μαθητής/τρια 1)
2. Βασικό θέμα στο στιγμιότυπο είναι ένα θέμα της τελετής έναρξης που βασίζεται στα ίσα δικαιώματα, κεντρικό θέμα και για την εικόνα και για το κείμενο. Φαίνεται πως η συγγραφέας είναι ανοιχτή στο ζήτημα της διαφορετικότητας. Τη βάζει για να τραβήξει τα βλέμματα και να δείξει ότι είναι υπέρ (Μαθητής/τρια 3)
3. η εικόνα συμβάλλει στην προώθηση της άποψης της συντάκτριας γιατί τονίζει παντού τη διαφορετικότητα ως το επίκεντρο της κριτικής και την υπερασπίζεται (Μαθητής/τρια 4)
4. Συμβάλλει καθώς στην εικόνα παρουσιάζεται ένας μεγάλος αριθμός διαφορετικών ανθρώπων κάτι που πραγματεύεται θετικά σε όλη την έκταση του άρθρου (Μαθητής/τρια 10).

Τέλος, ως προς 2^ο πολυτροπικό κείμενο, όλοι/ες συνειδητοποίησαν ότι απεικονίζονται Έλληνες/ίδες αθλητές/τριες, γεγονός που συνέδεσαν με την αποδοκιμασία του συντάκτη σχετικά με την απουσία ελληνικών στοιχείων στη διοργάνωση (1-4), αν και δεν αντιλήφθηκαν ότι πρόκειται για την είσοδο της ελληνικής αποστολής στον Σηκουάνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον

παρουσιάζουν οι υποθέσεις λίγων μαθητών/τριών σχετικά με την προσθήκη του «προσώπου», σημείο στο οποίο εκφράστηκαν και χιουμοριστικά (2):

1. *Απεικονίζει τους Έλληνες αθλητές με σημαίες και να χαίρονται. Το μάτι φαίνεται απογοητευμένο, που συνδέεται με την απογοήτευση και την αποδοκιμασία του ίδιου του συντάκτη. Πιστεύω ότι θέλει να τονίσει την περιφρόνηση που νιώθει ότι είχαν οι Έλληνες στην τελετή. (Μαθητής/τρια 1)*
2. *Οι Έλληνες αθλητές φαίνονται χαρούμενοι, ωχ και ο Αντετοκούμπο ξεχωρίζει. Το μάτι μου φαίνεται σαν side eye στο tiktok, υπερόφρων; Μήπως είναι εξωγήινος; Τόσες φορές τον αναφέρει στο κείμενο, τον έβαλε δίπλα στους Έλληνες για να δείξει πως και ο εξωγήινος είναι με την πλευρά τους. Συνολικά από την εικόνα δείχνει ότι είναι υπερήφανος για την Ελλάδα. (Μαθητής/τρια 2)*
3. *είναι περίεργο αλλά το μάτι μου φαίνεται επικριτικό, πάντως μοιάζει με άγαλμα σαν να θέλει να ενισχύσει το ελληνικό στοιχείο (Μαθητής/τρια 4)*
4. *αναδεικνύει το ελληνικό στοιχείο και το εθνικό πνεύμα (Μαθητής/τρια 9).*

Αποτελέσματα από το στάδιο της μετασχηματισμένης πρακτικής

Συνεχίζοντας με τη μετασχηματισμένη πρακτική, σε αυτό το στάδιο χρειάστηκε μια μικρή αναπροσαρμογή του αρχικού σχεδιασμού, προκειμένου να ολοκληρωθεί αποτελεσματικά η διδασκαλία εντός του προκαθορισμένου χρονικού πλαισίου. Έτσι, αναφορικά με το παιχνίδι ρόλων, προσαρμόστηκε η πρόθεση να γίνουν δύο ομάδες στο τμήμα των 7 παιδιών και συνεργάστηκε ολόκληρη η τάξη σε μία ομάδα, με δύο ρόλους όπως προβλεπόταν, τον/την αρχισυντάκτη/τρια και τους/τις αρθρογράφους. Εκτός αυτού, δόθηκε μία επιπρόσθετη διευκρινιστική οδηγία για την ανάγκη διαμόρφωσης του άρθρου γνώμης σε πληροφοριακό σε χρονικό διάστημα 15 λεπτών, με την πρόφαση ότι θα έπρεπε να δημοσιευθεί αμέσως μετά. Τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερο ζήλο, συμμετέχοντας με ενθουσιασμό, γεγονός που αρχικά δυσκόλεψε τη συνεργασία, διότι όλοι/όλες ήθελαν να εκφραστούν ταυτόχρονα, κυρίως στην τάξη των 7 ατόμων. Ωστόσο, ο ρόλος του/της αρχισυντάκτη/τριας ήταν κομβικός, αφού κατάφερε να συντονίσει την ομάδα του/της, επιβάλλοντας εμφατικά την τάξη μιμούμενος/η αυστηρό ύφος («Σας παρακαλώ όλους, ησυχία!»). Αξιοσημείωτη είναι και η χρήση β' πληθυντικού προσώπου από τα υπόλοιπα μέλη («Ποια είναι η γνώμη σας συνάδελφε;»), επιλογή που δείχνει ότι προσαρμόστηκαν αυθόρμητα σε πιθανές επικοινωνιακές συμβάσεις στον εργασιακό χώρο. Από την άλλη, η συνεργασία της ομάδας των 3 ατόμων ήταν εξαρχής πιο ομαλή. Ως προς τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την παρατήρηση, και οι δύο ομάδες κατάφεραν να εντοπίσουν αποτελεσματικά βασικά γνωρίσματα του άρθρου γνώμης, όπως το α' ενικό

ρηματικό πρόσωπο και τα αξιολογικά επίθετα. Δυσκολεύτηκαν, όμως, να απομονώσουν τα γεγονότα που θα αποτελούσαν την είδηση, παραβλέποντας ορισμένα βασικά δρώμενα της Τελετής, όπως η διεξαγωγή της στον Σηκουάνα (ομάδα που ασχολήθηκε με το 2^ο άρθρο). Ενδεικτικά, όπως χαρακτηριστικά σχολίασαν:

1. *Θα το άλλαζα όλο, πρέπει σίγουρα να βγάλουμε το κράξιμο.*
2. *Ας συγκεντρωθούμε, πρέπει να αφαιρέσουμε τα σημεία με α' πρόσωπο, σημεία στίξης και μεταφορές. Συμφωνείτε;*
3. *Η είδηση θα μείνει πέντε γραμμές, όλο σχόλια είναι.*

Στο τέλος, τα παιδιά δήλωσαν ενθουσιασμένα, γέλασαν και ζήτησαν να επαναληφθεί παρόμοια ομαδική δράση στο μέλλον.

Η παρέμβαση ολοκληρώθηκε με την παραγωγή γραπτού λόγου, με την εξής εκφώνηση:

Ως αναγνώστης/τρια των δύο διαδικτυακών εφημερίδων αποφασίζετε να στείλετε μία επιστολή (300-350 λέξεων), μέσω email, στον/στην συντάκτη/τρια με την άποψη του/της οποίου/ας διαφωνείτε, αναφορικά με το ζήτημα της κοινωνικής διαφορετικότητας. Στην επιστολή να εκφράσετε τους προβληματισμούς που σας προκάλεσε η ανάγνωση του άρθρου του/της. Στη συνέχεια να παραθέσετε επιχειρήματα για να υποστηρίξετε τη δική σας θέση. (Να αξιοποιήσετε δημιουργικά τα κείμενα αναφοράς 1 και 2).

Αρχικά ζητήθηκαν διευκρινίσεις και ο/η εκπαιδευτικός χρειάστηκε να επισημάνει ότι κριτήριο για την επιλογή του/της αποδέκτη/τριας της επιστολής είναι η ιδεολογική τους στάση σχετικά με την προώθηση της διαφορετικότητας. Εν τέλει, οι περισσότεροι/ες κατέληξαν ότι, στο συγκεκριμένο ζητούμενο, διαφωνούν με την προσέγγιση του δεύτερου άρθρου, ενώ κάποιοι/ες με εκείνη του πρώτου. Για την επεξεργασία των γραπτών απαντήσεων αξιοποιείται, και σε αυτήν την περίπτωση, η θεματική ανάλυση (Ισαρη & Πουρκός, 2015), κωδικοποιώντας τα επιχειρήματα και ερμηνεύοντας τα μοτίβα που εντοπίστηκαν.

Πιο συγκεκριμένα, κεντρικό θέμα των γραπτών των μαθητών/τριών, που αποφάσισαν να απευθυνθούν στον συντάκτη του 2^{ου} άρθρου, είναι η αποδοχή της διαφορετικότητας στους Ολυμπιακούς Αγώνες, σύμφωνα με βασικές αξίες του Ολυμπισμού. Οι προβληματισμοί που εξέφρασαν αναφορικά με τη στάση του συντάκτη σχετίζονται με την υποτίμησή του απέναντι στα διαφορετικά άτομα, την αδιάλλακτη στάση του και την ανάδειξη του ελληνικού έθνους έναντι του διεθνισμού, όπως προκύπτει από ενδεικτικές διατυπώσεις τους (1-3):

1. *Οι χαρακτηρισμοί των ανθρώπων που συμμετείχαν στην οργάνωση ήταν χλευαστικοί και υποτιμούσαν τα άτομα μιας συγκεκριμένης κοινότητας. [...] Ένωσα ότι ο τρόπος που*

εκφράζετε την άποψή σας ήταν απόλυτος και ότι δεν υπήρχε περιθώριο αμφισβήτησης. (Μαθητής/τρια 1)

2. Έλλειπαν τα επιχειρήματα, κυριαρχούσαν τα αρνητικά σχόλια και η ειρωνεία. [...] Δίνετε έμφαση στην Ελλάδα, ενώ οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι διεθνείς. (Μαθητής/τρια 2)
3. Θεωρώ πολύ λανθασμένη τεχνική το να εκφράζετε τόσο έντονα δείχνοντας, ίσως και μη εσκεμμένα, ρατσισμό και αρνητικότητα ως προς τη διαφορετικότητα και την θεματική των αγώνων. (Μαθητής/τρια 6).

Ειδικότερα, η επιχειρηματολογία υπεράσπισης της συμπερίληψης στηρίχτηκε στο πνεύμα ενότητας, στη σύνδεση των Ολυμπιακών Αγώνων με τη φυλετική και κοινωνική διαφορετικότητα και την απόρριψη του ρατσισμού, μέσω της προώθησης της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (4-7):

4. Οι Ολυμπιακοί αγώνες συνδέονται με την έννοια της διαφορετικότητας, συμπεριλαμβάνοντας διαφορετικά αθλήματα που πραγματοποιούνται από ανθρώπους διαφορετικής εθνικότητας, που συνυπάρχουν αρμονικά. Επομένως, η ενοποίηση όλων των εθνών επιδιώκει την εξάλειψη του ρατσισμού και του εθνικισμού. (Μαθητής/τρια 1)
5. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι εκ φύσεως οργάνωση που περιλαμβάνει ανθρώπους από όλο τον κόσμο, άρα είναι ανοιχτή σε όλους τους ανθρώπους. Προσφέρουν σεβασμό στον συνάνθρωπο [...] καταπατείται ο ρατσισμός και ενισχύεται η ισότητα, προωθώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα. (Μαθητής/τρια 2)
6. Η διαφορετικότητα στις μέρες μας θα έπρεπε να είναι αποδεκτή διότι είναι φυσιολογική (Μαθητής/τρια 8)
7. Ακόμα και οι Ολυμπιακοί Αγώνες από μόνοι τους προωθούν τη διαφορετικότητα έμμεσα. Αναδεικνύεται η ισότητα όλων των ανθρώπων ανεξαρτήτως έθνους, φύλλου κλπ. [...] Ο σκοπός ήταν να προωθήσει το μήνυμα ότι καθένας από εμάς έχει την ελευθερία να είναι διαφορετικός. (Μαθητής/τρια 10).

Δύο μαθητές/τριες αποφάσισαν να αποστείλουν την επιστολή τους στη συντάκτρια του πρώτου κειμένου. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην τοποθετημένη πρακτική είχαν δηλώσει ότι αποδέχονται τη διαφορετικότητα ως φυσιολογική, αλλά χωρίς να προβάλλεται σε υπερβολικό βαθμό, ενώ είχαν εκφράσει ουδέτερα/ανάμεικτα συναισθήματα από την προβολή του Βίντεο 1. Εστιάζοντας στα παραγόμενα κείμενα, βασικά θέματα διαφωνίας αποτέλεσαν ο άκομπος τρόπος προώθησης της διαφορετικότητας, που υποβάθμιζε την αισθητική της διοργάνωσης, και το πολωτικό κλίμα, όπως αποτυπώνεται στις απαντήσεις τους⁹:

1. ...κάθε προσπάθεια που δεν πληρή το αισθητικό υπόβαθρο της διοργάνωσης αυτομάτως αποτελεί αρνητική απόπειρα και κακέκτυπο. [...] με την χρήση χρωμάτων [...] και

---

⁹ Διατηρήθηκε ο τρόπος γραφής και η ορθογραφία των μαθητών/τριών σε όλες τις γραπτές απαντήσεις.

κομικές παρουσίες [...] υποβαθμίζεται η κλασικότητα του θεσμού μέσα από μι εξιχνριστική προσπάθεια. (Μαθητής/τρια 4)

2. Ενώ η ίδια διερωτάστε γιατί δεν προωθείται η διαφορετικότητα («Αντί λοιπόν να προωθούν...διαφορετικό και «ξένο») με την κριτική όπου παραθέτετε ενισχύετε και εσείς τον διαχωρισμό μεταξύ των ανθρώπων λόγω διαφορετικότητας. (Μαθητής/τρια 5)

Από την προσπάθεια επιχειρηματολογίας διαφαίνεται ότι οι συγκεκριμένοι/ες μαθητές/τριες δεν διαφωνούν εν γένει με την ετερότητα, αλλά με την υπερπροβολή της:

3. Στο ολυμπιακό πνεύμα περιέχεται η ιδέα της αποδοχής του διαφορετικού [...] με την διατήρηση ενός κλασικού ύφους οι πολίτες δεν θα ξενιστούν από αμφιλεγόμενα θεάματα αλλά θα εστιάσουν στην κύρια ιδέα που είναι η αποδοχή του διαφορετικού. [...] πολλές φορές η διαφορετικότητα μπορεί να αποβεί μοιραία και να περάσει στον κόσμο τα αντίθετα μηνύματα (Μαθητής/τρια 4)
4. Με στεναχωρεί βαθιά ότι δεν καταφέρατε να αντικρίσετε την ενίσχυση της κοινωνικής διαφορετικότητας ενώ οι συγκεκριμένοι αγώνες του Παρισιού είχαν κεντρικό θέμα αυτό! Παρ'όλα αυτά σχολιάσατε αρνητικά τα 2 από τα 3 δρόμενα συνδιασμένα όλα με τη Δεξιά! (Μαθητής/τρια 5).

Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι στο σύνολό τους εφάρμοσαν επιτυχώς τα δομικά στοιχεία του επικοινωνιακού πλαισίου της επιστολής, ξεκινώντας με προσφώνηση («Αξιότιμε κ. Τζιανίδη», «Αξιότιμε αρθρογράφε», «Αξιότιμη συντάκτρια»), αναφέροντας την αφορμηση στον πρόλογο (π.χ. «Λίγες μέρες πριν έτυχε να διαβάσω ένα από τα άρθρα σας σχετικά με την Τελετή...», «...αποφάσισα να σας στείλω το συγκεκριμένο email για να εκφράσω τους προβληματισμούς που μου δημιουργήθηκαν.») και κλείνοντας με αποφώνηση (π.χ. «Με εκτίμηση, μία αναγνώστρια»). Ολοκληρώνοντας τη διδακτική παρέμβαση, επειδή εξαντλήθηκε ο διαθέσιμος χρόνος, ζητήθηκε από τα παιδιά να αυτοαξιολογήσουν το γραπτό τους ως εργασία εκτός τάξης, αφού πρώτα τους δόθηκε φωτοτυπημένη η ρουμπρίκα με τα κριτήρια (βλ. Πίνακας 1). Συμπερασματικά, ως ευρύτερο εύρημα αναφορικά με την ανάδειξη ιδεολογιών και κοινωνικών ταυτοτήτων, προκύπτει ότι, όπως και στην κοινωνία εντοπίζεται πολυφωνία ως προς τις ποικίλες απόψεις για κοινωνικά και εθνικά ζητήματα, έτσι και στη μικρογραφία της τάξης δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση πεποιθήσεων. Η διαπίστωση αυτή αφορά, κυρίως, στην αξιολόγηση των παιδιών σχετικά με τον αποδεκτό τρόπο προώθησης της ετερότητας, όπως αποτυπώνεται στις απαντήσεις τους (Παράρτημα Γ).

7.6.2 Περιορισμοί και προτάσεις προέκτασης της παρέμβασης

Συνολικά, αναδείχθηκε ότι η ενσωμάτωση της παιδαγωγικής των Πολυγραμματισμών (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 207-208· Kalantzis & Cope, 2001) είναι εφικτή και στην ιδιωτική εκπαίδευση στο πλαίσιο ενός Φροντιστηρίου Μέσης Εκπαίδευσης απευθυνόμενο σε μαθητές/τριες της Γ' τάξης Γενικού Λυκείου, που προετοιμάζονται για τις Πανελλαδικές εξετάσεις. Ωστόσο, απαιτείται μεθοδική προετοιμασία και οργάνωση από τον/την εκπαιδευτικό, καθώς, αν και η παρέμβαση ολοκληρώθηκε επιτυχώς, το κυριότερο πρόβλημα που χρειάστηκε να προσπελαστεί ήταν ο πιεστικός χρόνος υλοποίησής της. Γι' αυτό, ήταν αναγκαίες μικρές τροποποιήσεις, ιδίως στην τοποθετημένη πρακτική, όπως προαναφέρθηκαν. Διαπιστώθηκε, έτσι, ότι ιδανικά απαιτούνταν έξι διδακτικές ώρες, έναντι των τεσσάρων διαθέσιμων. Σε αυτήν την περίπτωση θα υπήρχε μεγαλύτερη άνεση και δεν θα πιέζονταν οι μαθητές/τριες, όπως συνέβη στην παραγωγή γραπτού λόγου, κατά την οποία ορισμένοι/ες ολοκλήρωσαν με προχειρότητα την απάντησή τους. Επιπρόσθετα, προέκυψε το συμπέρασμα ότι τα κείμενα ήταν εκτενή και έθιγαν ταυτόχρονα ποικίλα ζητήματα, με αποτέλεσμα σε κάποια σημεία τα παιδιά να χάσουν τη συγκέντρωσή τους. Αξίζει, ακόμα, να σημειωθεί η δυσκολία στην ισορροπία μεταξύ του ρόλου του/της εκπαιδευτικού και του/της ερευνητή/τριας, εφόσον απαιτούνταν παράλληλα η ενεργός συμμετοχή στη διδακτική πράξη και η καταγραφή αναλυτικών σημειώσεων για τη συλλογή δεδομένων στη συζήτηση και τις προφορικές δραστηριότητες. Υπό το πρίσμα αυτό, υπήρξε καθοριστική η προεργασία, με καταγραφή των κυριότερων ερωτήσεων για τους/τις διαλόγους/συζητήσεις και με τη χρήση προσυμπληρωμένων φύλλων σημειώσεων με κωδικοποιήσεις, που παρείχε τη δυνατότητα να καταγράφονται με ευστοχία αλλά και ταχύτητα οι σκέψεις των μαθητών/τριών.

Κατ' επέκταση, η παρούσα διδακτική παρέμβαση θα μπορούσε να εμπλουτιστεί περαιτέρω, εάν υπήρχε μεγαλύτερη ευελιξία στις διδακτικές ώρες. Όσον αφορά στην τοποθετημένη πρακτική, θα παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η αναζήτηση από τους/τις μαθητές/τριες τίτλων από άρθρα αλλά και σχόλια αναρτημένα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με την Τελετή Έναρξης του 2024 (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 237). Έτσι, θα ανακάλυπταν βιωματικά τις ποικίλες αντιδράσεις που προκλήθηκαν, τόσο στα ΜΜΕ όσο και στην κοινή γνώμη, και θα είχαν υπόψη τους μεγαλύτερο και πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα, σε σχέση με τα δύο αντιθετικά κείμενα που εξετάστηκαν. Ως προς τη μετασχηματισμένη πρακτική, θα ήταν ωφέλιμο να ενσωματωθούν περισσότερες ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες (Αναστασιάδη-

Συμεωνίδη κ.α., 2015: 61), όπως η δραματοποίηση για την παρουσίαση της είδησης σχετικά με τη διεξαγωγή της Τελετής Έναρξης σε τηλεοπτικό δελτίο ειδήσεων, συμπεριλαμβάνοντας ρεπορτάζ με τις σημαντικότερες στιγμές της διοργάνωσης, τις απόψεις ειδικών αλλά και σχόλια των τηλεθεατών/τριών. Επίσης, για μεγαλύτερη αληθοφάνεια, οι μαθητές/τριες θα καλούνταν να επιλέξουν ποικίλες εικόνες από τα στιγμιότυπα που αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο, διαδικασία που θα ήταν εποικοδομητική για την εις βάθος ανάπτυξη του οπτικού γραμματισμού.

8. Συμπεράσματα

Αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας υπήρξε η κριτική ανάλυση του δημοσιογραφικού λόγου και η διδακτική αξιοποίησή του για το γλωσσικό μάθημα της Γ' Λυκείου. Με αφετηρία τις αντικρουόμενες αντιδράσεις που προκλήθηκαν από την πρωτοποριακή και αμφιλεγόμενη Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2024 στο Παρίσι, επιλέχθηκε να εξεταστούν δύο δημοσιογραφικά κείμενα, που εντάσσονται στο κειμενικό είδος των σχολιογραφικών άρθρων. Βασικά κριτήρια επιλογής τους ήταν η αντιθετική προσέγγιση του σχολιασμού της διοργάνωσης από τους/τις δημιουργούς τους και οι ιδεολογικές προεκτάσεις τους (Fairclough, 1989).

Επιχειρώντας να διερευνηθούν οι στάσεις και αντιλήψεις των αρθρογράφων και η προώθηση ή αμφισβήτηση κυρίαρχων ιδεολογιών μέσω της γλώσσας, αξιοποιήθηκαν τα εργαλεία της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής του M.A.K. Halliday (1994), εστιάζοντας στην ερμηνεία της αναπαραστατικής και ιδεοποιητικής λειτουργίας (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326-330). Η κοινή θεματολογία των υπό εξέταση σχολιογραφικών άρθρων αφορά στην αποδοχή ή απόρριψη της κοινωνικής διαφορετικότητας, με αφορμή την ένταξη ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας στη διοργάνωση, στις εθνικές αξίες και στην κριτική της στάσης των ελληνικών ΜΜΕ απέναντι στην Τελετή Έναρξης. Παράλληλα, στην αποτελεσματικότερη ερμηνευτική προσπάθεια συνέβαλε και η επεξεργασία των οπτικών κειμένων που συνόδευαν τα δημοσιεύματα, καθιστώντας τα πολυτροπικά (Παπαδημητρίου, 2010: 7-15). Έτσι, εφαρμόζοντας τα εργαλεία του Οπτικού Γραμματισμού των Kress & Van Leeuwen (1996· 2006), εξετάζοντας την *ιδεοποιητική, διαπροσωπική και κειμενική* μεταλειτουργία (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011: 326-330), αναδείχθηκαν σημαντικά στοιχεία για τη δύναμη των εικόνων που πλαισιώνουν τα άρθρα, αφού σχετίζονται άμεσα με το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που επιδιώκει να πετύχει ο εκάστοτε πομπός.

Η ανάλυση που υλοποιήθηκε είχε βασικό στόχο να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με το πώς οι μηχανισμοί της γλώσσας – με ποικίλους σημειωτικούς τρόπους – οικοδομούν διαφορετική πραγματικότητα για κοινωνικά θέματα, διαμορφώνουν κοινωνικές ταυτότητες και συντηρούν λανθάνουσες εξουσιαστικές σχέσεις στον λόγο των ΜΜΕ (Αρχάκης & Κονδύλη, 2011: 174· Στάμου, 2011: 179-181· 2014: 150-156). Ως εκ τούτου, κριτήριο επιλογής των υπό εξέταση κειμένων υπήρξε, όπως προαναφέρθηκε, η αντιθετική

προσέγγιση του θεματικού πυρήνα, ώστε να αντικατοπτρίζεται ο διχασμός που προκλήθηκε στον τύπο και την κοινή γνώμη σχετικά με τα κοινωνικά ζητήματα που αναδείχθηκαν μέσω της Τελετής Έναρξης, που απασχόλησαν διεθνώς την κοινωνία. Σε αυτό συντέλεσε και η διαφορετική ιδεολογική τοποθέτηση των μέσων δημοσίευσης – Εφημερίδα των Συντακτών και Έθνος αντίστοιχα –, επιβεβαιώνοντας τον ισχυρισμό ότι ασκούν επιρροή στις κυρίαρχες αντιλήψεις που προωθούνται από τα ΜΜΕ (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011: 139-141). Επίσης, σημαντικό θεωρήθηκε ότι πρόκειται για αυθεντικά πολυτροπικά κείμενα, αναγκαίο στοιχείο για την ανάδειξη των διαφορετικών πτυχών της πραγματικότητας που διαμορφώνονται μέσω της γλώσσας (Μπουτουλούση, 2001).

Ειδικότερα, από την κριτική ανάλυση του συστήματος μεταβιβαστικότητας και διάθεσης (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014) αναδεικνύεται, σε πρώτο επίπεδο, η εκ διαμέτρου αντίθετη στάση των πομπών ως προς την αποτίμηση της διεθνούς αθλητικής διοργάνωσης, εφόσον στο άρθρο της «Εφημερίδας των Συντακτών» κυριαρχεί η θετική αξιολόγηση της Τελετής («*Πολύ μου άρεσε...*»), ενώ στο άρθρο της ιστοσελίδας «Έθνος» αποδοκιμάζεται («*εμένα δεν μου άρεσε η Τελετή!*»). Το δίκτυο κειμένων, επομένως, θεωρείται αντιπροσωπευτικό της διχασμένης κοινής γνώμης για το συγκεκριμένο θέμα. Εμβαθύνοντας στην ανάλυση των σημειωτικών επιλογών των συγγραφέων, επιχειρήθηκε να αναζητηθούν οι ρητές ή υπόρρητες ιδεολογικές κατευθύνσεις τους αναφορικά με κοινωνικά ζητήματα (Γούτσος, 2013: 218· Στάμου, 2011: 181), όπως η διαφορετικότητα και η ισότητα, αλλά και εθνικά, όπως η ανωτερότητα ή μη του ελληνικού έθνους.

Πιο συγκεκριμένα, η συγγραφέας του πρώτου άρθρου διαμορφώνει την κοινωνική ταυτότητα ενός ανθρώπου που υπεραμύνεται τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και τη συμπερίληψη («*επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης*»), αφού δηλώνει με ευθύτητα την υποστήριξή της στην κουλτούρα αφύπνισης και επιρρίπτει κατηγορίες στα ελληνικά ΜΜΕ για τη διαιώνιση κυρίαρχων ιδεολογιών και στερεοτύπων («*τα ελληνικά κανάλια (όπως και άλλα μέσα) προωθούν την άγνοια, τον εθνικισμό και την υπερφίαλη στάση απέναντι σε κάθε τι διαφορετικό και «ξένο»*). Παράλληλα, ως προς την εθνική ταυτότητα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί διαπολιτισμική («*γιόρταζε την πολυπολιτισμικότητα*»), καθώς απορρίπτει την ανωτερότητα της Ελλάδας και υιοθετεί κριτική στάση στις εθνικιστικές αντιλήψεις, όπως φαίνεται από τις αναφορές της στην ακροδεξιά («*οι στρατιές των Ευρωπαίων ακροδεξιών έχουν κάνει ανάθεμα*»), ως υπαίτια για τη

διαιώνιση κοινωνικών παθογενειών, σύμφωνα με την κλίμακα αιτιότητας (Στάμου, 2011: 182-184).

Από την άλλη πλευρά, ο συντάκτης του δεύτερου άρθρου κατασκευάζει μια περισσότερο παραδοσιακή και συντηρητική ταυτότητα, όπως αποδεικνύεται από την αξιολογική του στάση (Στάμου, 2011: 185-186· 2014: 172-174). Αποδοκιμάζει με τις λεξιλογικές του επιλογές το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού του κοινωνικού φύλου, με πλήθος αξιολογικών επιθέτων («αζύριστες μεγαλοκοπέλες», «ευτελές θέαμα πανηγυριού»), ενώ με υπονοούμενα συνδέει ορισμένες στιγμές της διοργάνωσης με σκοπιμότητες που τον ενοχλούν («Σκοτεινοί οι συμβολισμοί της Τελετής»). Ωστόσο, δεν κατονομάζει με ευθύτητα τους δράστες, αφού δεν δηλώνονται ρητά ως υποκείμενα επενεργητικών διαδικασιών, μετριάζοντας την αιτιότητα (Λύκου, 2000· Στάμου, 2014: 173). Αντιθέτως, επιλέγει πολλές μετωνυμίες («το ποτάμι τούς έπνιξε και μας μούσκεψε», «οι εξωγήινοι θα έκλαψαν από τα γέλια») και συνυποδηλώσεις («ποτάμι εικόνων», «αίμα να λερώνει το Παρίσι», «Άθλιος χυλός!») για να αποτυπώσει την αγανάκτησή του (ό.π.). Επίσης, υπερτονίζει την υπεροχή της Ελλάδας («Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται»), εκφράζοντας την απογοήτευσή του για την ελλιπή, κατά την κρίση του, παρουσία της ελληνικής παράδοσης στη διοργάνωση («το ελληνικό πνεύμα και το κάλλος απουσίαζαν...»), προωθώντας πιθανώς πιο εθνικιστικές ιδεολογίες. Εντοπίστηκαν, ωστόσο και συγκλίσεις μεταξύ των δύο άρθρων, με κοινό στοιχείο τη διάθεση δημιουργίας πολωτικού κλίματος με το αντιθετικό ζεύγος 'εμείς και οι άλλοι' (Van Dijk, 2020: 121). Αντίστοιχα, και στις δύο περιπτώσεις, μέσω της δείξης προσώπου (Μπέλλα, 2001), με την κυριαρχία του α' ενικού και πληθυντικού, και της αξιολογικής τροπικότητας (Στάμου, 2011), καθίσταται σαφές ότι υπερτερεί το υποκειμενικό στοιχείο, γεγονός που επιβεβαιώνει την κατάταξη στο κειμενικό είδος των σχολιογραφικών άρθρων γνώμης (Πολίτης, 2001).

Τις παραπάνω ερμηνευτικές διαπιστώσεις ενισχύει και η ανάλυση των οπτικών κειμένων, αξιοποιώντας τα εργαλεία της Οπτικής Γραμματικής των Kress & Van Leeuwen (1996). Διαπιστώθηκε ότι και στα δύο πολυτροπικά κείμενα οι αφηγηματικές διαδικασίες των εικόνων (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011) ενισχύουν τη στάση του εκάστοτε πομπού. Αναλυτικότερα, η συντάκτρια του πρώτου άρθρου επέλεξε ως εικόνα την πιο αμφιλεγόμενη στιγμή της διοργάνωσης, αφού το στιγμιότυπο απεικονίζει ένα δρώμενο με συμμετέχοντες/ουσες και άτομα, μεταξύ άλλων, της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Τα στοιχεία που συνθέτουν το οπτικό μήνυμα, όπως η βλεμματική επαφή των πρωταγωνιστών/τριών, τα έντονα

χρώματα και η χωροταξική διάταξη (Παπαδημητρίου, 2010), ερμηνεύονται ως πρόθεση να ενισχυθεί η ανάγκη αποδοχής της ετερότητας από την κοινωνία. Από την άλλη, το δεύτερο άρθρο πλαισιώνεται από τρεις εικόνες, οι δύο εκ των οποίων σχετίζονται με την εναντίωση που εκφράζει ο συντάκτης σχετικά με την προχειρότητα της διοργάνωσης, καθώς βασική αφηγηματική διαδικασία (Στάμου, Αλευριάδου & Ελευθερίου, 2011) είναι η βροχόπτωση, υπονοώντας την ταλαιπωρία των παρευρισκόμενων θεατών/τριών. Ξεχωρίζει, όμως, η τρίτη στη σειρά εικόνα, που απεικονίζει την είσοδο της ελληνικής αποστολής στον Σηκουάνα. Ο/Η θεατής/τρια, ως εξωτερικός παρατηρητής λόγω της απουσίας βλεμματικής επαφής με τους/τις απεικονιζόμενους/ες αθλητές/τριες (ό.π.), μπορεί εύκολα να διαπιστώσει τη χαρά και τη συγκίνηση στις εκφράσεις των Ελλήνων/ίδων αθλητών/τριών. Ωστόσο, η προσθήκη ενός μέρους “προσώπου” είναι εφικτό να ερμηνευθεί ποικιλοτρόπως. Μια πιθανή προσέγγιση, που στηρίζεται στο απογοητευμένο βλέμμα του προσώπου, σχετίζεται με την επιλογή του αρθρογράφου να κατακρίνει emphatically την υποτιμητική αντιμετώπιση που θεωρεί πως είχε η ελληνική αποστολή.

Στην παρούσα εργασία, εκτός από την κριτική ανάλυση των κειμένων, επιλέχθηκε η διδακτική αξιοποίησή τους, εφαρμόζοντας το παιδαγωγικό μοντέλο των Πολυγραμματισμών (Kalantzis & Core, 2001) στο γλωσσικό μάθημα δύο τάξεων της Γ' Λυκείου, σε Φροντιστήριο Μέσης Εκπαίδευσης. Όπως προκύπτει και από τους διδακτικούς στόχους, κύριος σκοπός είναι η καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/τριών (Μητσικοπούλου, 2001), ώστε να είναι ικανοί/ες να αναγνωρίζουν τις σκοπιμότητες των κυρίαρχων γλωσσικών επιλογών και να τις ερμηνεύουν συνδυαστικά με τις ιδεολογικές και τις εξουσιαστικές σχέσεις, που προωθούνται έκδηλα ή υπαινικτικά στα κείμενα μαζικής κουλτούρας (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011· Γούτσος, 2013· Μαρωνίτη, Στάμου, Γρίβα & Ντίνα, 2016). Η παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών (Kalantzis & Core, 2001) κρίθηκε ως καταλληλότερη, καθώς επιτρέπει την αξιοποίηση των εμπειριών των μαθητών/τριών (τοποθετημένη πρακτική), την εξάσκηση σε πλήθος δραστηριοτήτων για την κριτική χρήση της μεταγλώσσας (ανοιχτή διδασκαλία), την εμβάθυνση στον ερμηνευτικό σχολιασμό (κριτική πλαισίωση) και την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων (μετασχηματισμένη πρακτική) (Φρυδάκη, 2009· Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007). Κατ' επέκταση, η πολυτροπικότητα, που αναγνωρίζεται και στα ΠΣ (ΙΕΠ, 2023: 3-4, 10), εντάσσεται ουσιαστικά στη διδακτική πράξη με την επεξεργασία των οπτικών σημειωτικών πόρων, ώστε να καλλιεργηθεί και ο οπτικός γραμματισμός των

μαθητών/τριών (Luke, 2006· Οικονομάκου, 2022· Oikonomakou, Sofos & Kontogianni, 2022).

Η επιλογή εφαρμογής του διδακτικού σχεδιασμού, που ακολουθεί τις κατευθύνσεις του πρόσφατου ΠΣ (ΙΕΠ, 2023), είχε ως απώτερο στόχο τον συγκερασμό θεωρίας και πράξης, επιδιώκοντας να διαπιστωθεί κατά πόσο μπορεί να ενταχθεί η παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών στην ιδιωτική εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί που αναλαμβάνουν την προετοιμασία των μαθητών/τριών για τις Πανελλαδικές Εξετάσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, η διδακτική παρέμβαση ολοκληρώθηκε επιτυχώς σε 4 διδακτικές ώρες για κάθε τμήμα αντίστοιχα, τον Ιανουάριο του 2025, αν και χρειάστηκαν ορισμένες τροποποιήσεις του αρχικού σχεδιασμού, λόγω του περιορισμένου χρόνου. Σημειώνεται, όμως, ότι είναι εφικτή η προέκτασή της, παραδείγματος χάρη με περισσότερες ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.α., 2015: 61· Φρυδάκη, 2009), καθώς ήταν έκδηλος ο ενθουσιασμός των μαθητών/τριών, αφού ζητήθηκε να επαναληφθούν παρόμοιες δράσεις, όπως το παιχνίδι ρόλων, και ενισχύθηκε η διάθεσή τους για ενεργό συμμετοχή.

Με την περάτωση της παρέμβασης προέκυψαν ενδιαφέροντα ευρήματα για τις δεξιότητες των μαθητών/τριών και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν. Αρχικά, από την τοποθετημένη πρακτική διαπιστώθηκε ότι τα περισσότερα παιδιά δεν παρακολουθούν τηλεόραση και, κατ' επέκταση, δεν είχαν δει ολόκληρη την Τελετή Έναρξης σε τηλεοπτική μετάδοση. Αντιθέτως, επιλέγουν να ενημερώνονται για την επικαιρότητα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μέσω αυτών είτε είδαν αποσπάσματα της διοργάνωσης σε βίντεο, είτε είχαν απλώς υπόψη τους ορισμένα σχετικά σχόλια. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο σύνολό τους, αν και αναγνωρίζουν διαχρονικές αξίες που προωθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως η ομαδικότητα και το ευ αγωνίζεσθαι, αντιλαμβάνονται τον κερδοσκοπικό χαρακτήρα του θεσμού στη σύγχρονη εποχή. Επίσης, ενισχύθηκε η ικανότητα ανάδειξης της πρόθεσης κάθε πομπού, μέσω της ερμηνείας των κυρίαρχων γλωσσικών επιλογών τους, ως προς τα ρηματικά πρόσωπα, το είδος σύνταξης, τα σημεία στίξης και το λεξιλόγιο. Διαφαίνεται, έτσι, η εξοικείωσή τους στη χρήση μεταγλωσσικών όρων και στη σύνδεσή τους με το επιδιωκόμενο επικοινωνιακό αποτέλεσμα εκ μέρους του/της συγγραφέα/έως. Παράλληλα, οι μαθητές/τριες ήρθαν σε επαφή με οπτικά κείμενα, αλλά διαπιστώθηκε η επιφανειακή παρατήρησή τους και η δυσκολία εμβάθυνσης στην ανάλυση από τους/τις περισσότερους/ες. Χαρακτηριστικό είναι, ακόμη, ότι η συντριπτική

πλειονηφία (9/10) δεν αξιοποίησαν χωρία των γλωσσικών κειμένων στην προσπάθεια συσχέτισής τους με τα αντίστοιχα οπτικά, αλλά στηρίχτηκαν στο ευρύτερο νόημα. Απαιτείται, λοιπόν, περισσότερη ενασχόληση, ρητή διδασκαλία και συστηματική εξάσκηση, ώστε να είναι ικανοί/ές να ερμηνεύουν ουσιαστικότερα τα οπτικά στοιχεία. Αναφορικά με το στάδιο της μετασχηματισμένης πρακτικής, επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό η καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων με την εύστοχη προσαρμογή των κοινωνικών συμβάσεων σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας (Ιορδανίδου & Σφυρόερα, 2007· Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997), τόσο στην ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα όσο και στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Συνολικά, η εργασία προσφέρεται για προβληματισμό και συζήτηση αναφορικά με τον τρόπο που η γλώσσα έχει τη δυναμική να διαμορφώσει αναπαραστάσεις της διαφορετικότητας σε παγκόσμιας εμβέλειας γεγονότα, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, προωθώντας ή αμφισβητώντας κυρίαρχες ιδεολογίες. Ωστόσο, η επιλογή της μελέτης περίπτωσης (Babbie, 2011: 477· Bryman, 2017) με το μικρό δείγμα των 10 μαθητών/τριών δεν επιτρέπει γενικεύσεις (Τσοπάνογλου, 2010: 27) για τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση των απαντήσεων των μαθητών/τριών (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Γι' αυτό, η παρούσα ποιοτική έρευνα (Babbie, 2011) είναι εφικτό να αποτελέσει το έναυσμα για μελλοντική διεύρυνση σε εκτενέστερο δείγμα μαθητών/τριών από διαφορετικές περιοχές της χώρας, τόσο του αστικού ιστού όσο και της περιφέρειας, ώστε να διερευνηθεί αν οι αντιλήψεις για την ετερότητα επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες, όπως το κοινωνικό περιβάλλον. Εκτός αυτού, μία ενδιαφέρουσα προέκταση θα ήταν η εξέταση της διαφορετικότητας και σε άλλα ζητήματα, όπως της θρησκείας, σε διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις. Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, τα υπό εξέταση κείμενα είναι αντιπροσωπευτικά ως προς την εκ διαμέτρου διαφορετική προσέγγιση των κοινωνικών και εθνικών θεμάτων που αναδείχθηκαν. Ωστόσο, σε αντίστοιχη εργασία θα μπορούσαν να αναλυθούν και κείμενα με πιο μετριοπαθείς ή ακραίες απόψεις, ώστε να αντικατοπτρίζονται στον μέγιστο δυνατό βαθμό οι αποκλίνουσες στάσεις της κοινής γνώμης, εξετάζοντας, παράλληλα, την επιρροή που ασκούν μέσα ενημέρωσης με πιο ακραίο πολιτικό προσανατολισμό.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Αποστολίδου, Β., Ιορδανίδου, Α., Καραντζόλα, Ε., Κοσεγιάν, Χ., Μητσιακή, Μ., Παπαδοπούλου, Μ., Φλιάτουρας, Α., Χατζησαββίδης, Σ. & Χοντολίδου, Ε. (2015). Καινοτομίες του νέου Προγράμματος Σπουδών για τη γλώσσα στην υποχρεωτική εκπαίδευση. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα* 35 (σσ. 55-66). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- https://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_35_55_66.pdf
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ζάγκα, Ε., Ιορδανίδου, Α., Σπαντιδάκης, Ι. & Τάντος, Α. (2011). Το Πρόγραμμα Σπουδών: Τότε και τώρα. *Πρακτικά Συνεδρίου "1976-2011: 35 Χρόνια από τη Γλωσσοεκπαιδευτική Μεταρρύθμιση"*, 4-6 Νοεμβρίου 2011.
- <https://ins.web.auth.gr/images/stories/Dion/%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%94%CE%97%20%CE%BA.%CE%AC..pdf>
- Ανδρουτσόπουλος, Γ. (2001). Γλωσσολογικές προσεγγίσεις στο δημοσιογραφικό λόγο: είδη, ποικιλότητα και ιδεολογία. Στο Π. Μπουκάλας & Σ.Α. Μοσχονάς (επιμ.), *Δημοσιογραφία και γλώσσα. Πρακτικά συνεδρίου, 15-16 Απριλίου 2000* (σσ. 167-183). Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ.
- https://www.researchgate.net/publication/331375220_Demosiographia_kai_Glossa
- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011). *Εισαγωγή σε Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Νήσος.
- Αρχάκης, Α. & Λαμπροπούλου, Σ. (2011). Σεξουαλικότητα, αρσενικότητες και η αφηγηματική κατασκευή ταυτοτήτων. Στο Κ. Κανάκης (επιμ.), *Γλώσσα και σεξουαλικότητα* (σσ. 183-201). Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2011). *Ταυτότητες, Αφηγήσεις και Γλωσσική Εκπαίδευση*. Εκδόσεις Πατάκη.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2015). «Μεταναστευτικές Ταυτότητες και Κριτικός Γραμματισμός: Μια απόπειρα Συσχετισμού τους». Στο Α. Χατζηδάκη (επιμ.), *Επιστήμες Αγωγής, «Κοινωνιογλωσσολογικές και Διαπολιτισμικές Προσεγγίσεις στην Πολιτισμική Ετερότητα στο Σχολείο»* (σσ. 92-114). Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- <https://doi.org/10.26248/edusci.v2015i4.1656>

- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2024). Η ποικιλομορφία και η πολυλειτουργικότητα του ρατσισμού σε άρθρα μεταναστευτικής εφημερίδας. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 13(1). <https://doi.org/10.12681/revmata.37707>
- Αρχάκης, Α. (2016). Διερευνώντας τις (καθημερινές) αφηγήσεις και τη θέση τους στην κριτική γλωσσική εκπαίδευση. Στο Ε. Χοντολίδου, Ρ. Τσοκαλίδου, Φ. Τεντολούρης, Α. Κυρίδης & Κ. Βακαλόπουλος (επιμ.), *Μνήμη Σωφρόνη Χατζησαββίδη: Γλωσσ(ολογ)ικές & Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις* (σσ. 132-156). Gutenberg.
- Αρχάκης, Α. (2020). *Από τον εθνικό στον μετα-εθνικό λόγο: Μεταναστευτικές ταυτότητες και κριτική εκπαίδευση*. Εκδόσεις Πατάκη.
- Αρχάκης, Α., Φτερνιάτη, Α. & Τσάμη, Β. (2015). Η γλωσσική ποικιλότητα σε κείμενα της μαζικής κουλτούρας: Προτάσεις διδακτικής αξιοποίησής της. Στο Μ. Τζακώστα (επιμ.), *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (σσ. 67-94). Gutenberg.
- Ασημακόπουλος, Σ. & Σεραφής, Δ. (2020). Ρητορική και λόγος μίσους: ομοφοβικές τάσεις σε σχόλια αναγνωστών στο διαδίκτυο. Στο Σ. Μπουκάλα & Α. Γ. Στάμου (επιμ.), *Κριτική Ανάλυση Λόγου. (Απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σσ. 589-621). Νήσος.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα* (μετ. Γ. Βογιατζής). Εκδόσεις Κριτική.
- Βελούδης, Γ. (2010). *Από τη σημασιολογία της ελληνικής γλώσσας: Όψεις της επιστημικής τροπικότητας*. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας* (μετ. Π. Σακελλαρίου). Gutenberg.
- Γιαννικοπούλου, Α. & Παπαδοπούλου, Μ. (2004). «Η εικόνα του γραπτού μηνύματος σε κείμενα που διαβάζουν τα παιδιά: παραδείγματα από βιβλία, εφημερίδες, κόμικς και περιβάλλοντα γραπτό λόγο». Στο Π. Παπούλια-Τζελέπη & Ε. Τάφα (επιμ.), *Γλώσσα και γραμματισμός στη νέα χιλιετία* (σσ. 81-96). Ελληνικά Γράμματα.
- Γούτσος, Δ. (2013). Γλώσσα και επικοινωνία. Στο Γ.Ι. Ξυδόπουλος, Ε. Αναγνωστόπουλος, Δ. Γούτσος, Σ. Χατζησαββίδης & Β. Τσάκωνα (επιμ.), *Γλώσσα, Κοινωνία και Εκπαίδευση: Εγχειρίδιο μελέτης* (σσ. 218-264). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γρόσδος, Σ. (2011). Εικόνα και γλωσσική διδασκαλία. Η διδακτική αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων. *ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ*, 138 (σσ. 63-83).
- Δούκα, Α., Φτερνιάτη, Α. & Αρχάκης, Α. (2016). Ειδησεογραφικός λόγος και κριτική γλωσσική εκπαίδευση στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών: Διδακτικές προτάσεις για

- το γλωσσικό μάθημα της Β' Λυκείου. Στο Α.Γ. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 164-202). Εκδόσεις Σαΐτα.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (1992). Think Practically and Look Locally: Language and Gender as Community - Based Practice. In *Annual Review of Anthropology*, Vol. 21. (pp. 461-490).
<https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.an.21.100192.002333>
- Ευθυμίου, Α. (2019). Η μορφολογική ποικιλία στα αξιολογικά επίθετα και ρήματα της Νέας Ελληνικής. Στο Α. Αρχάκης, Ν. Κουτσούκος, Γ. Ξυδόπουλος & Δ. Παπαζαχαρίου (επιμ.), *«Γλωσσική Ποικιλία. Μελέτες Αφιερωμένες στην Αγγελική Ράλλη»* (σσ. 155-176). Εκδόσεις Κάπα.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
<https://doi.org/10.1017/S0047404500017309>
- Fairclough, N. (2001). *Language and Power*, 2nd ed. Longman.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315002057>
- Ζάγκα, Ε. (2021). Πολιτικός λόγος και ιδεολογία: τα χαρακτηριστικά του κύριου άρθρου στην κομματική σχολιογραφία. *Journal of Applied Linguistics*, 34 (σσ. 25–46).
<https://doi.org/10.26262/JAL.V0I34.8518>
- Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. Edward Arnold.
- Holmes, J. (2016). *Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία*. Πατάκης.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής – ΙΕΠ. (2023). *Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας στο Λύκειο*. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΙΘ).
<http://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli>
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής – ΙΕΠ. (2024). *Οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Γ' τάξης του Ημερήσιου και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2024-2025*. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΙΘ). <https://iep.edu.gr/el/graf-b-yliko-2024-2025/geniko-lykeio-2024-2025>

- Ιορδανίδου, Α. & Σφυρόερα, Μ. (2007). *Η επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος. Κλειδιά και αντικλείδια*. ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
<http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2875/889.pdf>
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/5826>
- Jewitt, C. & Oyama, R. (2004) Visual Meaning: A Social Semiotic Approach. In T. Van Leeuwen & C. Jewitt (eds.), *The Handbook of Visual Analysis* (pp. 134-156). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857020062.n7>
- Kalantzis, M. & Cope, B. (2001). Πολυγραμματισμοί. Στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα* (μετ. Ν. Γεωργίου). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html
- Κανάκης, Κ. (2011). Εισαγωγή: Πόθεν γλώσσα και σεξουαλικότητα;. Στο Κ. Κανάκης (επιμ.), *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα. Γλωσσολογικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις* (σσ. 13-46). Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2014). Κριτικοί γραμματισμοί: Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα. Στο Ε. Γρίβα, Δ. Κουτσογιάννης, Κ. Ντίνας, Α. Στάμου, Α. Χατζηπαναγιωτίδη & Σ. Χατζησαββίδης (επιμ.), *Ο κριτικός γραμματισμός στη σχολική πράξη: Πανελλήνιο συνέδριο, Πρακτικά*.
<http://www.nured.uowm.gr/drama/PRAKTIKA.html>
- Κουτσογιάννης, Δ. (2017). *Γλωσσική διδασκαλία: Χθες, σήμερα, αύριο. Μια πολιτική προσέγγιση* (σσ. 81-95, 133-140, 150-154, 215-219, 299-304). Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Kress, G. & Van Leeuwen, Th. (1996). Reading Images. *The Grammar Of Visual Design*. Routledge.
- Kress, G. & Van Leeuwen, Th. (2001). *Multimodal discourse*. Arnold.
- Kress, G. & Van Leeuwen, Th. (2006). Reading Images. *The Grammar Of Visual Design, 2nd ed.* Routledge.
<https://cdn.glitch.me/05cf2253657b4ca7a4fe293daf3e7498%2Fkress%20and%20van%20leeuwen%20-%20reading%20images%20the%20grammar%20of%20visual%20design%202.pdf>

- Κωστούλη, Τ. (2001). Κειμενοκεντρική προσέγγιση και γλωσσικό μάθημα. Στο Α. Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e5/index.html
- Luke, C. (2006). Κυβερνοσχολείο και τεχνολογική αλλαγή: πολυγραμματισμοί για τη νέα εποχή. Στο Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση* (σσ. 190-223). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Λύκου, Χ. (2000). *Η Συστημική λειτουργική γραμματική του M.A.K Halliday*. Γλωσσικός Υπολογιστής II. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Μακράκης, Β. (2004) Απομυθοποιώντας το μεθοδολογικό μονισμό. Στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα* (σσ. 19-38). Τυπωθήτω.
- Μακρή, Δ. & Παπαδημητρίου, Ε. (2020). Αξιοποιώντας την «οπτική γραμματική» στη σχολική τάξη ως πόρο για τη δόμηση πολύσημων διατροφικών νοημάτων. Στο Ε. Παπαδημητρίου (επιμ.), *Κριτικοί κοινωνικοί [πολύ]γραμματισμοί. Διατροφικές νοηματοδοτήσεις σε τυπικές και μη τυπικές κοινότητες μάθησης* (σσ. 63-82). Gutenberg.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (2010). Η «γυναικεία γλώσσα» και η γλώσσα των γυναικών. Στο Β. Καντσά, Β. Μουτάφη & Ε. Παπαταξιάρχης (επιμ.), *Φύλο και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα* (σσ. 119-148). Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Μαρωνίτη, Κ., Στάμου, Α. Γ., Γρίβα, Ε. & Ντίνας, Κ. (2016). Αναπαραστάσεις της γλωσσικής ποικιλότητας στον τηλεοπτικό λόγο: Εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού σε παιδιά πρωτοσχολικής ηλικίας. Στο Α. Γ. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 57-94). Σαΐτα.
- McKay, S. L. (2009). Γραμματισμός και Γραμματισμοί. Στο S. L. McKay & N. H. Hornberger, *Κοινωνιογλωσσολογία και διδασκαλία της γλώσσας*. Τ. Κωστούλη (επιμ.) (σσ. 683-723). Επίκεντρο.
- Μήτσης, Ν. (2009). *Η διδασκαλία της γλώσσας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Διερευνώντας τα δεδομένα μιας αναγκαίας μετεξέλιξης που οδηγεί από τις γραμματικοσυντακτικές δομές στο κείμενο και την επικοινωνία*. Πρακτικά του 23ου Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Δ.Ο.Ε.- Π.Ο.Ε.Δ, με θέμα: «Γλώσσα και

- Γλωσσική Διδασκαλία στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης» 22 - 23 Απριλίου 2009.
https://www.syllogosperiklis.gr/old/praktika_doe/p_d_2009/mits_kypr.pdf
- Μητσικοπούλου, Β. (2001). Γραμματισμός. Στο Α. Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα* (σσ. 209-213). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_el/
- Μοσχοβάκου, Ν. & Χατζηαντωνίου Λ. (2018). *Οδηγός προς τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας για την Εξάλειψη του Σεξισμού και των Έμφυλων Διακρίσεων*. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2018/03/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3_mme_publ.pdf
- Μπέλλα, Σ. (2001). *Η δείξη στα Νέα Ελληνικά* (Διδακτορική διατριβή). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/sbella/files/01._i_deixi_sti_nea_elliniki-didaktoriki_diatrivi-mpella_2001_1.pdf
- Μπουτουλούση, Ε. (2001). Γλωσσική επίγνωση. Στο Α. Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e4/index.html
- Nation, I.S.P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press.
- Οικονομάκου, Μ. (2022). Πολυτροπικότητα και κριτικός οπτικός γραμματισμός στη διδασκαλία της γλώσσας: Προγράμματα σπουδών και μεθοδολογικές προεκτάσεις. Στο Ε. Γρίβα (επιμ.), *Γλωσσική Διδασκαλία και Μάθηση στο Σύγχρονο Εκπαιδευτικό και Κοινωνικό Περιβάλλον (Α)* (σσ. 153-166). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας/ ΠΕΚ «ΘΗΜΕΝΟΣ».
https://www.researchgate.net/publication/365476470_Polytropikoteta_kai_kritikos_optikos_grammatismos_ste_didaskalia_tes_glossas_Programmata_spoudon_kai_methodologikes_proektaseis
- Oikonomakou, M. & Papakitsos, E. (2021). Language teaching and critical literacy curriculum in Greek primary education: Implementation and perspectives. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 21(1) (pp. 1–15).
<https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2021.21.01.14>

- Oikonomakou, M., Sofos, E. & Kontogianni, A. (2022). Synchronous distance language learning and critical visual literacy practices in Greek primary education. *Journal of Research Initiatives*: 6 (3). <https://digitalcommons.uncfsu.edu/jri/vol6/iss3/6/>
- Παπαδημητρίου, Φ. (2010). Η κοινωνική σημειωτική προσέγγιση της οπτικής επικοινωνίας. Εισαγωγική σημείωση. Στο G. Kress & T. Van Leeuwen (επιμ.), *Η Ανάγνωση των Εικόνων* (σσ. 7-24). Επίκεντρο.
- Παπαδοπούλου, Μ., Παγκουρέλια, Ε. & Γκόρια, Σ. (2019). Πολυτροπικά κείμενα στην εκπαίδευση: θεωρητικά εργαλεία & διδακτικές πρακτικές. Στο Ε. Βασιλάκη, Σ. Καλμπένη, Ρ. Κίτσιου (επιμ.), *Πρώτη γλώσσα & Πολυγλωσσία. Εκπαιδευτικές & Κοινωνικοπολιτισμικές Προσεγγίσεις*. Πρακτικά Συνεδρίου Τζαρτζάνεια 2015 (Τύρναβος, 6-8 Νοεμβρίου 2015) (σσ. 330-347).
<http://greeklanglab.pre.uth.gr/el/%CF%84%CE%B6%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B12015/>
- Πολίτης, Π. (2001). Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους. Στο Α.Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
https://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/guide/thema_b10/index.html
- Στάμου, Α. Γ. (2011). Η κριτική ανάλυση λόγου των περιβαλλοντικών κειμένων: Προς μια κριτική γλωσσική επίγνωση. *12 Κείμενα για τη Γλωσσολογία: Πρακτικά των Ετήσιων Συναντήσεων του Τομέα Γλωσσολογίας* (σσ. 179-193). Κοντύλι.
- Στάμου, Α. Γ. (2012). Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: Αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. *Γλωσσολογία/Glossologia 20* (σσ. 19-38).
<https://glossologia.phil.uoa.gr/%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%82-20-2012/>
- Στάμου, Α. Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού & Β. Τσάκωνα (επιμ.), *Ανάλυση λόγου. Θεωρία και εφαρμογές* (σσ. 149-187). Νήσος.
- Στάμου, Α. Γ., Αλευριάδου, Α. & Ελευθερίου, Π. (2011). «Ζωγράφισε τα ΑΜΕΑ»: Αναπαραστάσεις της αναπηρίας μέσα από τα ιχνογραφήματα παιδιών του δημοτικού. Στο Μ. Α. Πουρκός & Ε. Κατσαρού (επιμ.), *Πρακτικά του Συνεδρίου «Βίωμα,*

Μεταφορά και Πολυτροπικότητα: Εφαρμογές στην επικοινωνία, την εκπαίδευση, τη μάθηση και τη γνώση» (σσ. 323-336). Νησίδες.

Στάμου, Α., Αρχάκης, Α. & Πολίτης, Π. (2016). Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Χαρτογραφώντας το πεδίο. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί Γραμματισμοί στον Λόγο της Μαζικής Κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 13-55). Εκδόσεις Σαΐτα.

Τσαγγαλίδης, Α. (2001). Κριτήρια Τροπικότητας: η κατηγορία των τροπικών μορίων της νέας ελληνικής (σσ. 759-770). *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 21.

Τσάκωνα, Β. (2012). Γλωσσική πράξη. Γλωσσάρι όρων γλωσσολογίας που χρησιμοποιούνται στα σχολικά εγχειρίδια. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. https://www.greek-language.gr/digitalResources/modern_greek/tools/lexica/glossology_edu/lemma.html?id=112&ur=3

Τσάμη, Β., Φτερνιάτη, Α. & Αρχάκης, Α. (2016). Μαζική κουλτούρα, γλωσσική ποικιλότητα και χιούμορ: Διδακτικές προτάσεις για την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού μαθητών/τριών Ε' και ΣΤ' Δημοτικού. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί Γραμματισμοί στον Λόγο της Μαζικής Κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 95-123). Εκδόσεις Σαΐτα.

Τσοπάνογλου, Α. Γ. (2010). *Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας και εφαρμογές της στην αξιολόγηση της γλωσσικής κατάρτισης*. 2η έκδ. Ζήτη.

Φιλιππάκη-Warburton, E. & Σπυρόπουλος, Β. (2006). Το εγκλιτικό σύστημα της ελληνικής: Συγκριτική θεώρηση με την τουρκική και διδακτικές προτάσεις. Στο Σ. Μοσχονά (επιμ.), *Η σύνταξη στη μάθηση και στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας* (σσ. 117-170). Πατάκης.

Φραγκουδάκη, Α. (2001). Η χρήση του λόγου από τα ΜΜΕ και οι πολιτικές της επιπτώσεις. Στο Π. Μπουκάλας & Σ.Α. Μοσχονάς (επιμ.), *Δημοσιογραφία και γλώσσα. Πρακτικά συνεδρίου, 15-16 Απριλίου 2000* (σσ. 37-43). Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ. https://www.researchgate.net/publication/331375220_Demosiographia_kai_Glossa

Φρυδάκη, Ε. (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και της μετανεωτερικής σκέψης*. Εκδόσεις Κριτική.

- Φτερνιάτη, Α. (2010). *Το διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού και η Παιδαγωγική του Γραμματισμού και των Πολυγραμματισμών* (σσ. 135, 37-61). Νέα Παιδεία.
- Van Dijk, T. (2020). Κριτικές Σπουδές Λόγου: Μια κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση. Στο Σ. Μπουκάλα & Α. Γ. Στάμου (επιμ.), *Κριτική Ανάλυση Λόγου. (Απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σσ. 101-143). Νήσος.
- Wells, G. (2006). Γλώσσα, γραμματισμός και εκπαίδευση. Στο Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση* (σσ. 89-133). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Wodak, R. (2011). Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis. In J. Östman & J. Verschueren (eds.), *Handbook of Pragmatics: 22nd Annual Installment* (pp. 50-70). John Benjamins.
- https://www.researchgate.net/publication/284513152_Critical_Linguistics_and_Critical_Discourse_Analysis
- Χαραλαμπίδης, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. (1997). *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Θεωρία και πρακτική εφαρμογή. Μια εναλλακτική πρόταση για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής στην υποχρεωτική εκπαίδευση* (σσ. 79-102). Κώδικας.
- https://archeia.moec.gov.cy/sd/288/epeksergasia_keimenou.pdf
- Χαραλαμπίδης, Α. (2001). Η στροφή προς την επικοινωνιακή προσέγγιση για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Γλωσσικός υπολογιστής, Ι*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/print/charalabopoulos/index.htm>
- Χατζησαββίδης, Σ. & Φίλιου, Α. (2012). Η Πολυτροπικότητα στον ημερήσιο ελληνικό τύπο: συγκριτική διερεύνηση του βαθμού και των χαρακτηριστικών της. Στο Ζ. Gavriilidou, Α. Efthymiou, Ε. Thomadaki & Ρ. Kambakis-Vougiouklis (eds), *Selected papers of the 10th ICGL* (σσ. 1207-1214). Democritus University of Thrace.
- Χατζησαββίδης, Σ. (1999). *Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος*. Gutenberg.
- Χατζησαββίδης, Σ. (2001). Η μορφολογική ποικιλία του δημοσιογραφικού λόγου ως δείκτης πολιτικής ιδεολογίας. Στο Π. Μπουκάλας & Σ.Α. Μοσχονάς (επιμ.), *Δημοσιογραφία και γλώσσα. Πρακτικά συνεδρίου, 15-16 Απριλίου 2000* (σσ. 141-156). Μορφωτικό

Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ.

https://www.researchgate.net/publication/331375220_Demosiographia_kai_Glossa

- Χατζησαββίδης, Σ. (2010). Γλωσσοδιδασκτικά συνεχή και ασυνεχή της τελευταίας τριακονταετίας: από τον επικοινωνιοκεντρισμό στον κοινωνιοκεντρισμό. Στο Κ. Ντίνας, Α. Χατζηπαναγιωτίδη, Α. Βακάλη, Τ. Κωτόπουλος & Α. Στάμου (επιμ.), Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή *Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης μητρικής, δεύτερης ξένης)*, 4-6/9/2009, Νυμφαίο Φλώρινας.
- Χοντολίδου, Ε. (1999). Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός υπολογιστής, Ι* (σσ. 115-118). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Χρυσάφης, Ι. Ε. (1926). Οι πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες εν Αθήναις (1986). Στο *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος* (σσ. 327-337). Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- https://www.searchculture.gr/aggregator/edm/Daniilis/000153hmer_meg_elladosarticleview769

Παράρτημα Α: Δημοσιογραφικά κείμενα

Κείμενο 1ο: «Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους»

https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/441831_teleti-enarxis-olympiakon-agonon-me-enohlisan-ta-ellinika-mme-me-ton

efsyn Ανεξάρτητη Συντακματική Εφημερίδα .gr

PODCAST | ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ | ΣΥΡΙΑ | ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ

ΕΝΤΥΠΗ ΕΚΔΟΣΗ

Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: με ενόχλησαν τα ελληνικά ΜΜΕ, με τον εθνικισμό και την αλαζονεία τους

■ ΑΠΟΨΕΙΣ
30.07.24 16:00
Μαρίνα Πρεντούλη*

Ηταν κιτς; Ίσως και να ήταν. Ήταν ασύνδετη ως τελετή; Ίσως και να ήταν. Αλλά η έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων στο Παρίσι ήταν και πολλά άλλα πράγματα. Όσο για τα σχόλια των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα, μέσων που προωθούν την κυρίαρχη ιδεολογία με τον πιο άκομφο τρόπο, αποκαλύπτουν περισσότερα για τον ρόλο του εθνικισμού στην Ελλάδα και την έλλειψη ουσιώδους παιδείας, παρά για τη Γαλλία και την τελετή.

Πέρα από τα αρνητικά σχόλια για την αισθητική της τελετής, πολλά ελληνικά κανάλια στάθηκαν σε μια άνευ λόγου σύγκριση με την ανάλογη ελληνική τελετή του 2004. Εκτός του ότι αυτό ήταν είκοσι χρόνια πριν, που και το αισθητικό αλλά κυρίως το σοσιο-πολιτικό πλαίσιο έχουν αλλάξει, και χωρίς να λάβουμε υπόψη μας τι στοίχισαν στην Ελλάδα οι Ολυμπιακοί του 2004 (δίνοντας στη χώρα πολύ λιγότερες υποδομές απ' ό,τι θα μπορούσαν), κάποιος κακόβουλος θα μπορούσε να πει ότι η μορφή του ανταγωνισμού που προωθεί αυτή η κριτική δεν είναι καν μέσα στο πνεύμα συν-αγωνισμού των Ολυμπιακών Αγώνων. Αντί λοιπόν να προωθούν την ευγενή άμιλλα, τη διαφορετικότητα κάθε χώρας αλλά και το κοινό μας πεπρωμένο πάνω σε αυτόν τον πλανήτη, πεπρωμένο που αμαυρώνεται από τον καπιταλισμό, την οικολογική καταστροφή και τους πολέμους, τα ελληνικά κανάλια (όπως και άλλα μέσα) προωθούν την άγνοια, τον εθνικισμό και την υπερφίαλη στάση απέναντι σε κάθε τι διαφορετικό και «ξένο».

Ετσι κάπως η «ελληνικότητά» μας γίνεται η «κόλλα» που μας ενώνει σε λάθος βάση: νομιμοποιεί το υπάρχον πολιτικό σύστημα και τις κυβερνήσεις που το υπηρετούν, ενώ συνάμα κρύβει την αλήθεια: ότι δεν είμαστε όλοι ένα. Δεν είμαστε ένα όταν κάποιοι θα πεθάνουν σε ένα κρεβάτι δημόσιου νοσοκομείου χωρίς να τους κρατά το χέρι καμία νοσοκόμα, γιατί είναι και αυτές αποκαμωμένες εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού και το δημόσιο νοσοκομείο απαξιωμένο, ενώ κάποιος άλλος θα πεθάνει σ' ένα πολυτελές κρεβάτι ιδιωτικού νοσοκομείου. Ούτε στη ζωή είμαστε «εμείς, όλοι μαζί, οι Έλληνες, ενωμένοι», ούτε και στον θάνατο. Χρησιμοποιώ το ΕΣΥ σαν παράδειγμα γιατί αντίστοιχα αρνητικά σχόλια έκαναν τα ΜΜΕ και ως προς το κομμάτι της τελετής των Ολυμπιακών του 2012 στο Ηνωμένο Βασίλειο, με θέμα το Εθνικό Σύστημα Υγείας (NHS). Αυτή η κριτική, όμως, συγκαλύπτει τον κοινό εχθρό που καταστρέφει τη δημόσια υγεία και στις δύο χώρες: τις δεξιές κυβερνήσεις που είναι πολύ διεθνιστικές όταν πρόκειται για τα συμφέροντά τους και αντιγράφουν η μία την άλλη χωρίς κανένα πρόβλημα.

Να επιστρέψω όμως στην τελετή έναρξης στο Παρίσι. Πολύ μου άρεσε που περιλάμβανε όλη την πόλη, που ήταν ένα λαϊκό πανηγύρι, με τα καλά του και τα κακά του, αλλά ένα πανηγύρι που γιόρταζε την πολυπολιτισμικότητα της πρωτεύουσας. Επίσης μου άρεσε το «κάδρο» με το κομμένο κεφάλι της Μαρίας Αντουανέτας, ειδικά επειδή στους επισήμους υπήρχαν αντιπρόσωποι ευρωπαϊκών κρατών που ακόμα έχουν βασιλευσμένη δημοκρατία. Με χέβι μέταλ μουσική ακόμα καλύτερα, γιατί προσωπικά δεν δύναμαι να φανταστώ καμία επανάσταση με υπόκρουση σανσόν. Ασε δηλαδή που το εύρος των μουσικών επιλογών ήταν

μεγάλο και ας μη μου αρέσει ούτε η Λέιντι Γκάγκα ούτε η Σελίν Ντιόν - σημασία έχει ότι αρέσουν σε εκατομμύρια άλλους που το γλεντάγανε στο Παρίσι.

Μπράβο και σε όποιον συμπεριέλαβε στο πρόγραμμα τη γεννημένη στο Μάλι τραγουδοποιό Αγιά Νακαμουρά, που όπως αναφέρει η Guardian, οι φήμες θέλουν έξαλλους τους Γάλλους ακροδεξιούς! Όσο για την αναφορά στον πίνακα «Το Δείπνο των Θεών» του Jan Hermansz van Bijlert (ή μήπως ήταν αναφορά στον Μυστικό Δείπνο, κάτι που εξόργισε την Καθολική Εκκλησία;) επικροτώ και χαμογελάω με την αναπροσαρμογή του που υμνεί τη συμπερίληψη και την κουλτούρα της αφύπνισης (woke) που οι στρατιές των Ευρωπαίων ακροδεξιών έχουν κάνει ανάθεμα. Αν τώρα είναι κιτς, δεν με ενοχλεί καθόλου. Με πειράζει όμως η αλαζονεία, που δυστυχώς δεν περιορίζεται στη Δεξιά, που κοιτάει αφ' υψηλού, κατακρίνει και κουνάει το δάχτυλο.

Τόσο ο εθνικισμός όσο και ο πολιτισμικός πόλεμος στη διαφορετικότητα, μπανάλ ή όχι, μόνο την κυρίαρχη ιδεολογία συμφέρουν (από καπιταλισμό μέχρι πατριαρχία) και τη νομιμοποίησή της. Τόσο τα ΜΜΕ όσο και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας σήμερα αυτά προωθούν και εμείς επιβάλλεται να αντιστεκόμαστε τόσο στο προσωπικό όσο και στο πολιτικό. Λίγο μετά τους ελληνικούς Ολυμπιακούς μια καλλιτέχνης (με πτυχίο από το ανάλογο ελληνικό Πανεπιστήμιο αλλά και με τεράστια άγνοια) «εξηγούσε» σε μια παρέα κάτι του τύπου «τι να μας πουν εμάς [Ελληνες] οι Ευρωπαίοι, που τον πλούτο των ελληνικών τοπικών ενδυμασιών δεν τον έχει κανένας;» και ένιωσα ότι οφείλω να θυμίσω πως οι Σκοτσέζοι έχουν ακόμα και διαφορετικά υφάσματα για κάθε οικογένεια. Θα μπορούσα να έχω πει και για άλλες βαλκανικές χώρες, για ιθαγενείς της Νότιας Αμερικής και άλλους, αλλά δεν βαριέσαι. Ικανοποιήθηκα που έμεινε με το στόμα ανοιχτό, το βλέμμα απλανές και μπήκε ένα τέλος στο εθνικιστικό ντελίριο.

* Ομότιμη καθηγήτρια Πολιτικής Επιστήμης και Επικοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Ανατολικής Αγγλίας, Ηνωμένο Βασίλειο

TAGS

Ολυμπιακοί Αγώνες

Παρίσι

ΜΜΕ

Κείμενο 2^ο: «Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ»

<https://www.ethnos.gr/sports/article/326179/telethenarxhsolympiakonagonontieidanoieyoghinoikaieklopsanapotageliakaitiakoyosantaaftiamasapothnert>

Αθλητισμός | 27.07.2024 09:30

Νίκος Τζανιδής
Συντάκτης-Αρθρογράφος

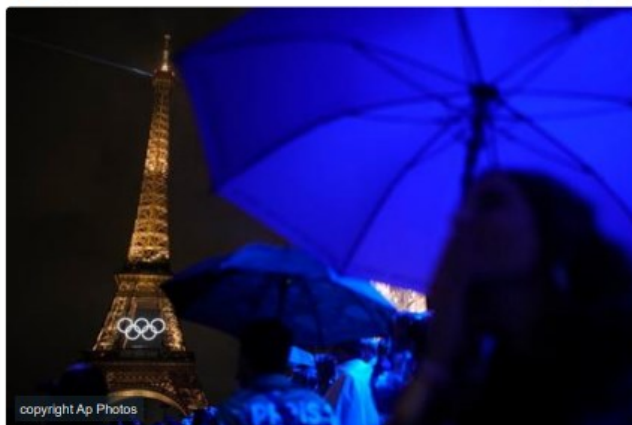
Ενότητες στο άρθρο: + Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω... + Η Ελλάδα παντού και απούσα...
+ ΕΡΤ: Πάντα μετεξεταστέοι και μονίμως αριστεύσαντες...

Τελετή Έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων: τι είδαν οι εξωγήινοι και έκλαψαν από τα γέλια και τι άκουσαν τα αφτιά μας από την ΕΡΤ

🕒 χρόνος ανάγνωσης: 6 λεπτά | 🗨️ Ανοικτό για σχολιασμό

επόμενο άρθρο

Πάει κι η **Τελετή Έναρξης** των 33ων **Ολυμπιακών Αγώνων** και τόσο νερό παντού και εμείς μείναμε διψασμένοι. Κακόγουστο θέαμα και για μια ακόμα φορά, ντροπή για την ΕΡΤ! Οι εξωγήινοι, έκλαψαν από τα γέλια...

Το λένε συχνά οι Γάλλοι: Apres la pluie le beau temps· κι εμείς το λέμε: μετά τη μπόρα έρχεται η γαλήνη... Και έπειτα από την καταιγίδα της Τελετής Έναρξης απαντήσουμε την αιθρία των Αγώνων δίχως κεραυνούς και ευτράπελα... Τι είδαμε το βράδυ της Παρασκευής; Ένα ποτάμι εικόνων να σέρνεται στον Σηκουάνα και πότε να κουράζει, πότε να προκαλεί οργή, πότε χαμόγελα και πότε καγχασμό. Η «γιορτή της διαφορετικότητας» δεν ήταν **Τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων!** Το ωραίο και το άσχημο είναι υποκειμενικό· εμένα δεν μου άρεσε η Τελετή!

Σκεφτείτε- αν υπήρχαν- εξωγήινοι να παρακολουθούσαν από ψηλά το παγκόσμιο πανηγύρι του γένους των ανθρώπων, τι θα έβλεπαν; Βάρκες φορτωμένες μουσκεμένους αθλητές να χαμογελούν με σημαίες να πλέουν σ' ένα μεγάλο ποτάμι που κόβει στη μέση μια πόλη, χορευτές να κάνουν κωλοτούμπες, drag queens, αξύριστες μεγαλοκοπέλες, τέρατα και φαντάσματα του παρελθόντος, κομμένα κεφάλια στο πιάτο, αίμα να λερώνει το Παρίσι, ασύνδετους συμβολισμούς (τι ήθελε άραγε να μας πει το τρίο στη βιβλιοθήκη;) και βροχή, καταρρακτώδη βροχή... Και σίγουρα οι φουκαράδες οι εξωγήινοι θα έκλαψαν από τα γέλια χθες βράδυ... Πού πάει το γένος των ανθρώπων;

Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω...

Σκοτεινοί οι συμβολισμοί της Τελετής που βασίστηκαν πάνω στη ρήση του Σκοτεινού Ηράκλειτου: «Δεν μπορείς να μπεις στο ίδιο ποτάμι για δεύτερη

φορά». Και το ποτάμι τούς έπνιξε και μας μούσκεψε!
Από το Pont d'Austerlitz μέχρι τον **Πύργο του Άιφελ** έβρεχε ακροβάτες, ένταση, παραλήρημα, μια non-binary καταιγίδα που κόπασε μόνο από τη φωνή της Σελίν Ντιόν, την βιβλική παρουσία του **Ζινεντίν Ζιντάν** και την πλεύση των θρύλων των αθλημάτων πριν ανάψει η Φλόγα και φύγει με αερόστατο για τον νεφελώδη ουρανό της Πόλης του Φωτός, που όμως ήταν χθες σκοτεινή...

Επιτηδευμένη αισθητική, (κις ο δόκιμος όρος), ευτελές θέαμα πανηγυριού τύπου **διαγωνισμού τραγουδιού Eurovision** και κακογουστιά. Η Lady Gaga με γλώσσες στα μάγουλα άνοιξε το σόου και η παντάνασσα **Σελίν Ντιόν** το έκλεισε. Και στο ενδιάμεσο; Μουσικέμενες προθέσεις... Ένας αναδευτήρας που ανακάτεψε Καμιν Σεν Σανς, Ζορζ Μπιζέ, Σαρλ Ασναβούρ, Άια Νακαμούρα, καρτούν Μινιόν, Εντίθ Πιάφ, Γεύμα των Θεών παρωδία, την καρικατούρα του Θεού Διόνυσου να τρομάζει, και αθλητές να γίνονται μούσκεμα χαμογελώντας γιατί έτσι έπρεπε... Αποτέλεσμα; Άθλιος χυλός! Και το δόθεν πρωτότυπο Τελετής στην πόλη και πάλι απέτυχε. Και το 1998 οι διοργανωτές του **Μουντιάλ** Γάλλοι είχαν παρουσιάσει έναν αχταρμά για Τελετή Έναρξης στους δρόμους του Παρισιού· τότε δεν έβρεχε...

Ο Thomas Jolly, ο νεαρός γάλλος σκηνοθέτης υπεύθυνος για το σουρεάλ και βλάσφημο σόου, είχε πει ότι δεν ήθελε απλώς μια «εφήμερη λάμψη» αλλά μια εξερεύνηση του τι βασίζεται στην «κοινή μας ανθρωπιά»· το τι κατάλαβε ότι κατάφερε, θα το είδε στους εφιάλτες του χθες τα ξημερώματα· αν κοιμήθηκε... Το **Παρίσι**, από την εποχή του «Πολυαγαπημένου» βασιλιά Λουδοβίκου XV είχε να δει μια τελετή με σχηματισμούς σκαφών να πλέουν στον Σηκουάνα, και να επευφημούνται από ανθρώπους που κρέμονταν από τα παράθυρα των παλιών σπιτιών· και μάλλον δεν θα ήθελε να το ξαναδεί για τα επόμενα 300 χρόνια.

Η Ελλάδα παντού και απούσα...

Η ρήση του Ουγκώ: «Ο κόσμος είναι η Ελλάδα που διαστέλλεται. Η Ελλάδα είναι ο κόσμος που συστέλλεται» απολύτως ακριβής. Με Ελλάδα άρχισε το πανηγύρι, Ελλάδα το χρωμάτισε και με Ελλάδα τέλειωσε, μόνο που το ελληνικό πνεύμα και το κάλλος απουσίαζαν... Και σε όλο αυτό το διάστημα του συνονθυλεύματος εικόνων και συμβολισμών, μια μυστηριώδης, απρόσωπη φιγούρα έτρεχε στις στέγες της πόλης με την Ολυμπιακή Φλόγα. Τι ήθελε να μας δείξει ο σκηνοθέτης; Αυτός ξέρει...

Στο τέλος, όλα έγιναν καθώς έπρεπε να γίνουν: ο Charles Coste, ο γηραιότερος εν ζωή Ολυμπιονίκης, στα 100 του χρόνια σε αναπηρικό καροτσάκι, πήρε τη φλόγα και την έδωσε στον σπουδαίο γάλλο τζουντόκα Teddy Riner και την γοητευτική (στα 56 της) σπρίντερ Marie-Jose Perec.

άναψαν ένα καζάνι συνδεδεμένο με ένα γιγάντιο μπαλόνι, πριν η **Σελίν Ντιόν** τραγουδήσει τον Ύμνο στην Αγάπη της **Εντίθ Πιάφ**, στην πρώτη δημόσια εμφάνισή της έπειτα από χρόνια, προκαλώντας συγκίνηση κι ανατριχίλα. Οι σωβινιστές Γάλλοι άφησαν στην άκρη τους «δικούς τους» και άνοιξαν με την Αμερικανίδα Γκάγκα κι έκλεισαν με την Καναδέζα Ντιόν... Και για να κλείσουμε το πρώτο κομμάτι της κριτικής με πέντε λέξεις: πολύ κακό για το τίποτα!

ΕΡΤ: Πάντα μετεξεταστέοι και μονίμως αριστεύσαντες...

Και πάμε στο δεύτερο σκέλος που έχει να κάνει με την μετάδοση της **ΕΡΤ**. Ντροπή! Ο διευθυντής του αθλητικού τμήματος Δημήτρης Χατζηγεωργίου ακουγόταν ασθενής, ήταν (κι αυτή τη χρονιά) αδιάβαστος και τα μαθήματα ορθοφωνίας που θα έπρεπε να έχει κάνει τόσα χρόνια τα άφησε για μετά την συνταξιοδότηση... Μας ενημέρωσε, ο φιλότιμος κατά τα άλλα τηλεσχολιαστής, ότι η φωτιά στη Νοτρ Νταμ ξέσπασε το 2015... Ακούσαμε για τους πρόποδες της Παναγίας των Παρισίων, δεν ακούσαμε το παραμικρό για καλλιτέχνες που εμφανίζονταν επί σκηνής και προσπαθώντας να ξεδιαλύνουμε τις κουβέντες του καταλάβαμε ότι δεν κατάλαβε το παραμικρό από τα τεκταινόμενα, ίσως από κούραση, ίσως από τη βροχή, ίσως γιατί δεν θα έπρεπε να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...

Από κοντά, σε πιο χαμηλούς τόνους λαθών ο Περικλής Μακρής, αλλά κι αυτός έξω από τα νερά του παρόλο τον όγκο υδάτων από ουρανού και ποταμού... Μέχρι τότε αρπακολατζίδικες μεταδόσεις παγκοσμίων δρώμενων (έστω και ανόσιων); Όλοι δεν είναι για όλα. Ο Αλέξης Κωστάλας, για παράδειγμα θα καταλάβαινε τα μουσικά κομμάτια που έδεναν τα δρώμενα και κάτι παραπάνω θα είχε να μας πει. Αδιάβαστοι στη Eurovision, αδιάβαστοι στην Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων! Πάντα μετεξεταστέοι στη συνείδηση των θεατών, αλλά μονίμως αριστεύσαντες στις «αναφορές» της ΕΡΤ. Κάθε λαός έχει τους τηλεσχολιαστές που του αξίζουν; Ε, δεν αντέχεται τόση μετριότητα σε τόσο μεγάλη διάρκεια πια...

Επίλογος Α': Πνίγεται όχι αν πέσεις στο ποτάμι, αλλά αν παραμείνεις βυθισμένος σε αυτό. Και η ΕΡΤ έχει κολλήσει χρόνια στον βυθό...

Επίλογος Β': Νερό, χθες, νερό παντού και ούτε μια σταγόνα να πιούμε... Καλή θέαση στα αθλήματα, τουλάχιστον.

Παράρτημα Β: Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητες ανοιχτής διδασκαλίας

ΚΕΙΜΕΝΟ 1:

B1. Η συγγραφέας στο κείμενο 1 επιλέγει συχνά **ενεργητική σύνταξη**. Αφού εντοπίσετε δύο χωρία, να εξηγήσετε ποια πρόθεση εξυπηρετεί αυτή η επιλογή.

B2. Στο κείμενο 1 παρατηρείται η **εναλλαγή ρηματικών προσώπων**. Να επισημάνετε δύο ρηματικά πρόσωπα που κυριαρχούν και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους ως προς το περιεχόμενο και το επικοινωνιακό αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψη σας ότι πρόκειται για άρθρο γνώμης.

B3. Στην 3η παράγραφο του κειμένου 1 («Έτσι κάπως η «ελληνικότητά» ... χωρίς κανένα πρόβλημα.»), η συγγραφέας χρησιμοποιεί **μεταφορές** και **συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο**. Να εντοπίσετε από ένα χωρίο για αυτές τις λεξιλογικές επιλογές και να εξηγήσετε ποια σκοπιμότητα εξυπηρετούν.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2:

B4. Στο κείμενο 2, μεταξύ άλλων, επικρατεί το α' πληθυντικό πρόσωπο. Να εντοπίσετε δύο χωρία και να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα αυτής της επιλογής από τον συγγραφέα ως προς το περιεχόμενο και το ύφος.

B5. «Σκεφτείτε -αν υπήρχαν ... το γένος των ανθρώπων;»: Στη συγκεκριμένη παράγραφο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πλήθος **αξιολογικών επιθέτων**. α) Αφού τα εντοπίσετε, να σχολιάσετε τη λειτουργία τους. β) Πώς επηρεάζει αυτή η επιλογή το είδος του συγκεκριμένου άρθρου (πληροφοριακό ή γνώμης);

B6. Στην παράγραφο «Και πάμε στο δεύτερο σκέλος...να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...» ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πολλά **σημεία στίξης**. Αφού τα εντοπίσετε, να αιτιολογήσετε την επιλογή τους.

B7. Δραστηριότητα για την 1^η εικόνα:

Αφού παρατηρήσετε την εικόνα που συνοδεύει το κείμενο 1 να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

α) Να περιγράψετε με συντομία τα πρόσωπα που απεικονίζονται σε αυτή.

β) Μπορείτε να υποθέσετε ποιο γεγονός αναδεικνύεται μέσω της εικόνας; Πρόκειται για στατική ή εξελισσόμενη εικόνα; Να τεκμηριώσετε την επιλογή σας.

γ) Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι κάποια πρόσωπα κοιτούν προς τον/τη θεατή/τρια και κάποια άλλα όχι;

Παράρτημα Γ: Αποσπάσματα απαντήσεων μαθητών/τριών

B3) Η φωτογράφος στη 3η παράγραφο χρησιμοποιεί μεταφορές και συναίσθηματικό λεξιλόγιο. Για παράδειγμα, "Δεν είμαστε ένα... υπονοούμενο" και "καταγεγραφή της δημόσιας υφέως". Η θεοποιητικότητα αυτών είναι η ευέρρεια της κριτικής και η ευαισθητοποίηση του αναγνώστη. Η μεταφορά παρουσιάζεται η ιδέα της αδυναμίας κάποιου του πόσο πιο φτωχός. Ταυτόχρονα το συναίσθηματικό λεξιλόγιο ευχόμενα την ένταση του μηνύματος που δίνει και δημιουργεί συναίσθημα.

B4) Το α' πληθυντικό πρόσωπο είναι πιο άμεσο το κείμενο και αφήνει του αναγνώστη να ταυτιστεί με τις αδελφές του. Ταυτόχρονα χρησιμοποιεί το "εμείς" για να υποστηρίξει ότι το πρόβλημα αυτό αφορά όλους μας.

B5) Στην παράγραφο στην οποία ο φωτογράφος χρησιμοποιεί επημέλεια ~~επ' αφορμής~~ δηλώνει θαυμαστικό ή αποβιωποιστικό. Θαυμαστικό για να τονίσει τα πλεονεκτήματα του και την αφοσίωσή του ενώ τα αποβιωποιστικά δείχνουν ειρωνεία και αλλοτρίωση.

B6) Χρησιμοποιεί 2' ενικό για να εκφράσει τη γούμνη της ~~αυτής~~ Ταυτόχρονα και ~~α~~ α' πληθυντικό πρόσωπο για να υποστηρίξει ότι το πρόβλημα ισχύει για όλους μας.

Τα πρόσωπα στην εικόνα είναι όλα χαρούμενα και γαντζωμένα, ο καθένας διαφορετικός από τον άλλον και με διάφορες εκφράσεις. Φωτογραφίζονται για αυτή την φωτογραφία θέλουν ~~να~~ μας δείξουν ότι όλοι είμαστε διαφορετικοί, για αυτό και υπάρχουν διάφοροι ^{B7. Δραστηριότητα για την 1η εικόνα:} τύποι ανθρώπων. Ταυτόχρονα το ^{Αφού παρατηρήσετε την εικόνα που συνοδεύει το κείμενο 1 να απαντήσετε στα παρακάτω}

ΚΕΙΜΕΝΟ 1:

B1. Η συγγραφέας στο κείμενο 1 επιλέγει συχνά ενεργητική σύνταξη. Αφού εντοπίσετε δύο

χωρία, να εξηγήσετε ποια πρόθεση εξυπηρετεί αυτή η επιλογή.

Ο συγγραφέας επιλέγει ενεργητική σύνταξη (πρωτοβουλία, αποκαλύπτουν) ~~αλλά~~ ^{Μέσα} από αυτήν την επιλογή δίνει έμφαση στους ~~αυτούς~~ ^{μεσα} μαζικής ενημέρωσης που ~~πρωτοβουλία~~ ^{πρωτοβουλία} πνεύμα τις ~~ελαφρώς~~ ^{ελαφρώς} επίσης κάνει το ύφος πιο άμεσο, καθημερινό και γίνεται διακριτή η πρόθεση του συντάκτη να κατακρίνει τους φορείς ενημέρωσης για τον τρόπο δράσής τους της τελετής

B2. Στο κείμενο 1 παρατηρείται η εναλλαγή ρηματικών προσώπων. Να επισημάνετε δύο

ρηματικά πρόσωπα που κυριαρχούν και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους ως προς το περιεχόμενο

και το επικοινωνιακό αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψη σας ότι πρόκειται για άρθρο γνώμης.

Τα δύο ρηματικά πρόσωπα που κυριαρχούν είναι το α' και γ' ~~και πετυχαίνουν~~ ^{Με} το α' προσώπο των Αγώνων (2024) με το γ' πρόσωπο ~~β' αναφέρεται~~ ^{αναφέρεται} εμμέσως στους ~~αυτούς~~ ^{αυτούς} "κετέν" της τελετής ~~δεν κερδίζει~~ ^{δεν κερδίζει} το ολυμπιακό γόλφ και ενισχύει την άποψή του.

B3. Στην 3η παράγραφο του κειμένου 1 («Έτσι κάπως η «ελληνικότητα» ... χωρίς κανένα

πρόβλημα»), η συγγραφέας χρησιμοποιεί μεταφορές και συναισθηματικά φορτισμένο

λεξιλόγιο. Να εντοπίσετε από ένα χωρίο για αυτές τις λεξιλογικές επιλογές και να εξηγήσετε ποια

σκοπιμότητα εξυπηρετούν.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μεταφορές και συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο για να κάνει επίκληση στα συναισθήματα των αναγνώστων. («Έτσι ... βάση») Προσπαθεί να πείσει μέσω των συναισθημάτων τους για να αναδείξει το πρόβλημα που υπάρχει

ΚΕΙΜΕΝΟ 2: με τις κυβερνήσεις των κρατιών.

B4. Στο κείμενο 2, μεταξύ άλλων, επικρατεί το α' πληθυντικό πρόσωπο. Να εντοπίσετε δύο χωρία

και να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα αυτής της επιλογής από τον συγγραφέα ως προς το περιεχόμενο

Στο κείμενο 2 και το ύφος ~~και το ύφος~~ ^(μείνουμε, απαντάμε) χρησιμοποιείται α' πληθυντικό πρόσωπο κυρίως. έτσι δημιουργείται μια αίσθηση ομοψυχίας καθώς ~~δεν είναι~~ ^{δεν είναι} φαίνεται να μοιράζεται την ίδια άποψη με τους αναγνώστες ότι η τελετή ~~εναρξης~~ ^{εναρξης} των ολυμπιακών δεν είναι ιδανική και ούτε σωστή για μια διοργάνωση αθλημάτων.

B5. «Σκεφτείτε -αν υπήρχαν ... το γένος των ανθρώπων»: Στη συγκεκριμένη παράγραφο ο

συγγραφέας χρησιμοποιεί πλήθος αξιολογικών επιθέτων. α) Αφού τα εντοπίσετε, να σχολιάσετε

τη λειτουργία τους. β) Πώς επηρεάζει αυτή η επιλογή το είδος του συγκεκριμένου άρθρου

(πληροφοριακό ή γνώμης);

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αξιολογικά επίθετα (αυθεντικός, μέγας, άγριος) για να αυξήσει την προσωπική του άποψη σχετικά με τη τελετή εναρξης των Αγώνων (τελείος αρνητική ^{by the way}) και πάλι γεμάτος το είδος του άρθρου. ~~Αυτά είναι~~ ^{Αυτά είναι} ο λόγος είναι άρθρο γνώμης

B6. Στην παράγραφο «Και πάμε στο δεύτερο σκέλος... να μεταδώσει κάτι που δεν γνωρίζει...» ο

συγγραφέας χρησιμοποιεί πολλά σημεία στίξης. Αφού τα εντοπίσετε, να αιτιολογήσετε την

επιλογή τους.

Πρώτα χρησιμοποιεί θαυμαστικό. Αυτό το κάνει για να εκφράσει την άποψή του για την κατάσταση της ΕΡΤ σχετικά με την τελετή. Στη συνέχεια παρενθεση για να προσδώσει σχόλιο σχετικά με τον συντονισμό του αεθιμού του γήπεδου. Τέλος, τα αποσιωπητικά τα χρησιμοποιεί για να δώσει την αίσθηση ότι θέλει να πει κάτι σχετικά με τα σχέδια, δηλώνοντας σε οποία αναφερόμαστε ο τηλεοπτικός σταθμός από την ίδια τελετή. ~~Επίσης~~ ^{Επίσης} δίνει έμφαση και δίνει έμφαση στην γνώμη του σχετικά με τα "τεκταινόμενα"

Εισαγωγή Συντάκτης

Με αφορμή το άρθρο που δημοσίευσες σχετικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες, αποφάσισα ως αναγνώστης να σας αποστείλω αυτή την επιστολή προκειμένου να γνωστοποιήσω τις αντιθέσεις μου στα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν για το θέμα της κοινωνικής διαφορετικότητας. Οι Ολυμπιακοί αγώνες από την φύση τους προσδίδουν διαφορετικό αναγνώριση στους ανθρώπους. Συνολικά θα πρέπει να γίνει χρήση του χαρακτηριστικού αυτού ως διαγράμμισης, ώστε να περάσουν όρθα και με κορφό τρόπο τα ευγενή μηνύματα όπως αυτό της αποδοχής του συνανθρώπου.

Οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν κομμάτι της κλασικής παιδείας, επομένως κάθε προσπάθεια που δεν πληροί το αισθητικό υπόβαθρο ως διαγράμμιση αυτομάτως αποτελεί αρνητική απόπειρα και κατέκρη. Επομένως με την χρήση χρημάτων σε διάφορες τουρνουάδες και κομμάτια παρουσίες, όπως ένας μολύβι ανθρώπου υπαβαθίζεται η κλασικότητα του θεσμού μέσα από μια εδικοχρονισμένη προσπάθεια. Επίσης οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν μια οδύσσεια αρχαίο ελληνικό ποδοσφαιρό ο οποίος εμφανώς παραγκωνίστηκε από την σύγχρονη εποχή αφού το θέμα της τελετής έπαυσε να είναι τόσο περισσότερο με ενδελεχτικό προγραμμα παρά με οποίο εκφράζεται η διαφορετικότητα της δι' έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την ορθή προσβολή της δημιουργίας λατρεμένα ερμηνεία συναισθημάτων στους δύτες του θεάματος.

Στο ολυμπιακό πνεύμα περιέχεται η ιδέα της αποδοχής του διαφορετικού, αλληλεγγύη και αναβίωση τους έγινε με σκοπό να έρθουν τα έθνη πιο κοντά με την βοήθεια του αθλητισμού και του υγιούς ανταγωνισμού και συναγωνισμού που σημαίνει από τον κλασικό αθλητισμό. Συνολικά, με την διατήρηση ενός κλασικού ύψους οι παλίτες δεν θα ξεχιστούν από αφιλοχόνημα θέαματα αλλά θα εστιαστούν στην κύρια ιδέα που είναι η αποδοχή του διαφορετικού. Ανάμεσα η επιλογή σου έρχεται εύκολα σου αδιάφορο την θέση που έχεις. Ανάμεσα θα πρέπει να γίνονται επιλογές που δύσκολα θα μπορείς να παραγκωνιστούν. Διότι Ανάμεσα σε επιλογή Έναρξης απευθύνεται σε όλο τον κόσμο και θα πρέπει να είναι εύληπτο από το ευρύ κοινό, δηλαδή να μην υπάρχει πιθανότητα παρερμηνείας ή δυνατότητα προβολής κοινωνικών ομάδων, διότι έτσι χάνεται ο

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.